
Helsinki Romanian Studies Journal

N°4 ● 2026

Published by

- Helsinki University Library
- University of Helsinki

Finland

Online ISSN 2984-5068

<https://journals.helsinki.fi/heros>



HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI



EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief

Emilia Ivancu – Helsinki University, Finland

Editor

Monica Huțanu - University of Belgrade, Serbia

Editor

Tomasz Klimkowski – Adam Mickiewicz University of Poznań, Poland

Junior editor

Pavel Falaleev – University of Helsinki, Finland

Layout editor, proofreader

Oana Topală – Fédération Wallonie-Bruxelles, Belgium

ADVISORY BOARD

Ioana Bican – Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania

Cristina Bogdan – University of Bucharest, Romania

Radu Bogdan – Tulane University, New Orleans, USA

Marina Cap-Bun – University of Constanța, Romania

Roxana Ciolăneanu – University of Lisbon, Portugal

Silvio Cruschina – Helsinki University, Finland

Daiana Cuibus – Babes-Bolyai University/Romanian Language Institute, Romania

Baudouin Decharneux – L'Université libre de Bruxelles (ULB), Belgium

Iulia Dondorici – Freie Universität Berlin, Germany

Camelia Sanda Dragomir – University of Naples 'L'Orientale', Italy

Cécile Folschweiller – INALCO, Paris, France

Gabriela Haja – 'Alexandru Philippide' Institute of Romanian Philology, Romania

Jukka Havu – University of Tampere, Finland

Kazimierz Jurczak – Jagiellonian University, Krakow, Poland

Thede Kahl – Friedrich Schiller University, Jena, Germany

Martin Maiden – University of Oxford, UK

Roberto Merlo – University of Turin, Italy

Matti Miestamo – Helsinki University, Finland

Oana Murăruș – University of Bucharest, Romania
Paul Nanu - University of Alba Iulia, Romania
Florin Oprescu – Universität Wien, Austria
Jana Páleníková – Comenius University Bratislava, Slovakia
Cristian Preda – University of Bucharest, Romania
Teodora Șerban-Oprescu – Bucharest University of Economic Studies
Fernando Sánchez-Miret – The University of Salamanca, Spain
Gabriel Sandu – Helsinki University, Finland
Ingmar Söhrman – University of Gothenburg, Sweden
Annemarie Sorescu-Marinković – Institute for Balkan Studies, Belgrade
Alice Toma – L’Université libre de Bruxelles (ULB), Belgium
Dragoș Ursu – University of Alba Iulia, Romania

**©Creative Commons Attribution 4.0
International License (CC BY 4.0)
ISSN 2984-5068**

TABLE OF CONTENTS

FOREWORD..... 7



ARTICLES

CARMEN DURA

Ediția bilingvă a lui Johann Ignaz von Felbiger „Ducere de mână către cinste și dreptate, adecă la copii rumuneștii neuniții cei ce în școle cele mici să învață spre cetanie rânduită carte”, Viena, 1777. (II) Predicatul, numele predicativ și argumentele verbului..... 9

The Bilingual Edition of Johann Ignaz von Felbiger „Ducere de mână către cinste și dreptate, adecă la copii rumuneștii neuniții cei ce în școle cele mici să învață spre cetanie rânduită carte”, Vienna, 1777. (II) The Predicate, the Predicative Complement, and the Verb’s Arguments

ANAMARIA RADU, ALEXANDRA COTOC

Synthetic Heritage: Eminescu’s AI Doppelgänger in Romanian Digital Dreamscape..... 26

ADAM MIKOŁAJ MATUSZCZAK

Influența sârbească asupra vocabularului legat de cultura tradițională și gastronomie al dialectului bănățean al limbii române..... 39

Serbian Influences on Vocabulary Related to Traditional Culture and Cuisine in the Banat Romanian Dialect

ALEXANDRA OLTEANU

The Marketed Birth of a Genre: Nineteenth-Century Definitions of the Historical Novel..... 55

CRISTINA HURDUBAIA

Self-Cultivation and Domestic Reconfiguration in Migration: A Heuristic Ethnographic Case Study..... 71



BOOK REVIEWS

BRENDAN HUMPHREYS

Secrets, Lies, and Consequences: A Great Scholars' Hidden Past and His Protégé's Unsolved Murder, by Bruce Lincoln..... **83**

NADIA-FLAVIANA ALBESCU

À la table des idées : gastronomie, mémoire et identités en partage. Delicatesse cu spirit și savoare. Identități culturale și culinare de Crina-Magdalena Zărnescu..... **87**



INFORMATION ABOUT THE AUTHORS 90



REVIEWERS OF THE CURRENT ISSUE 92

FOREWORD

As *HEROS Journal* enters its fourth issue, it continues to develop as a space for international scholarly dialogue dedicated to Romanian Studies. The contributions brought together in this volume reflect the breadth of contemporary research in the field, illustrating how Romanian language, literature, history, and culture continue to generate productive conversations across disciplines, methodologies, and academic traditions. In doing so, the journal reaffirms its commitment to promoting innovative research while strengthening the international community of scholars engaged with Romanian Studies.

Several contributions in this issue revisit historical and linguistic questions through innovative perspectives. Carmen Dura continues the research initiated in the previous issue of *HEROS Journal* with the second part of her detailed analysis of Johann Ignaz von Felbiger's eighteenth-century bilingual educational work, this time focusing on syntactic phenomena regarding the predicate, the predicative complement, and the verb's arguments. The volume further explores linguistic history through Adam Mikołaj Matuszczak's investigation of Serbian influences on the vocabulary related to traditional culture and cuisine in the Banat Romanian dialect, illustrating the complex cultural and linguistic interactions that have shaped regional varieties of Romanian.

The issue also opens new directions of inquiry into literary, cultural, and contemporary social phenomena. Alexandra Olteanu examines the emergence and marketing of the historical novel as a literary genre in the nineteenth century, while Anamaria Radu and Alexandra Cotoc propose a thought-provoking exploration of artificial intelligence and Romanian cultural heritage through the concept of Eminescu's AI doppelgänger. Cristina Hurdubaia's ethnographic case study offers valuable insights into processes of self-cultivation and domestic reconfiguration in the context of Romanian migration, further expanding the journal's interdisciplinary perspective.

The volume concludes with two book reviews that further enrich its intellectual and thematic scope. Brendan Humphreys offers a compelling discussion of Bruce Lincoln's *Secrets, Lies, and Consequences: A Great Scholar's Hidden Past and His Protégé's Unsolved Murder*, an important and thought-provoking work that sheds new light on the life of the Romanian historian of religions Ioan Petru Culianu and the circumstances surrounding his unsolved murder. The issue closes with Nadia-Flaviana Albescu's engaging review of Crina-Magdalena Zărnescu's *Delicatese cu spirit și savoare. Identități culturale și culinare*, inviting readers into a delightful exploration of culinary traditions, cultural memory, and shared identities, and providing a fitting conclusion to a volume that celebrates the richness and diversity of Romanian Studies.

This issue also marks the beginning of a new institutional collaboration with the Romanian Language Lectureships at the Johannes Gutenberg University Mainz and Heidelberg University, initiated through the commemorative conference dedicated to Alexandru Cihac, organized at Johannes Gutenberg University Mainz in November 2025 to mark the bicentenary of the scholar's birth. We are particularly grateful to Professors Anca Gâță and Romanița Constantinescu for this fruitful partnership, which will continue with the publication of the special fifth issue of *HEROS Journal* (December 2026), dedicated to the topic of etymology.

We would like to express our sincere gratitude to all the authors who have entrusted *HEROS Journal* with their work and whose contributions continue to shape the journal's academic profile. We are equally indebted to the peer reviewers, whose rigorous evaluations, thoughtful recommendations, and unwavering commitment to academic excellence ensure the quality and integrity of every issue. Their work remains essential not only to maintaining the journal's scholarly standards but also to strengthening the growing HEROS community as an international space of intellectual exchange, collegiality, and collaborative research.

We hope that this fourth issue will inspire further research, encourage new interdisciplinary collaborations, and continue to foster meaningful dialogue across disciplines and national academic traditions, further consolidating *HEROS Journal* as an international forum for Romanian Studies.

The Editors

Ediția bilingvă a lui Johann Ignaz von Felbiger „*Ducere de mână către cinste și dreptate, adecă la copii rumuneștii neuniții cei ce în școle cele mici să învață spre cetanie rânduită carte*”, Viena, 1777. (II)

Predicatul, numele predicativ și argumentele verbului



The Bilingual Edition of Johann Ignaz von Felbiger „*Ducere de mână către cinste și dreptate, adecă la copii rumuneștii neuniții cei ce în școle cele mici să învață spre cetanie rânduită carte*”, Vienna, 1777. (II)

The Predicate, the Predicative Complement, and the Verb's Arguments

Carmen DURA

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia

Romanian Language Institute, Bucharest, Romania

E-mail: carmendura@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-2904-4500>

*Magistro meo carissimo,
Professori Constantin Frâncu*

Abstract

The present paper constitutes the second part of the author's study entitled The Bilingual Edition of Johann Ignaz von Felbiger, Ducere de mână către cinste și dreptate, adecă la copii rumuneștii neuniții cei ce în școle cele mici să învață spre cetanie rânduită carte”, Vienna, 1777 (I): Cultural Context and Morphological Observations, published in Helsinki Romanian Studies Journal, no. 3, 2025 (<https://doi.org/10.31885/her.1.3.016>).

While the first study describes aspects pertaining to the cultural context of the book's

publication and its morphological particularities, the present article continues with an analysis of linguistic phenomena specific to sentence and clause syntax.

Following a brief introduction outlining the research methodology and the principal reference works, the second and third sections examine the verbal predicate and the predicative complement as constitutive elements of the complex predicate. These sections address aspects of their formal realisation, issues of agreement, the ellipsis of the verbal predicate or the copulative operator, as well as word order. The examples provided are numerous and varied, drawing on the entire text in order to offer a comprehensive account of how these syntactic functions were manifested in Old Romanian.

The fourth part of the study focuses on the verb's arguments, providing a syntactic analysis thereof. These include the subject, the direct object, the prepositional complement, and the indirect object, all examined from the perspective of their formal realisation within the sentence and the clause, as well as their frequency of use. Furthermore, less common grammatical features, that were in decline or on the verge of disappearing during the second half of the eighteenth century are identified. Several characteristics of the agent complement, the secondary complement, and the internal complement are also presented. Although fewer examples of these are attested, they remain significant for understanding their usage in the period. As the work under analysis is a translation and the study is based on a Romanian–German bilingual edition, several sentences from the German original are transcribed in order to illustrate syntactic calques or to clarify certain unusual linguistic features.

In the final section, several syntactic conclusions are formulated, derived from the analysis of a significant number of examples from the bilingual edition by Johann Ignaz von Felbiger.

Keywords: Johann Ignaz von Felbiger, pedagogy, sentence and clause syntax, Matica Srpska Library, Old Romanian language

I. INTRODUCERE

Lucrarea de față își propune să continue prezentarea cărții aflate în Biblioteca *Matica Srpska* din Novi Sad, Serbia, aparținând autorului Johann Ignaz von Felbiger: *Ducere de mână către cinste și dreptate, adecă la copii rumuneștii neuniții cei ce în școle cele mici să învață spre cetanie rânduită carte*, din colecția digitalizată a bibliotecii, de la secțiunea *Cărți străine, secolele XVIII-XIX*.

Prima parte a analizei o reprezintă studiul autoarei, apărut în *Helsinki Romanian Studies Journal*, no. 3, 2025 (<https://doi.org/10.31885/her.1.3.016>), intitulat *Ediția bilingvă a lui Johann Ignaz von Felbiger „Ducere de mână către cinste și dreptate, adecă la copii rumuneștii neuniții cei ce în școle cele mici să învață spre cetanie rânduită carte”, Viena, 1777 (I). Context cultural și observații morfologice.*

Johann Ignaz von Felbiger este cel mai important reformator al educației și învățământului din timpul împărătesei Maria Tereza, beneficiind din partea acesteia de tot sprijinul necesar pentru activitatea de iluminare a locuitorilor din Imperiul Habsburgic. Format de tânăr în disciplina monahală de tip augustinian, ceea ce impresionează la Felbiger este capacitatea sa de schimbare a mentalităților timpului, de formare a personalului care să continue reformele începute, precum și scrierea a zeci de cărți, manuale, metodici și lucrări de pedagogie. Multe dintre cărțile sale au fost traduse în limbile etniilor din Imperiul Habsburgic, activitatea sa reformatoare vizând toate grupurile etnice, sociale și profesionale (Dura, 2025: 10-11). Opera sa, precum și întreaga sa activitate reformatoare merită aprofundate, fiind interesant modul în care o personalitate carismatică reușește să creeze o adevărată mișcare culturală de alfabetizare, de îndrumare și de mobilizare a unui întreg sistem pentru a îmbunătăți nivelul de educație al populației. Sprijinul oferit de împărăteasa Maria Tereza a făcut posibilă această misiune pedagogică a lui Felbiger și este unul foarte valoros, având în vedere complexitatea și diversitatea acțiunilor acestuia. Din păcate, odată cu venirea la conducerea Imperiului a lui Iosif al II-lea, Felbiger a fost înlăturat și trimis în Ungaria, sub pretextul nevoii unei reforme în sistemul educațional de acolo (Dura, 2025: 10). Adevăratul motiv era însă acela că împăratul își dorea un învățământ laic, considerând că reforma învățământului făcută de Felbiger avea prea multe

principii religioase, care nu se mai potriveau cu noua viziune educațională a acestuia.

Metoda de cercetare „este aceea a observației uzului și a normelor literare din perioada 1640-1780” (Dura, 2025: 12). Grafia utilizată în studiul de față a fost prezentată în partea I a studiului (Dura, 2025: 12-13), folosindu-se sistemul de transcriere propus de Ion Gheție (1997: 51-52) și recomandările lui N. A. Ursu (1960: 33-46; 1976: 475-489). S-a pornit în analiza sintactică de la lucrările de sinteză clasice referitoare la istoria limbii române literare vechi, partea de sintaxă: *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție (coord.), Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu, Editura Academiei Române, București, 1997; Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009; Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Sintaxa limbii române vechi*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2019 și Camelia Stan, *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, Editura Universității din București, București, 2013.

Lucrarea prezentă are în vedere analiza sintaxei propoziției și a frazei, cu referire la predicat, la nume predicativ și la argumentele verbului: subiectul, complementul direct, complementul intern, complementul secundar, complementul indirect, complementul prepozițional. De asemenea, sunt abordate și structurile pasive și complementul de agent. Nu au fost identificate în textul analizat complemente predicative ale obiectului.

Studiul vizează aspectele de sintaxă a propoziției și a frazei specifice textului analizat, urmărind modul de construcție a elementelor menționate mai sus, caracteristici ale acestora specifice epocii, legătura cu limba română modernă, fapte lingvistice inedite, comparații cu textul german.

II. PREDICATUL

În româna veche, problemele predicatului se referă la următoarele aspecte: „realizarea sa formală, acordul cu subiectul, topică și elipsă” (Stan, 2013: 105).

În textul analizat, predicatul verbal se exprimă prin verbe predicative, expresii sau locuțiuni verbale, verbele non-copulative putând avea formă sintetică (1 a, b) sau analitică (1 c).

- (1) a. „pentru cele ce *sânt* în lume” (24)
- b. „pentru că *arată* inema fără dragoste” (80)
- c. „cu ce *s-ar putea* scăpa den pagubă” (176)

Întâlnim în poziție predicativă și locuțiuni verbale sau expresii verbale (2 a, b), numite și „predicate analitice căci multe proveneau din îmbinări perifrastice în curs de fixare sau de gramaticalizare” (Frâncu, 2009: 161) sau „îmbinări verbale cvasisudate în epocă, pe care le putem considera (cvasi) locuționale” (Stan, 2013: 105): *a-și aduce aminte, a lua în samă, a ține aminte*. Unele locuțiuni sunt dislocate, fiind în curs de sudare, având în interiorul lor obiectul direct (2 c).

- (2) a. „sufletul poate *să să aducă aminte* de cele trecute” (20)
- b. „poate multe *să țină aminte*” (20)
- c. „omul acela ce *ia toate în samă*” (20)

Modurile finite (personale) sunt diverse și bine reprezentate (3).

- (3) a. „Avraam *avea* în Eghipt slugi și slujnice.” (132)
- b. „*potură* să ne ajute” (118)
- c. „Dumnezău însă încă în raiu *așezasă*” (118)
- d. „până ce îi *va despărți* moartea” (120)
- e. „ca *să le cinstim* și *să le păzim*” (118)
- f. „*ar fi* spre împedecare” (100)
- g. „*nu s-ar fi făcut* ce sânt” (144)

Intercalări între auxiliar și verb se produc în cazul formelor verbale compuse de perfect și viitor, cum ar fi intercalări ale grupului nominal al subiectului (4 a) sau ale circumstanțialelor (4 b, c).

- (4) a. „de vom *însuț* [*sic*] *noi sânğuri* ne areta întru acela” (100)

b. „pre noi ni-*au cu fapta ajutat*” (118)

c. „de să va *pe urmă lucra*” (224)

Viitorul popular de tipul *a avea* + conjunctiv apare în text dislocat prin circumstanțial (5).

(5) „el *are încă și în multe chipuri să grijască* pentru binele lor” (172)

Inversarea auxiliarului (6) este rar întâlnită în text și specifică timpului viitor.

(6) „poruncile aceste mai jos *veni-vor*” (134)

Sunt frecvent întâlnite (7) „predicatele reflexive intrinsece (însoțite de morfem reflexiv obligatoriu)” (Stan, 2013: 111).

(7) a. „precum *s-au portat* stremoși[i] noștri” (100)

b. „carele la oameni moi *să par* a nu fi cu puțință” (102)

c. „creșterea *să cuprinde* întru acestea” (124)

Predicatele pasive construite cu *a fi* (8 a, b, c) alternează cu predicatelor pasiv-reflexive (8 d).

(8) a. „bun nărav *este cuprins* într-un fel de gândurile și purtarea omului” (40)

b. „cinste nu e întru putere aceluia, care dorește ca *să fie cinstit*”(48)

c. „cei ce *sânt apărați*” (170)

d. „spre folos este *să știe*” (110)

În text apar construcții pasive scindate prin intercalarea circumstanțialului (9) între auxiliar și participiu (Stan, 2013: 113).

(9) „cizmele și părul *să fie, cât vreme lasă, totdeauna șterse*, și hainele (*√să fie*) *cu cetca curețite*” (100)

În textul analizat, predicatul se acordă gramatical cu subiectul (10). În limba veche se manifestă omonimia gramaticală singular – plural la auxiliarul perfectului compus, persoana a III-a (10 a).

(10) a. „a căroră *s-au dăruit viața*” (152)

b. „stăpânul său *era domn* de viață și de moarte lui” (150)

Omonimia gramaticală singular – plural a imperfectului (11 a), persoana a III-a, este specifică perioadei vechi a limbii române (Frâncu, 2009: 104, 305). În textul german, *die Völker* („neamurile”) apare în poziția sintactică de obiect

direct în acuzativ, subiectul fiind pronumele *es* din expresia neutră *es gibt/es hat gegeben* (11 b).

(11) a. „așisderea *era neamurile*” (142)

b. „Es *hat auch Völker gegeben*” (143)

Uneori dezacordul provine din alegerea celui de al doilea pronume, atunci când avem pronumele demonstrativ însoțit de pronumele relativ *ce* (12).

(12) „dar el trebuie să îngăduiască *cele ce va urma*” (176)

Elipsa predicatului verbal este „un fenomen cu puține particularități în limba veche” (Stan, 2013: 119) și apare în enunțuri (13) unde se menționează prima dată, în următoarele propoziții subînțelegându-se.

(13) a. „cela ce face bine, dar nu (*√face*) după pravile, încă purure vreadnic este de cinste.” (40)

b. „să aflu precum pravile de temei, așa (*√să aflu*) și propisurile pentru faptele noastre” (42)

Uneori, când avem mai multe verbe la forma pasivă cu *a fi*, auxiliarul nu apare decât o dată, ori în prima propoziție (14 a), ori în a doua (14 b).

(14) a. „obrazul și mâinile trebuie *să fie spălate*, și unghile (*√să fie*) *teiate*” (100)

b. „perul (*√să fie*) *peptenat*, și la săteni așa *să fie teiat* împrejur, ca să nu acopere obrazul” (100)

La pagina 172, elipsa apare într-un fragment amplu, în care propoziții întregi conțin doar infinitivul (15 a), situat și în poziție finală, probabil un calc sintactic cult după originalul german (15 b):

(15) a. „Ce *nu pot face* dăjnici[i] unii, *poate* împăratul cumpătând puteriile țării[i], și mijlocirile cele folositoare, și prin fețe vrednice *împlini*, la reurile cele mari țermurile îterite (*√poate*) *a pune* împotriva, și cu aceste (*√poate*) *feri* de vărsare apelor, căeile bune (*√poate*) *a le tocmi*, adăposturile pentru folosul năguțătorii pe mare (*√poate*) *a le zidi*. Comoare de greu pentru întemplantare de foamete (*√poate*) *a le împlea*.” (172)

b. „Was einzelne Unterthanen *zu thun nicht vermögen, kann* der Regent durch den Gebrauch der Kräfte des Staats, durch die Anwendung der

dazu dienlichen Mittel und der fähigen Personen *ausrichten*, grossen Flüssen Dämme entgegen *stellen*, und dadurch den Überschwemmungen *vorbeugen*, bequeme Landstrassen *anlegen*, Hafenzum Vortheile des Seehandels *bauen*, Vorrathshäuser auf den Fall einer Hungersnoth *anfüllen*.” (173)

Un alt tip de construcție, mai rar întâlnit, este cel în care predicatul verbal este omis (16 a), Constantin Frâncu explicând omiterea fie „prin fidelitatea față de originalele străine” (2009: 162), fie „independent de acestea, în situațiile în care predicatul se subînțelege” (2009: 162). În cazul de față, în textul german din care se traduce nu apare predicatul, așadar e vorba despre fidelitatea față de originalul german (16 b).

(16) a. „și aceste ($\sqrt{\text{sunt}}$, **se întâmplă**) ca să ascultem pe Dumnezeu” (54)

b. „und diese ($\sqrt{\text{gibt}}$) zwar um Gott zu gehorsamen” (55)

III. NUMELE PREDICATIV

În gramaticile moderne, numele predicativ este considerat un constituent distinct, care, împreună cu un operator copulativ, formează un predicat complex (GBLR, 2010: 477).

În româna veche, analiza construcției cu numele predicativ vizează: „inventarul verbelor copulative, realizarea formală a numelui predicativ, acordul numelui predicativ cu subiectul și topica numelui predicativ” (Stan, 2013: 121).

Inventarul verbelor copulative din text (17) este format din verbul *a fi* (cel mai des utilizat), *a se face*, *a părea*, *a se numi*, *a se chema*. Ultimele două verbe sunt des folosite în text (17 g-k) pentru că avem de a face cu un manual în care se explică tot felul de aspecte ale vieții, iar limbajul metalingvistic este frecvent.

(17) a. „toți oamenii *nu sânt bucuroși*” (212)

b. „cu care *să fac oameni* de bun nărav” (40)

c. „dar îndată ce (n.n. hainele) *se fac de obște*” (100)

d. „norodele cele ce căzuseră în războiu *să fac vrejmași* unii la alții” (164)

e. „dar decât *mai mare și mai puternică să fecu țara*” (166)

f. „războiu *au părut cu grău*, fiind obișnuiț la odihnă” (166)

g. „aceasta putere sufletului *să numește* voe” (22)

h. „țineria aminte, înțelegere sau mintia, și voia, poftele și pornirile inemi[i] *să numesc* puterile sufletului” (22)

i. „aceea *să numește* frumoasa țineria” (42)

j. „ei *să numesc și norodele*” (140)

k. „țările aceste *să chiiamă republică*” (142)

Realizările formale ale numelui predicativ sunt variate, acesta fiind exprimat prin grup adjectival, grup nominal, grup prepozițional, grup adverbial, structură infinitivală, structură participială, structura cu supin, propoziție relativă sau propoziție conjuncțională.

Grupul adjectival reprezintă realizarea tipică a numelui predicativ (18).

(18) a. „poftele și pornirile sufletului de multe ori așa *sânt puternice*” (22)

b. „numai pren credință *vom fi fericiți*” (26)

c. „sărăcie însă poate *să fie curată*” (102)

d. „tot omul *este dator*” (116)

e. „părinții de toții greind *sânt datori* să poarte grija” (122)

f. „gândurile de acest feliu *sânt de folos*” (224)

Grupul nominal (19 a) nedeterminat în cazul nominativ este prezent în text, întâlnindu-se și dislocări sintactice prin circumstanțiale între operatorul copulativ și numele predicativ (19 b).

(19) a. „cu care poate el *să fie om* de cinste” (40)

b. „*nu sânt totdeauna oameni* buni și înțelepți” (46)

Grupul prepozițional include un nume construit cu prepozițiile *cu* (20 a) sau *pentru* (20 b), cu numele predicativ în cazul acuzativ.

(20) a. „acela *este cu bun nărav*” (40)

b. „grija părinților *să fie pentru copiii* lor” (122)

Grupul *adverbial* care constituie numele predicativ este utilizat frecvent în construcții impersonale (Stan, 2013: 126), cu adverb (21 a-e) sau locuțiuni adverbiale (21 f).

- (21) a. „și *va fi destul*” (100)
 b. „atunci *e prea bine*” (100)
 c. „pre scurt, *așa să fie*” (100)
 d. „*așisderea era* neamurile” (142)
 e. „ei *sânt gata*” (246)
 f. „ostenindu-se cât *va fi cu puțință* de la ei” (178)

Structura infinitivală (22) este rar întâlnită în text, iar Frâncu menționează că „numele predicativ exprimat prin infinitiv devine din ce în ce mai rar pe măsură ce ne apropiem de sfârșitul perioadei, din cauza înlocuirii acestuia prin conjunctiv” (2009: 343).

- (22) a. „lucrurile acele ce poftim noi, adevărat sânt bune, sau spre pagubă, și *să par a fi bune*” (22)
 b. „cel ce nu ia toate bine în samă, cel ce s-aduce aminte numai de cele ce *păre* lui *a fi dragi, sau urite*” (22)

Structura participială (23) este „centrul sintactic al unui grup verbal, însoțit de determinări specifice” (Stan, 2013: 126).

- (23) „*Cei ce sânt supuși* la poruncile diregătorilor” (142)

Supinul cu funcție de nume predicativ (24) este „o inovație care apare în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, dar ea este rară în texte” (Frâncu, 2009: 343).

- (24) a. „este un feliu de mojie, care *nu-i de ertat*” (80)

Elipsa verbului copulativ (25) apare „atunci când construcția conține două NP coordonate sau în construcții cu secvențe coordonate mai ample, unde verbul copulativ apare numai la primul element al coordonării, nu și la doilea” (Pană Dindelegan, 2019: 159). Elipsa copulei *a fi*, dar și a predicatului verbal (v. exemplele 13, 14, 15), era un fenomen foarte vechi, din latina populară:

Elipsa copulei a favorizat elipsa unor predicate verbale. Întâlnită adesea în comedia

timpurie, elipsa predicatului verbal era de origine populară și s-a menținut o anumită perioadă în limba vorbită. (Graur, I, 1965: 223)

- (25) a. „dentr-aceasta să vede cât de trebuința este, ori lucrurile acele ce poftim noi, adevărat *sânt bune*, sau (*√sânt*) *spre pagubă*” (22)

- b. „bun nărav *este porniria*, încă de multe ori (*√este*) și *roada învățături[i]* de nărav” (40)

Elipsa verbului copulativ *a fi* este frecvent întâlnită în text în construcția impersonală *adevărat că* (26), o posibilă explicație fiind economia de limbaj sau contextul din care verbul copulativ poate fi dedus.

- (26) a. „(*√este*) *adevărat* că trebuie așa să viețuim” (74)

- b. „(*√este*) *adevărat* că nu să poate cere” (80)

- c. „(*√este*) *adevărat* că haina ceia ce acopere trupul nostru nu face prețul lui” (100)

Acordul predicatului cu subiectul este asemănător cu cel din limba română modernă (27).

- (27) „ei *vor fi lipsiți*” (122)

Topica numelui predicativ apare și în document, cu mici excepții, ca în limba actuală (28): (subiect) + verb copulativ + nume predicativ (Pană Dindelegan, 2019: 167).

- (28) a. „adevărat că modele hainelor *nu sânt nimica*” (100)

- b. „până *sântem vii*” (152)

Rar, apare și tiparul NP – V – (S), în special în situația în care avem construcții impersonale cu un adverb (29 a-b) sau tiparul S - NP - V (29 c).

- (29) a. „pre scurt, *așa să fie*” (100)

- b. „*așisderea era* neamurile” (142)

- c. „toți lăcuiitori[i] *oștași sânt*” (166)

Numele predicativ multiplu este și el prezent, topica acestuia variind între tiparul sintactic cu S – V – NP (30 a, b) și cel cu NP – (O) – V – (S). A doua structură, cu numele predicativ în poziție inițială (30 c), se explică „prin dorința de reliefare a importanței acestuia” (Frâncu, 2009: 165).

- (30) a. „gândul *este mincinos și nedirept*” (24)

- b. „acestea *sânt orașele și satele*” (178)

c. „*nedirept și vrednic de pedeapsă este*” (176)

Dislocarea numelui predicativ este frecventă în româna veche și se realizează prin intercalarea subiectului (31 a), a circumstanțialului (31 b, c) Uneori, apare, pe lângă dislocarea numelui predicativ, și intercalarea unor conjuncții (31 c) cu rol adverbial (*și* „chiar”) între auxiliar și verbul copulativ.

(31) a. „până ce *sânt copii[i] mici*” (122)

b. „cât va fi *după împrejurările noastre cu putință* bine să le facem” (118)

c. „de va și fi *odinoare greu*” (226)

Dislocarea sintactică generează tipare sintactice mai rar atestate (32): V – S – NP (Pană Dindelegan, 2019: 168).

(32) a. „trebuie pentru aceasta să fie *ei foarte tare mulțemitori*” (126)

b. „de va și fi *el cu bun nărav* numai den obiceiul” (40)

În limba veche, expansiunea numelui predicativ la propoziția predicativă era de două feluri: relativă și conjuncțională.

Propoziția predicativă relativă, cu frecvență limitată în epocă (Frâncu, 2009: 379), apare rar în text, însoțită de operatorii copulativi *a fi* (33 a) și *a se chema* (33 b, c), fiind introdusă prin pronume sau adverbe relative. Predicativele „care au ca regent verbele copulative *a se numi*, *a se chema* deveniseră deja arhaice pe la jumătatea secolului al XVII-lea” (Frâncu, 2009: 379).

(33) a. „uni[i] ca aceștii *sânt [carii trăesc în mănăstiri]_{NP}*” (160)

b. „plecare spre pace să *chiiamă [când cu toți[i] în pace treim]_{NP}*” (54)

c. „mojicie să *chiiamă [când lucrem]_{NP}*” (78)

La fel și în cazul predicativelor relative, predicativele conjuncționale sunt puține și folosesc conjuncțiile subordonatoare *să* (34 a) și *ca să* (34 b).

(34) a. „datorie de obște a tot dăjnicului *este [să fie ascultător]_{NP}*” (162)

b. „căci judecători *nu sânt [ca să judece mai multe norodele]_{NP}*” (164)

Propoziția predicativă este eliptică uneori de conjuncție (35).

(35) „*aceea să chiiamă* (√*că*) sufletul are *țineria aminte*” (20)

IV. ARGUMENTELE VERBULUI

Lucrarea analizează următoarele argumente ale verbului, precum și particularitățile lor sintactice: subiectul, complementul direct, complementul prepozițional, complementul indirect, complementul de agent, complementul secundar și complementul intern.

4.1. Subiectul

În limba veche, problemele subiectului vizează patru aspecte: „realizarea sa formală, reluarea/repetarea în context, neexprimarea poziției sintactice de subiect, realizările formale ale subiectului generic” (Stan, 2013: 142).

Cea mai frecventă realizare a subiectului este numele sau grupul nominal, cu referent sau non-referent. Mai întâlnim și structuri verbale non-finite, cu subiectul exprimat prin verb la modul infinitiv. De asemenea, la nivel propozițional, avem propoziții relative și conjuncționale.

Grupul nominal determinat (DP) este bine reprezentat în text și prezintă ambele subtipuri sintactice, substantival și pronominal.

Subtipul substantival cu nume comun articulat definit sau nedefinit și subtipul pronominal, în poziția sintactică de subiect, pot fi situate atât în fața verbului (36 a-d), cât și după acesta (36 e-j).

(36) a. „*sufletul poate să aducă aminte de cele trecute*” (20)

b. „*un gând naște* pre altul” (20)

c. „*ei nu pot și să știe toate*” (58)

d. „*care ni s-au arătat* în școlă” (34)

e. „ce zice și ce *face învățătoriu*” (32)

f. „dar de *este omul* cătră ceialalți foarte cu bună inema” (62)

g. „dar de *nu vor cunoaște ei* pre noi” (74)

h. „cu care (n. n. cu bun nărav) *poate el* să fie om de cinste” (40)

i. „*lucra el* ca un prost” (62)

j. „de *nu spun aceia* adevărul” (58)

Este atestat în text și subiectul exprimat prin locuțiune substantivală (37).

(37) „*Ținerea aminte* tot mai tare va fi” (20)

Pronumele personale de persoana I și a II-a sunt de cele mai multe ori absente din text, dar, atunci când apar exprimate (38), se insistă asupra subiectului (Stan, 2013: 142). Se folosește pentru a da autoritate textului, mai ales pentru că avem de a face cu o mulțime de sfaturi pedagogice și de comportament civilizat. De asemenea, o altă explicație poate fi pusă pe seama reproducerii tiparului sintactic german, unde folosirea pronumelui în poziția sintactică de subiect este obligatorie.

(38) a. „*noi* voim ca copiii[i] să învețe a înțelege” (24)

b. „*noi* vom spune” (44)

c. „*noi* nu vom nici să nu fim leneși” (58)

Grupul nominal nedeterminat (NP), cu formă de singular, este atestat în construcțiile care conțin definiții (39), explicații ale subiectului sau „aparțin clasei abstractelor” (Pană Dindelegan, 2019: 98). În textul paralel în limba germană, aceste subiecte sunt substantive articulate hotărât, ceea ce arată opțiunea clară a traducătorului pentru nearticulare în cazul definițiilor.

(39) a. „*bun nărav* este cuprins într-un fel de gândurile și purtarea omului, cu care poate el să fie om de cinste” (40)

b. „*Die Sittsamkeit* besteht in [...]” (41)

c. „*bun nărav* este pornirea, încă de multe ori și roada învățături[i] de nărav, căci aceasta îndreptiază cătră aceia” (40)

d. „So ist *die Absicht* [...]” (41)

e. „*iubire de învățatură* este plăcaciunea nevoindu-se a căpăta științele cele folositoare” (50)

f. „*Die Gelehrigkeit* ist [...]” (51)

Structurile infinitivale sunt rar întâlnite în text (40), fiind înlocuite cel mai probabil prin

conjunctiv, și se raportează sintactic la un predicat impersonal, construcție pasivă cu verbul *a fi*, cu subiect postpus (Pană Dindelegan, 2019: 95).

(40) „*nu este oprit [a să îmbucura* înalt cinstindu-ne pre noi alții]” (46)

Uneori, structura este dislocată de predicatul impersonal și aflată la distanță de acesta (41 a), fiind un calc sintactic după modelul german (41 b).

(41) a. „*Nu e slobod* pentru folosul său însuși [*sic*], pentru iubire fără de măsură de odihnă, sau den oarecare altă pricină lucrurile încredințate *a le părăsi*.” (176)

b. „*Es ist unerlaubt* [...] die anvertrauten Geschäfte zu vernachlässigen” (177)

Subiectivele relative pronominale se raportează sintactic „de obicei, la un verb personal, mai rar la un verb impersonal” (Stan, 2013: 146), iar „tiparul sintactic al subiectivelor de acest tip este neinterrogativ” (Stan, 2013: 146). Topica acestora este, în mare parte, preverbală (42 a), dar se pot situa și după propoziția regentă (42 b, c). În exemplele identificate în text, în care nu se reia subordonata printr-un pronume demonstrativ (*acela*), subiectiva relativă pronominală se raportează la un verb impersonal (*să să ceară, să vede, a fi* „a se afla, a exista”).

(42) a. „*[ce e drept]*_{SB} *să să ceară* de la oamenii cu bun nărav” (42)

b. „*să vede* foarte lesne [*cât de trebuință este*]_{SB}, ca să judece sufletul drept” (20, 22)

c. „și între ei *sânt [cei ce poruncesc sau dirigători și supuși]*_{SB}” (152)

Subiectivele relative adverbiale (43) sunt raportate sintactic la verbe impersonale (Stan, 2013: 149), având topică postverbală.

(43) „Deci pentru omul *foarte mare bunătate este [când cineva-l învață]* cum să gândiască drept și așa bine să facă.” (24)

Subiectivele conjuncționale se raportează la verbe impersonale non-copulative precum *a trebui* (44 a-e, k), *a se cădea* (44 l), *a se părea* (44 k) sau în ipostaza copulativă, cu verbul *a fi* urmat de un

nume predicativ adverbial (44 g-j). Unele subiective sunt dislocate de verbul regent (44 d-f) și topica lor este schimbată, cu elementul subordonator în interiorul propoziției (44 c-e).

(44) a. „ca să știe ei ce *trebuie* [*să facă*]_{SB} și [*să lese*]_{SB}” (26)

b. „*trebuie* [*să urmăm învățăturile*]_{SB}” (32)

c. „ce *trebuie* [*la vreme rânduită necurmat să umble la școlă*]_{SB}” (30)

d. „[*el*]_{SB} *trebuie* [*cu pază să ia aminte tot*]_{SB} ce zice și ce face învățătoriu” (32)

e. „[*acela*]_{SB} *trebuie* și atunce, când nu umbla mai mult în școlă, [*de multe ori la acele să gândească*]_{SB}” (32)

f. „[*noi*]_{SB} *nu trebuie* [*să gândim*]_{SB}” (44)

g. „să vede foarte lesne cât *de trebuință este* [*ca să judece sufletul drept*]_{SB}” (20, 22)

h. „*nu e destul* odinoare [*să vină în școlă*]_{SB} (30)

i. „*drept și slobod este* la creștini [*să să arete întru aceea după obiceiul cel bun*]_{SB}” (42)

j. „*nu e destul* [*ca să ne ostenim a căpăta traiul cu cinste*]_{SB}” (68)

k. „și așa *nu trebuie* [*să ne pare noao*]_{SB} [*că ei au vătemat pre noi*]_{SB}” (74)

l. „*aicea să cade* [*ca să lăsem gândul nostru când și când pentru oamenii*]_{SB}” (82)

Subiectivele fără complementizator, dependente de un verb reflexiv impersonal, pot fi interpretate ca subiective paratactice sau ca incidente (45), după un *verbum dicendi* (Stan, 2013: 151-152). Gabriela Pană Dindelegan menționează funcția de marcă de citare pe care o dobândește verbul *a zice* (2019: 89).

(45) „Pentru aceea *să zice*: [(*√că*) *sufletul are înțelegere, sau mintia*]_{SB} (20)

Reluarea subiectului

Reluarea propoziției subiective relative pronominale (46) „este caracteristică limbii vechi, fiind frecventă până spre jumătatea secolului al XVII-lea, mai ales în traduceri” (Stan, 2013: 155-156) și se realizează prin pronumele demonstrativ de depărtare *acela*. Subiectivele relative sunt introduse printr-un pronume relativ (*cel ce/cela ce,*

cine). În articolul de față, se preferă interpretarea lui *cel ce* ca relativ compus (Frâncu, 2009: 206, 286), deși gramatica actuală interpretează structura *cel ce* ca fiind formată din demonstrativul semiindependent *cel* și relativul *ce* (Pană Dindelegan, 2019: 116). De asemenea, structura *cel ce* poate fi înlocuită ușor cu relativele *cine* sau *care*, ceea ce justifică opțiunea de a lua împreună *cel ce*. În textul analizat, reluarea poate fi explicată prin dezambiguizarea frazelor mai lungi (Pană Dindelegan, 2019: 118) sau prin influența limbii române vorbite (Frâncu, 2009: 206).

(46) a. „[*cel ce bine au luat în samă un lucru*]_{SB} și [(*√cel ce*) *iares bine de el s-aduce aminte*]_{SB}, *acela* poate și judeca bine” (20)

b. „[*cela ce judeca nedrept*]_{SB}, *acela* voește și face rău” (22)

c. „[*cel ce viaște*]_{SB} să aibă folosul cuvios de ce umblă în școală, *acela* trebuie foarte să ia în samă toate ce să învață” (32)

d. „[*cela ce foarte rar gândește de un lucru*]_{SB}, *acela* și-l va uita foarte lezne” (32)

e. „[*cela ce având pravile bune de temei, le urmiază*]_{SB}, *acela* este cu bun nărav” (40)

f. „[*cela ce pururea îndireptiază pre sine*]_{SB} după cele ce cunoscuse a fi drepte, *acela* e om drept” (44)

g. „[*cela ce nu cinstește pre noi după vrednicie noastră*]_{SB}, *acela* greșește” (74)

h. „[*cine nu viaște iarăși*]_{SB} să uite ce învățase în școală, *acela* trebuie” (32)

Apar în text, mai rar, subiective relative pronominale care nu sunt reluate (47).

(47) a. „[*cela ce face bine*]_{SB}, dar [*nu* (*√face*) *după pravile*]_{SB}, (*√acela*) încă purure vreadnic este de cinste” (40)

b. „[*cela ce iubește lucrul*]_{SB} (*√acela*) nevoitoriu este” (66)

Aceste subiective introduse prin pronume relative și care sunt reluate în regentă prin pronumele demonstrative sunt considerate „veritabile subiective apozitive” (Frâncu, 2009: 206). Deși Frâncu (2009: 377) menționează regresul subiectivelor apozitive în această

perioadă, în textul lui Felbiger ele sunt destul de frecvente.

Subiectul neexprimat

Subiectul inclus de persoana I plural apare frecvent în text (48).

(48) a. „*aceea voim și cerem*” (22)

b. „*numai pren credință vom fi fericiți*” (26)

c. „*trebuie să urmăăm învățăturile*” (32)

d. „*ca să avem răbdare să socotim, că toate în lume aceasta sânt foarte bune.*” (50)

e. „*încă den tinerețele noastre să avem grija*” (52)

Persoana a II-a singular (49) apare mai rar în textul analizat. În general, se preferă pluralul de persoana I.

(49) „*cum vei îndrezni să gândești*” (66)

Subiectul subînțeles, la persoana a III-a (50), poate fi recuperat integral din context (Pană Dindelegan, 2019: 87-88).

(50) „Numai un om și o femeie fac soție aceasta. *Aceștii sânt datori* (✓) *să să iubiască și* (✓) *să fie credincioși unii la alții, (✓) împreună să rămână, până ce îi va despărți moartea pre dânși[i].*” (120)

Subiectul nedeterminat poate fi vag determinat în anumite contexte (51), însoțind un verb la diateza activă, persoana a III-a, singular sau plural (Stan, 2013: 159). Acesta este întâlnit în text pentru că avem de a face cu o scriere de pedagogie, având un caracter moralizator și educativ. Constantin Frâncu menționează utilizarea acestor structuri cu subiect nedeterminat „mai ales în scrieri bisericesti cu caracter moralizator” (Frâncu, 2009: 161).

(51) „*copiilor (✓) să facă de știre* („învățătorul, dascălul”) *învățăturile cele bune*” (26)

Subiectul generic (52) poate fi exprimat prin substantivul *om*, articulat cu articol definit (52 a), însoțit sau nu de cuantificatorii *tot* (52 d-g), *oarecare* (53 h, i), *mulți* (52 j, k) (Stan, 2013: 160; Pană Dindelegan, 2019: 101), prin articol nedefinit sau însoțit de adjective (52 b, c) care ajută la identificarea grupului de oameni despre care se vorbește. De asemenea, „în locul genericului

om(ul), pot apărea substantivele cu valoare generală *lumea, poporul*” (Pană Dindelegan, 2019: 101). Procedul acesta al subiectului generic exprimat prin substantivul *om* este cel mai frecvent utilizat, având în vedere că textul este un manual de pedagogie, de morală, în care se explică comportamentul uman în diferite contexte de viață.

(52) a. „*lângă aceste poate să fie omul* totdeauna vesel și cu bucurie” (50)

b. „*omul îndestulător* nu dorește mai mult decât ce poate căpăta” (68)

c. „*un om sângur* nu poate” (116)

d. „*de ar face toți oamenii[i]*” (56)

e. „*numai adevărat că toți oamenii[i]* nu sânt așa plecați spre slujba” (58)

f. „*toții oameni* credincioșii cu această greșală sânt” (60)

g. „*și să nu poftim ca să să potriviască toți oamenii[i]* cu noi” (82)

h. „*precum oarecare oameni* atunce mai mare grija au avut” (66)

i. „*oarecare oameni*, deosăb cociși, cred că dobitocul mai bine aude când să suduie” (86)

j. „*mulți oameni* lăcomesc” (76)

k. „*precum mulți oameni* să află” (86)

Poate apărea în poziția subiectului cu valoare generală și pronumele nehotărât (53) „din clasa cuantificatorilor universali *fiecare, oricare, oarecine, toți care/toți cine*” (Pană Dindelegan, 2019: 101).

(53) a. „*când ar iubi fieștecare*” (56)

b. „*ca să fugă fieștecare* de la ei” (82)

c. „*și opresc cele ce ar face fieștecare* dentru dânșii” (142)

În text, apare și cuantificatorul pronominal *toți alți* (54), care nu este menționat în lista anterioară (Pană Dindelegan, 2019: 101).

(54) „*și să nu așteptăm până ce toți alți* vor face înainte” (58)

Mai rar întâlnit este subiectul generic (55 a) „cu formă de persoana a II-a sg., fie ca subiect exprimat, fie, frecvent, ca subiect neexprimat,

inclus” (Pană Dindelegan, 2019: 100), sau cu ajutorul persoanei I plural (55 b-d).

(55) a. „*să stai, să umbli, să șeși, să te culci lângă masa*” (90)

b. „*trebuie să ne ferim de doao greșalele*” (90)

c. „*trebuie să ne învețem a sta drept*” (94)

d. „*putem pune mâinile spre masă*” (94)

În exemplul 55 a apare forma grafică *să șeși*.

Probabil că în limbă era fie /dz/, fie /z/. Cine a scris textul sau l-a pus în tipar este posibil să fi auzit într-adevăr /t/ (mai ales dacă limba îi furniza un /dz/ în locul respectiv). E posibilă și o influență a textului german unde apare cuvântul *sitzen* (91).

Subiectul multiplu (56) este realizat prin conjuncția copulativă *și* (56 a-b) și prin juxtapunere (56 b):

(56) a. „*poftele și pornirile sufletului de multe ori așa sânt puternice*” (22)

b. „*țineria aminte, înțelegere sau mintia, și voia, poftele și pornirile inemi să numesc puterile sufletului*” (22)

Acordul predicatului cu subiectul multiplu respectă normele limbii române actuale, dar apare uneori și acordul prin atracție (57).

(57) „*dar și mâncare și beutura mai dulce este, când tare lucrem*” (66)

Identificăm numeroase cazuri de subiecte ale verbelor la modul gerunziu, ocupând o poziție postgerunzională (58), exprimate prin substantive comune (58 a), pronume personale (58 b-i) sau demonstrative (58 j).

(58) a. „*văzând oameni[i] că sântem plecaț a le ajuta*” (56)

b. „*văzând ei*” (56)

c. „*precepând ei*” (56)

d. „*dar fiind ei de multe ori la nevoie*” (60)

e. „*și așa poftind el mai mult*” (68)

f. „*aflând el aceia la un om*” (76)

g. „*înțelegând ei de cineva că au greșit*” (82)

h. „*și cunoscându-o ei*” (86)

i. „*având ei să mulțemască*” (126)

j. „*așezându-se aceste*” (168)

O situație aparte de topică neobișnuită a subiectului este cea care urmează tiparul sintactic:

V - O - S (59), probabil un calc sintactic după textul german.

(59) a. „*sânt* într-o sute de alte așa *lucrurile*” (78)

b. „*sind* unter hundert andern solche *Dinge*” (79)

4.2. Complementul direct

Complementul direct este o funcție sintactică cerută de un verb tranzitiv la moduri personale (60 a) sau nepersonale, infinitiv (60 b) sau gerunziu (60 c), sau impusă de locuțiuni verbale cu valoare tranzitivă (60 d).

(60) a. „*cel ce caută cinste*” (76)

b. „*să învețe a înțelege ce e drept*” (24)

c. „*fețe cele ce poruncesc, rânduind toate*” (142)

d. „*ia toate în samă*” (20)

Grupul nominal în acuzativ prepozițional și neprepozițional este bine reprezentat în textul analizat.

Construcția cu *pre* este specifică obiectului direct, exprimându-se prin substantive comune animate (61 a, b), prin pronume (61 c) care au trăsătura [+ animat], foarte rar aflându-se și unele care au trăsătura [+ inanimat] (61 d).

(61) a. „*să învețe a înțelege, ce e drept, și ce face pre omul cu noroc*” (24)

b. „*trebuie să iubiască pre gazda*” (218)

c. „*ei trebuie să cinstească pre el*” (218)

d. „*un gând naște pre altul*” (20)

Construcția fără *pre* a complementului direct exprimat prin substantive animate apare rar (62 a), „pe măsură ce se înaintează în timp, și ea caracterizează mai ales textele provenite din Moldova, Transilvania de Nord și Banat, mai rar din Muntenia” (Frâncu, 2009: 349). Frâncu afirmă că „acuzativul obiect direct fără *pre* reproduce construcțiile neprepoziționale din originalele străine, în special slave” (2009: 173). În textul german nu era necesară prepoziția (62 b), deci e posibil ca traducătorul să fi fost influențat de original.

(62) a. „Așijderea căutem noi, să facem ($\sqrt{\text{pre}}$) *copii* înțelepți” (26)

b. „Auch suchet man *die Jugend* klug zu machen” (27)

Apare în text pronumele relativ *care* în acuzativ fără *pe* (63 a), particularitate a limbii române vechi, păstrată și în limba populară actuală (Frâncu, 2009: 350). Uneori, același complement direct primește sau nu *pre*, în același enunț (63 b). E vorba aici despre substantivele abstracte în fața cărora putea apărea *pre* sau *pe* (Frâncu, 2009: 350).

(63) a. „răuțetiile acele, ($\sqrt{\text{pe}}$) *care* nicio înțelepciune nu poate opri” (48)

b. „credința direce *pre inema*, credința împlie *inema*” (26)

Complementul neprepozițional este exprimat prin substantive inanimate (64 a-d), concrete sau abstracte, și prin pronume non-personale (64 e-n).

(64) a. „poate omul să învețe multe *lucrurile* de folos și de trebuință” (30)

b. „în carte ceia ce scrie *mărturisire și legea* noastră” (42)

c. „trebuie să urmă *învățăturile*” (32)

d. „sufletul are *înțelegere*, sau *mintia*” (20)

e. „*acele* adesăori să le caute” (220)

f. „*ce* au luat sufletul aminte, *aceea* gândește el mai departe” (20)

g. „*ce* zice și *ce* face învățătoriu” (32)

h. „omul cu inima mică *nimica* nu face fără plată sau silă” (48)

i. „ia *toate* în samă” (20)

j. „acela trebuie foarte să ia în samă *toate* ce să învață” (32)

k. „el trebuie cu pază să ia aminte *tot*” (32)

l. „când împromutem *ceva*” (228)

m. „oameni tineri *multe* fac ascultând” (40)

n. „pentru că el *multe* cu pază ia în samă” (20)

În text, alternează dublarea complementului direct prin forme atone de acuzativ ale pronumelui personal sau reflexiv (65 a-c) cu lipsa acesteia (65 d-f). Încă sunt numeroase exemple în care complementul direct nu este reluat sau anticipat, aceste construcții vechi menținându-se „până spre

sfârșitul perioadei, mai ales în texte provenite din Moldova, Transilvania de Nord și Banat” (Frâncu, 2009: 351). Uneori, în contexte foarte apropiate, apare și dublarea și lipsa acesteia, fapt care dovedește că norma era în curs de fixare (65 g).

(65) a. „toate cele ce *ne* fac *pre noi*” (46)

b. „căci acestea *ne* aruncă *pre noi*” (50)

c. „*ni*-au rânduit *pre noi*” (230)

d. „și să cinstiască *pre domni* și *pre gazdele* sale” (138)

e. „datori sânt să învețe *pre dăjnici* și *pre slugile* lor tot binele” (134)

f. „cela ce pururea îndireptiază *pre sine*” (44)

g. „numai lângă acela, care *ne cinsteste* *pre noi*. Numai oameni înțelepți pot cu adevărat *cinsti* *pre noi*.” (48)

O caracteristică a limbii române vechi este complementul direct exprimat prin pronumele personal *o*, care apare între morfemul *a* și verbul la infinitiv (66).

(66) „trebuie aceea în multe chipuri a *o* căpăta să ne ostenim” (212)

Structura infinitivală apare după verbe aspectuale (*a înceta* – 67 a), dar și după alte verbe (*a învăța*, *a cunoaște* – 67 b-d) (Stan, 2013: 176).

(67) a. „nu trebuie să *înceteze a gândi*” (224)

b. „noi voim ca copiii[i] să *învețe a înțelege*” (24)

c. „într-o școală bună tineri[i] să *învață a lua în sama*” (26)

d. „ce împlinește el tot ce *au cunoscut a fi bun*” (224)

Infinitivul scurt, fără morfemul *a*, apare frecvent în epocă (68 a) în gruparea [*a putea* + infinitivul scurt fără *a*], care este „slab sudată, permițând unele intercalări” (Stan, 2013: 177) de circumstanțiale (68 b) sau de subiecte (68 c).

(68) a. „den care *poate vedea* omul” (42)

b. „numai oameni înțelepți *pot* cu adevărat *cinsti* *pre noi*” (48)

c. „înaintea lui Dumnezeu *poate* omul *păcătui*, de iubește foarte tare cele căpătate” (226)

În text, există și gruparea [*a căuta* + infinitivul scurt fără *a*], care nu este menționată în

lucrarea Cameliei Stan (69 a). Se observă că apare și forma cu infinitivul scurt cu *a* (69 b) sau cea cu verbul la modul conjunctiv (69 c).

(69) a. „de obicei, *căutem* așa le *tocmi*” (26)

b. „așa oamenii trebuie să *caute a să adeveri*” (214)

c. „așijderea *căutem* noi să *facem* copii înțelepți” (26)

În ceea ce privește extinderea complementului direct la nivel propozițional, întâlnim situații în care în aceeași frază se găsește frecvent completiva directă introdusă atât printr-un relativ, cât și prin conjuncții (70).

(70) a. „Noi voim [*ca copiii*] să *învețe a înțelege*]CD [*ce e drept*]CD și [*ce face pre omul cu noroc*]CD.” (24)

b. „Cel înțelept gândește și socotește [*prin ce mijlocire ar putea el mai bine*]CD [*să capete avere*]CD și [*să păzască cele căpătate*]CD.” (224)

c. „Nescriind și neînsămnind toate niciodată nu poate el [*bine să știe*]CD [*cât au primit*]CD și [*cât iar au călțuit*]CD sau [*ce încă el are*]CD și [*cum s-au îmbunîț*]CD sau [(√*cum s-au*) *stricat starea lui*]CD.” (220)

Propoziția relativă completivă directă este introdusă prin pronumele relative (71) și este frecvent reluată prin demonstrativul *aceea* atunci când este antepusă regentei.

(71) a. „și de va socoti prea puțin [*ce să facă*]CD” (222)

b. „[*ce au luat sufletul aminte*]CD, *aceea* gândește el mai departe” (20)

c. „[*ce noao ne place*]CD, *aceea* voim și cerem” (22)

Propoziția conjuncțională completivă directă este construită cu complementizatorii *să* (*se*) (72 a-e), *că* (72 f), *ca să* (72 g), *precum* „că, cum că” (72 h, i).

(72) a. „sufletul poate [*să să aducă aminte de cele trecute*]CD” (20)

b. „poate omul [*să învețe multe lucrurile de folos și de trebuință*]CD” (30)

c. „cu care poate el [*să fie om de cinste*]CD” (40)

d. „precum noi treim și poftim [*să fim cu noroc*]CD” (44)

e. „nicidecum nu poate [*să ne mântuiască de răutățile*]CD” (48)

f. „noi nu trebuie să gândim [*că lumea aceasta numai pentru noi este zidită*]CD” (44)

g. „cinste nu e întru putere acelaia care dorește [*ca să fie cinstit*]CD” (48)

h. „că văd [*precum oameni[i] proștii cu deosebi cinstesc pre cei bogați*]CD” (76)

i. „că ei socotesc [*precum toți oameni[i] sânt ca și ei*]CD” (60)

4.3. Complementul prepozițional

Complementul prepozițional este o funcție sintactică cerută de verbul la moduri personale (73 a) și nepersonale, cum e gerunziul (73 b), sau cerută de adjective (73 c) sau adverbe (73 d), fiind însoțită de prepoziții cu regim de acuzativ (cele mai multe) și de genitiv.

(73) a. „și *gândește de chivernisala* căși[i]” (246)

b. „sufletul lor dorme *retcind cu gânduri*” (246)

c. „încă purure *vreadnic* este de cinste” (40)

d. „ei *sânt gata cu nevoința*” (246)

Anumite locuțiuni verbale (74) atestate cu prepoziția-regim *de* constituie regenți pentru complementul prepozițional (Stan, 2013: 196). În text apare locuțiunea *a băga sama de* (74 b), care nu este menționată în lista Cameliei Stan. În situații rare, prepoziția lipsește (74 c).

(74) a. „sufletul poate să *să aducă aminte de cele trecute*” (20)

b. „*nu bagă sama de fericire* veșnică” (228)

c. „copiilor *să facă de știre* (√ *de*) învățăturile cele bune” (26)

Grupul prepozițional care integrează un grup nominal este frecvent utilizat, având prepoziții care cer acuzativul: *pentru* (75 a), *de* (75 b-f), *de* „la” (75 g), *de* „în” (75 h), *cu* (75 i-k), *spre* „pentru” (75 l), *la* (75 m), *întru* (75 n); mai rar întâlnim prepoziția *asupra* (75 o), cu regim cazual de genitiv:

(75) a. „deci **pentru** omul foarte mare bunătate este, când cineva-l învață” (24)

b. „să să aducă aminte **de** cele trecute” (20)

c. „credința împlinirea **de** dragoste” (26)

d. „și neclătit să să țină **de** lucrul său” (226)

e. „ca să fie vrednic **de** laudă” (48)

f. „nicidecum nu poate să ne mântuiască **de** răutățile” (48)

g. „cela ce foarte rar gândește **de** (= la) un lucru” (32)

h. „bun nărav este cuprins într-un fel **de** (= în) gândurile și purtarea omului” (40)

i. „să ne îmbogățim **cu** paguba oamenilor altoară” (228)

j. „inima lor puțin să îndeletnicește **cu** Dumnezeu” (246)

k. „toate aceste mijlocirile, **cu** care să fac oameni de bun nărav” (40)

l. „ei vor dobândi blagoslovenie **spre** (= pentru) hrană lor” (244)

m. „de multe ori **la** acele să gândiască” (32)

n. „cinste nu e **întru** putere aceluia, care dorește ca să fie cinstit” (48)

o. „a judeca rău **asupra** rânduelilor dirăgătorești” (176)

Structurile infinitivale (76) apar rar, în epocă fiind dominantă tendința de înlocuire a infinitivului prin conjunctiv, observându-se și absența morfemului *a*.

(76) a. „de *ne vom sili* (√ **de**) *a face* destul” (46)

b. „ele *sânt vrednice* (√ **de**) *a să pune* înaintea tuturor” (214)

c. „ei *sânt gata* cu nevoița (√ **pentru, de**) *a merge*” (246)

În text nu se identifică *propoziții relative*, doar *propoziții conjuncționale*, introduse prin conjuncțiile *să* (77 a), *ca să* (77 b-c) și prin locuțiunea conjuncțională *cum să* (77 d). În GBLR nu sunt menționate conjuncția *ca să*, care poate fi sinonimă cu „să”, și locuțiunea conjuncțională *cum să* (2010: 474).

(77) a. „n-au trebuință [*să să căltuiască*]_{Cprep}” (222)

b. „și pentru aceia vrednică este [*ca să o cinstească toți oamenii*]_i înțelepți]_{Cprep}” (242)

c. „vrednică este [*ca să fie cu noroc*]_{Cprep}” (242)

d. „nu trebuie să înceteze a gândi [*cum să rânduiască el mai bine și spre mai mare folosul lucrul său*]_{Cprep}” (224)

4.4. Complementul indirect

Realizările complementului indirect sunt asemănătoare cu cele din româna modernă (78), exprimându-se prin substantiv sau pronume în cazul dativ.

(78) a. „*copiilor* să facă de știre învățăturile cele bune, ca să *le* aducă aminte” (26)

b. „ce *ni* s-au dat de știre” (34)

c. „care *ni* s-au arătat în școlă” (34)

d. „ei dau *lor* legile” (160)

e. „fac ei nenorocie *lor sânaturi*” (248)

f. „mândrie *nimeni* nu place” (74)

Construcția cu *la* (79) este frecventă în această perioadă, „în special în textele din Transilvania, Banat și Moldova” (Frâncu, 2009: 353).

(79) a. „plăcut *la oamenii*” (40)

b. „căci nu numai *la oameni* buni plac oameni buni și de cinste” (46)

c. „ce *sânt* de folos *la țară*” (144)

d. „când poruncim *la gloată și la slugile* noastre mai mult să lucre” (228)

e. „cei ce pot sluji spre pildă următoare *la frați* lor” (250)

f. „sî nu facă *la cine* (n. n. *cuiva*) pagubă” (224)

g. „și ca să lăse ceva *la ai săi*” (220)

Un exemplu rar întâlnit în text este ocurența, în structuri cu verb copulativ (80), „a unei construcții având drept cap un nume relațional fără articol urmat de un dativ adnominal” (Pană Dindelegan, 2019: 142).

(80) „stăpânul său *era domn* de viață și de moarte *lui*” (150)

Dublarea complementului indirect prin forme pronominale în dativ nu este des întâlnită în text (81 a-c), cazurile de neanticipare sau de nereluare a complementului indirect (81 d) fiind încă frecvente în texte din Transilvania și Moldova în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (Frâncu, 2009: 354).

- (81) a. „*ne* poate *noao* câștiga cinstire înaltă” (46)
 b. „să *ne* dea *noao* covârșire osebită” (74)
 c. „și făgăduită simbrie nu *le* plătim *lor*” (228)
 d. „și vor respleti *noao* asemenea cu asemenea” (72)

O situație interesantă o prezintă verbul *a face* (82) care, în limba română modernă, poate fi urmat de un substantiv/pronume în dativ cu trăsătura lexicală [+ animat], în timp ce, în text, apare cu trăsătura [- animat] (Pană Dindelegan, 2019: 142).

(82) „de ne vom sili *a face* destul nu numai *datoriilor* stării noastre, ce și *datoriilor* cătră aproapele nostru” (46)

Alte verbe care astăzi sunt tranzitive puteau cere în limba română veche complement indirect (83).

- (83) a. „*ne* poate *noao* câștiga cinstire înaltă” (46)
 b. „și cu dânsa putem câștiga *la noi* numele omului de omenie” (96)

4.5. Complementul de agent

Nu se întâlnește frecvent și este introdus, în textul analizat, prin prepoziția *de la* (84).

(84) „împărați[i] sânt rânduți *de la Dumnezeu*” (144)

În unele exemple lipsește agentul (85), el se subînțelege. Construcțiile reflexive cu valoare pasivă sunt mai des întâlnite decât cele pasive cu auxiliarul *a fi*.

(85) a. „numele acest *s-au luat* fer de îndoială den Sânta Evanghelie” (198)

b. „precum și înaintea lui Dumnezeu respunsul *să va da*” (70)

c. „birul acest totdeauna *să scrie* și *să împarte* după trebuințele țării[i]” (174)

d. „trebuie să urmăăm învățăturile cele bune ce ni *s-au dat de știre* și până sântem vii să lucrăm după pravile de temeiu, care ni *s-au arătat* în școlă” (32-33)

4.6. Complementul secundar este rar întâlnit în text, având ca verb regent verbul cauzativ *a învăța*. El este cerut „de o clasă restrânsă de verbe ditranzitive (cu două argumente interne)” (Pană Dindelegan, 2019: 135).

Apare, în textul analizat, verbul ditranzitiv *a învăța* (86) cu un complement direct exprimat prin obiect direct cu trăsătura [+ animat], „pre omul”, și complementul secundar, realizat prin verb la infinitiv (86 a) sau la nivel propozițional (propoziție relativă/conjuncțională), cu trăsătura [- animat] (86 b-c). Rolurile tematice sunt repartizate diferit: „Pacient pentru complementul secundar, Țintă pentru complementul direct” (GALR, II, 2005: 393).

(86) a. „trebuie să [*ne*]_{CD} învățăm [*a trăi*]_{Csec} cu noroc” (46)

b. „Așezeriile credinții prea deplin și prea știu *învață* [*pre omul*]_{CD} [*ce poate face pre el adevărat fericit*]_{Csec}.” (26)

c. „Nu rar darurile al firii *învață* [*și pre cei*]_{CD} ce poruncesc [*să cumpete pre dăjnici ai săi după vredniciile lor cele cunoscute*]_{Csec}.” (198)

Locuțiunea conjuncțională (87) *cum să* (Frâncu, 2009: 380) nu este menționată în GBLR la conectorii din limba veche (2010: 439). La Camelia Stan se menționează statutul ambiguu între adverb și conjuncție al lui *cum* urmat de modul conjunctiv (2013: 181).

(87) a. „el nu [*ne*]_{CD} învață [*cum să facem dischilinare*]_{Csec}.” (24)

b. „deci pentru omul foarte mare bunătate este, când cineva-[*I*]_{CD} învață [*cum să gândiască drept*]_{Csec}” (24)

4.7. Complementul intern este rar întâlnit în lucrarea analizată, singurele exemple identificate fiind legate de verbul tranzitiv *a lucra* (88).

- (88) a. „*lucrând lucrul nostru*” (226)
 b. „*acest sau acela lucrul să lucre în sat*” (256)

V. CONCLUZII

Textul analizat este tipărit în anul 1777, spre sfârșitul celei de a doua perioade a limbii române vechi (1640-1780), fiind un text bilingv, care conține și originalul în limba germană. Din materialul prezentat, se pot desprinde mai multe concluzii în ceea ce privește predicatul și argumentele verbului supuse analizei.

În textul cercetat, la nivelul funcției sintactice a predicatului se observă numeroase intercalări și dislocări sintactice în cadrul locuțiunilor și expresiilor verbale, în interiorul predicatelor analitice cu timpuri verbale compuse sau structuri pasive, în interiorul predicatului complex cu operator copulativ, acest aspect indicând un fenomen în curs de gramaticalizare și de fixare. Inventarul verbelor copulative este destul de variat: *a fi*, *a se face*, *a părea*, *a se numi*, *a se chema*, frecvența ultimelor două verbe datorându-se subiectului cărții, în care se află multe explicații legate de diferite aspecte existențiale, aceste verbe având o funcție metalingvistică. Realizările formale ale numelui predicativ sunt numeroase: întâlnim grupul adjectival, grupul nominal, grupul prepozițional, grupul adverbial, structura infinitivală, structura participială, structura cu supin. Topica numelui predicativ este cea actuală, (S) + V + NP, dar apar și tipare sintactice mai neobișnuite (NP – V – (S); S – NP – V; NP – (O) – V – (S); V – S – NP). Referitor la funcția sintactică a subiectului, se observă folosirea rară a structurilor infinitivale, acestea fiind înlocuite prin conjunctiv, dar și utilizarea frecventă a subiectelor după verbul la modul gerunziu. În cazul unor definiții, se preferă subiectul exprimat prin grup nominal nedeterminat. Subiectul generic exprimat prin substantivul *om*, însoțit de diverși cuantificatori, este prezent des, comparativ cu subiectul generic de persoana a II-a singular,

foarte rar utilizat. Construcțiile cu *p(r)e* ale complementului direct exprimat prin substantive animate tind să se generalizeze, dar întâlnim destul de numeroase exemple de nedublare a complementului direct și a celui indirect prin clitice pronominale, fenomen specific limbii vechi. Pentru poziția sintactică de complement prepozițional, grupul prepozițional care integrează un grup nominal conține prepoziții diverse, unele sensuri dispărând în româna modernă (*de* „la”, *de* „în”, *spre* „pentru”). Complementul de agent e rar folosit, se subînțelege din forma pasivă sau reflexiv-pasivă a verbului. De asemenea, complementul intern, particularitate a limbii vechi, are o frecvență foarte redusă în text.

În ceea ce privește analiza frazei, se observă frecvența limitată a propoziției predicative relative, cu verbele copulative *a fi* și *a se chema*. Se păstrează o caracteristică a limbii române vechi, reluarea subiectivei relative pronominale prin pronume demonstrativ. Propozițiile completive prepoziționale conjuncționale sunt introduse prin conjuncțiile *să*, *ca să* și prin locuțiunea conjuncțională *cum să*. Complementul secundar, rar utilizat, determină verbul *a învăța* și apare realizat la nivel propozițional cu trăsătura [–animat] și cu rolul tematic de Pacient.

Asupra structurilor sintactice acționează atât influența sintaxei populare românești (pronumele relativ *care* în acuzativ fără *pe*, prepoziția *la* pentru dativ), cât și influența sintactică a textului în limba germană, generând calcuri sintactice și poziții sintactice neobișnuite.

Din cele prezentate mai sus, se poate spune că asistăm încă „la o concurență între vechile și noile elemente” (Frâncu, 2009: 418) ale limbii române, la care se adaugă influențele din sintaxa populară și dificultățile provenite în urma traducerii din germană a cărții lui Johann Ignaz von Felbiger.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare

Felbiger, J. I. von (1777), *Ducere de mână către cinste și direptate, adecă la copii rumuneștii neuniții cei ce în școle cele mici să învață spre cetanie rânduită carte*, Tipografia Iosif Kurzböck, Viena, disponibilă online la <https://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/view/5299> [01 mai 2026].

Referințe bibliografice

[1] Dura, C. (2005), „Ediția bilingvă a lui Johann Ignaz von Felbiger *Ducere de mână către cinste și direptate, adecă la copii rumuneștii neuniții cei ce în școle cele mici să învață spre cetanie rânduită carte*, Viena, 1777 (I). Context cultural și observații morfologice”, *Helsinki Romanian Studies Journal*, 3, pp. 8-25. DOI: [10.31885/her.1.3.016](https://doi.org/10.31885/her.1.3.016).

[2] Frâncu, C. (2009), *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Casa Editorială Demiurg, Iași.

[3] GALR (2005), *Gramatica limbii române*, II, *Enunțul*, Editura Academiei Române, București.

[4] GBLR (2010) = Pană Dindelegan, G. (coord.), Dragomirescu, A., Nedelcu, I., Nicolae, A., Rădulescu Sala, M., Zafiu, R., *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București.

[5] Gheție, I. (coord.), Chivu, Gh., Costinescu, M., Frâncu, C., Roman Moraru, A., Teodorescu, M. (1997), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, Editura Academiei Române, București.

[6] Graur, Al. (coord.) (1965), *Istoria limbii române. Limba latină*, vol. I, Editura Academiei Române, București.

[7] Pană Dindelegan, G. (coord.), Maiden, M. (2019), *Sintaxa limbii române vechi*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București.

[8] Stan, Camelia (2013), *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, Editura Universității din București, București.

[9] Ursu, N. A. (1960), „Problema interpretării grafiei chirilice românești din jurul anului 1800”, *Limba română*, IX (3), pp. 33-46.

[10] Ursu, N. A. (1976), „Din nou despre interpretarea grafiei chirilice românești”, *Limba română*, XXV (5), pp. 475-489.

Synthetic Heritage: Eminescu's AI Doppelgänger in Romanian Digital Dreamscape

Anamaria RADU

Humboldt Universität zu Berlin, Germany

E-mail: anamaria.radu@ubbcluj.ro

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4819-6975>

Alexandra COTOC

Babeş-Bolyai University, Romania

E-mail: alexandra.cotoc@ubbcluj.ro

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2395-2958>

Abstract

As AI-generated talking avatars have gained popularity on platforms driven by short-form video, they reshape how cultural heritage is accessed and interpreted. This study investigates the reception of an AI-generated avatar of Mihai Eminescu, Romania's national poet, reading one of his poems. Bringing together perspectives from Internet linguistics and digital cultural studies, the paper examines the Romanian viewers' perspectives as expressed in the comment sections. Through a qualitative analysis of user responses, we identify recurring frames. The findings reveal that AI-driven literary impersonation generates a hybrid reception space as a site of public folklore in which cultural memory, national identity, and digital creativity intersect. The study contributes to debates on AI literacy, authenticity, and cultural transmission, suggesting that AI avatars can complement, but not replace traditional humanities education when accompanied by critical pedagogy. The article concludes with implications for responsible AI use in cultural heritage contexts, and sheds light on the audience engagement with AI-generated content in Romanian culture.

Keywords: AI-generated talking avatars, synthetic media, participatory culture, public folklore

INTRODUCTION

There has been an increasing tendency to develop AI-generated talking and singing avatars that mimic well-known authors and historical figures, and even to produce AI entities that do not correspond to any real person. The impersonation of well-known figures can be viewed as impressive because it enables a form of cultural reconstruction, granting everyone access to experiences they would have otherwise never encountered, while requiring them to apply critical thinking and analytical skills to understand and interpret a synthetic media avatar that has a real historical counterpart. In this study, we examine an AI-generated avatar of Mihai Eminescu reciting *Atât de dulce...* (*So Sweet...*), a poem written in 1878 and published posthumously, which we selected because it portrays Romania's national poet and demonstrates how AI can revive literary figures in culturally meaningful ways. The avatar's updated styling brings the historical figure to life for modern audiences. There are only four known photographs of Eminescu and the digitally animated one is the one taken in Prague in 1869 by photographer Jan Tomás, when Eminescu was

twenty years old. This photograph is the most popular one, and it also appears on the 500 lei banknote, the highest value denomination of the Romanian currency. Interestingly, the influencer who posted it on Instagram is not a microcelebrity, as most of her content has roughly 2,000 views; yet this particular video reached 507,000 views and 20.9k likes in less than a month.

We analyse the comments produced within the designated timespan (15th of January 2026 – 10th of February 2026), considering the comment section as a form of public folklore, a space where users collaboratively construct meaning. We claim that these reel formats could be tools for cultural transmission, enabling renewed engagement with national heritage and inviting audiences to interact critically and creatively with reimagined cultural icons.

AI: LITERARY IMPERSONATION AND SYNTHETIC HERITAGE

A three-layer framework for AI has been articulated to capture the evolution from core generative AI (GAI) models and bots to Digital-to-AI tools and to new generative AI applications (Pratschke, 2024). The first layer of core GAI models and bots are the foundational general AI models and conversational agents that provide base intelligence and reasoning. The second layer is represented by the new capabilities of Digital-to-AI tools, which are tools that translate digital inputs into AI-usable formats and extend core model functionality (e.g., workflows, orchestration, augmentation). The third layer, New GAI tools, refers to emerging applications and platforms built on top of underlying AI capabilities. This layered perspective is useful because it conceptualises AI not as a static technology but as an expanding ecosystem in which capabilities, modes of interaction, and use contexts evolve. These layers have continued to grow in a systematic manner,

shaping educational, cultural, and communicative practices.

As these layered frameworks should be adapted to incorporate emergent dimensions and trends, the AI ecosystem may be understood as part of what Singh describes as ‘accelerated media ecosystems’ (2016: 208). Within such a context, technological innovation does not add new tools but reshapes the conditions under which media is produced, studied, and experienced. It can be stated that:

while the contemporary media ecosystem is both an extension and continuation of more traditional media forms, it has also redefined the discipline of media studies in terms of thinking about how innovations in technology and their relationship with end-user behaviours shape the world of media and communications as we know it. (Singh, 2016: 208)

Our study points to AI literary impersonation as an emerging phenomenon that highlights specialised capabilities in emulating personas. While our analysis is based on one case, it constitutes an example of a growing trend of AI-driven impersonation that needs systematic conceptualisation. We therefore propose AI literary impersonation as a potential layer within the AI ecosystem. This new layer could explain how accelerated media environments show new forms of authorship, creativity, and user engagement (see fig. 1 below).

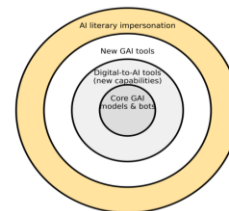


Fig. 1 The AI Ecosystem – New Layer: AI Literary impersonation (adapted from Pratschke, 2024: 26-27)

AI literary avatars can be seen as part of the broader trend of synthetic media, defined as ‘audiovisual content often generated or modified by AI’ (Nieto McAvoy & Kidd, 2024: 4). Also, AI and its synthetic function support ‘the creation of new (parallel, posthumous and technologically connected) memories’ (Nieto McAvoy & Kidd, 2024: 2) in which cultural memory is no longer limited to preservation and documentation but is actively reconstructed through algorithmic means. In this sense, ‘the true impact of AI is more nuanced and oblique than usually acknowledged’ (Natale, 2021: 2). By modelling the voices, styles, and rhetorical patterns of canonical or historically situated authors, AI systems enable the simulation of literary identities that belong to shared cultural traditions. We are witnessing how heritage allows authorial presences to be extended and reinterpreted. Such practices signal a shift from material and textual conservation towards computational re-enactment. Moreover, AI literary impersonation transforms heritage into a performative and participatory experience, inviting users to interact in different manners with the literary canon. That is to say, this reconfiguration activates new modes of perceiving cultural memory, ‘creating and re-creating a sense of past, present, and future of ourselves in relation to others’ (van Dijck, 2017: 21) where authenticity is negotiated. Synthetic media challenges traditional theories on authorship and authenticity, positioning AI as an instrument in reshaping how literary heritage is experienced within media ecosystems, which needs to be critically evaluated.

FROM PARTICIPATORY CULTURE TO PUBLIC FOLKLORE DIALOGISM

The limitations of the AI ecosystem are transformed into forms of empowerment in the case of AI literary impersonations because they allow the creation of impossible narrative scenarios. AI ‘does not posit any causal mechanisms or physical

laws’ and is ‘incapable of distinguishing the possible from the impossible’ (Chomsky, 2023). Entropy is irrelevant in the case of AI-generated narratives, which explains why these systems can be used to create synthetic media which defy the laws of physics.

AI-driven literary impersonation could offer a way to motivate younger generations to connect with diverse forms of heritage through digital platforms and could provide learning experiences unknown before. Through short-form visual feeds, AI literary impersonation ensures continuity between traditional storytelling and digital narratives, cultural immersion and real language use. The role of AI in education could bring some advantages and the multimodal learning could be upgraded, when used responsibly. Users (including instructors and students) who engage with this type of content become co-creators of meaning in participatory cultures, understood as forms of community involvement. As Jenkins, Ito & boyd highlight,


we can define participatory culture in opposition to various forms of culture that limit access to the means of cultural production and circulation, that fragment and isolate the public rather than providing opportunities to create and share culture, and that construct hierarchies that make it difficult for many to exert any meaningful influence over the core decisions that impact their lives. People participate through and within communities: participatory culture requires us to move beyond a focus on individualized personal expression; it is about an ethos of ‘doing it together’ in addition to ‘doing it yourself’. (2016: 181)

This ethos of doing something together, as opposed to experiencing it individually, is reflected in the comments sections of reels on social media, which are potential spaces for reflection and dialogue. Through these interactions, users shape a

new form of public folklore. It is a form of modern Romanian folklore which reflects the familiar urge to argue, to advise, and to tell stories. It represents a digital re-creation or a surrogate of the Rom. *șezătoare*, which is a small, close-knit gathering in villages on winter evenings, where participants work while also socializing by telling stories, jokes, and riddles (see DEX, *s.v.*; definition translated by the authors). In this new type of public folklore, each voice adds a new thread, creating a digital Romanian Scheherazade of collective narration, where poems, tales, and opinions unfold story within story. This ‘inherent dialogism of *public folklore* diminishes power asymmetries and fosters participation’ (Baron, 2016: 589).

Our qualitative study has two complementary dimensions: the first examines the Instagram reel that depicts Eminescu reciting the poem *Atât de dulce* (see Fig. 2 below), while the second analyses discursive patterns emerging within the comments section. We selected this reel, showing Romania’s national poet, because it drew a high reach of engagement (20.9k likes and 598 comments). The caption of this reel reads as follows:

Acum 176 de ani se naște un mare poet: Mihai Eminescu. Astăzi, tehnologia ne permite să ne imaginăm cum ar fi arătat, cum ar fi vorbit, cum ar fi recitat. Dar există ceva ce niciun algoritm nu poate recrea: talentul, geniul, sufletul din spatele cuvintelor.

 Voice Over: [@mihai toma official](#)
[#mihaieminescu](#) [#poezieromânească](#) [#aivideo](#)
[#autoriromani](#) [#literature](#)

[176 years ago, a great poet was born: Mihai Eminescu. Today, technology allows us to imagine what he might have looked like, how he might have spoken, how he might have recited. But there is something no algorithm can recreate: the talent, the genius, the soul behind the words.]



Fig. 2 Eminescu’s AI Doppelgänger

The reel was posted on Eminescu’s birthday, serving as an homage to the poet. The caption, along with the keywords used in the hashtagged section, credits AI and highlights the role that synthetic media plays today, acknowledging its limitations. Together, these elements reflect an ethical and responsible approach.

CORPUS DESCRIPTION

The video presents an AI-generated talking avatar, representing a stylish, modern, and charismatic Doppelgänger of Eminescu. His nonverbal and paraverbal language align with the rhythm of the poem. The voice of a professional actor is synchronised with lip movement. The reading of the poem *Atât de dulce* (see the text below) unfolds in standard Romanian, delivered with warmth. The combination of visual and vocal expressiveness creates the impression of a filmed performance rather than that of a generated one. Through this multimodal blend, the reel highlights its ‘artistic and educative possibilities, potentials for audience engagement and for the (hyper-)personalisation of experience’ (Nieto McAvoy & Kidd, 2024: 2).

Atât de dulce

*Atât de dulce ești, nebuno,
Că le ești dragă tuturor,
Cunosc femeii ce după ochii
Și după zâmbetul tău mor.*

*Femei frumoase și copile
Te-ar îndrăgi, te-ar săruta.
Tu ai iubirea tuturoră –
Și numai eu iubirea ta.*

*Un farmec blând de fericire
Tu răspândești oriunde-i sta –
Ești fericirea tuturoră
Și eu sunt fericirea ta.*

*De râzi, se desprimăvărează,
Învie totul unde-i sta,
Căci tu ești viața tuturoră
Și numai eu viața ta.*

*De dragul tău și flori și oameni
Și stele să trăiască vor.
Pe mine mă iubești tu numai
Și numai eu doresc să mor.*

(See the translation
<https://lyricstranslate.com/en/mihai-eminescu-atat-de-dulce-english>)

DATA COLLECTION AND DISCUSSION

We analyse the comments produced between 15 January 2026 and 10 February 2026, as this one-month window captures the period when the post was still recent and when social media reach and the metrics of engagement were at their highest. Within this period, the post gathered 20.9k likes, 510k views, and 598 comments. Out of the total number of comments, 220 were only emojis, that is why they were placed into the category of low engagement. For the other 378 comments, we

identified nine thematic categories, as outlined below. For each category, we mention the total number of comments along with a short explanation and verbatim examples to illustrate its specificity (see Table 1 below). These examples are translated by the authors of this study into English. The complete corpus with the nine categories can be accessed on Zenodo (see the Corpus section below). We kept the spelling, punctuation and idiosyncrasies of the commenters.

Category	No. of comments	Explanation	Examples
1. Romanian Heritage and Folklore References	10	Comments invoking cultural heritage, traditions, folklore, or national identity.	<p><i>Sentimente profunde, descrieri minunate, versuri alese, unice și de neuitat... poeziile lui Eminescu sunt o comoara de nepretuit a poporului roman</i> ❤️❤️❤️</p> <p>[Deep feelings, wonderful descriptions, carefully chosen, unique, and unforgettable verses... Eminescu's poems are an invaluable treasure of the Romanian people]</p> <p><i>Cât de frumos și firesc curge poezia din acest om. Și mai mult decât atât, trebuie să fii român ca să înțelegi pe deplin versurile lui.</i></p> <p>[How beautifully and naturally poetry flows recited by this man. And more than that, you truly have to be Romanian to fully</p>

			<p>understand his verses.]</p> <p><i>M. Eminescu, Luceafărul poeziei românești are o adevărată capodopera a creației sale, a fost și va rămâne în inimile tuturor celor care iubesc și simt cu sufletul natura! O poezie superba!</i> [Mihai Eminescu, the guiding light of Romanian poetry, has given us a true masterpiece of his creation. He was, is, and will remain in the hearts of all those who love and feel nature with their soul. A magnificent poem!]</p>			<p>beautiful, but surely Eminescu didn't have a Wallachian accent, rather a Moldavian one! 🗣️ He certainly didn't recite with this accent.]</p> <p><i>la Botoșani nu avem accentul acesta 😂👉👈❤️ dar este ok 🙌</i> [In Botosani we do not have this accent, but it is ok]</p>
				3. Educational Comments	12	<p>Comments expressing learning outcomes, curiosity, or a desire for further knowledge.</p> <p><i>Pentru că prin așa modalitate ai putea învăța această poezie</i> [Because in this way you could learn this poem.]</p> <p><i>Eu abia am învățat literatura ... păi dacă aveam așa ceva eram la litere 😂😂😂</i> [I barely learned literature... well, if I had had something like that, I would have gone into literature studies.]</p> <p><i>Frumos și vocea și recitarea! dar de ce șoptit? Ar fi interesant in licee la un mega-receptor sa se auda din cand in cand în pauze și ai altor poeți și/ sau fragmente frumoase din opere 🙌</i> [Beautiful voice and recitation as well! But why whispered? It would be interesting if, in</p>
2. Identity-Based Comments: Moldova and Local Patriotism	10	Comments that express identification with Moldova or highlight Moldovan cultural belonging.	<p><i>nu uita de vecinii basarabeni, noi la fel am crescut cu Mihai Eminescu. Eu și i-am dedicat un vers când eram la școală. La fel de important pentru noi ❤️👉👈</i> [And don't forget the Basarabian neighbors, we also grew up with Mihai Eminescu. I even dedicated a verse to him when I was in school. He is just as important to us.]</p> <p><i>Foarte frumos, însă sigur Eminescu nu avea accent de muntean, ci de moldovean! 🗣️ Cu siguranță nu recită cu accentul ăsta.</i> [Very</p>			

			high schools, this could be played from time to time during breaks over the main speaker system, poems by him and by other poets as well, and/or beautiful excerpts from literary works.]			personal stories, memories, or contextual anecdotes.	școală, dar am învățat să citesc singură, de dragul poeziilor lui... aveam o carte veche, un volum cu poeziile marelui poet.. Acela a fost Abecedarul meu 🥰🥰🥰. [Since I was a little child, I have loved Eminescu. I wasn't even in school yet, but I learned to read just for the sake of his poems... I had an old book, a volume of poems by the great poet. That was my first primer.]
4. Factual Comments	19	Comments that mention concrete facts, historical details, or informational clarifications.	<p><i>Nu. Cea mai cunoscuta fotografie a lui este o prelucrare după o fotografie retusată. (Pe vremea aceea photoshop se făcea chiar în studio) [No. His most well-known photograph is a reworking based on a retouched photograph. (Back then, Photoshop was done right in the studio.)]</i></p> <p><i>Sunt 4 fotografii cu el, la 19, 32, 34, respectiv 37 ani. [There are four photographs of him, taken at the ages of 19, 32, 34, and respectively 37.]</i></p> <p><i>This is an AI impersonation of one of Romania's greatest and most brilliant poets, Mihai Eminescu. It's reciting one of his poems. This year marks 176 years since his birth. The voice belongs to the person tagged in the title 😊</i></p>				<p><i>Nu mi-am imaginat vreodată că am să-l văd recitând atunci când tânăr fiind l-am descoperit pe Eminescu, acum la șizeci de ani este exact cum mi l-am imaginat la acea vârstă. Mulțumesc mult pentru această postare minunată 🥰 [In my youth, I never imagined that I would see him reciting one day. Now that I am in my sixties, he looks exactly how I imagined him at that age. Thank you very much for this wonderful post.]</i></p> <p><i>A fost "un bărbat" frământat de..f multe probleme existențiale...A iubit, cu toată ființa lui, și nu</i></p>
5. Storytelling Sequences	22	Comments in which users narrate	<i>De mic copil, l-am iubit pe Eminescu. Încă nu eram la</i>				

			<p><i>numai pe Veronica M...A iubit pământul, pădurea, lacul, suferii și o ființă de lumea asta plina de defecte..</i>" <i>Luceafărul</i> [He was 'a man' tormented by many existential problems... He loved with his whole being, and not only Veronica M... He loved the land, the forest, the lake, the water lilies, and a being of this world, full of flaws... 'The Guiding Light']</p>			<p>involvement in shaping future content.</p> <p>Which AI model was it made with?]</p> <p><i>Nu băgați un Ai și cu Veronica? Curioasa cine l-a cucerit pe cuceritor!</i> 🥰🤖 [Why don't you add an AI version with Veronica too? Curious to see who won over the conqueror!]</p> <p><i>Sounds so beautiful and romantic. Any possibility for English subtitles??</i> ❤️</p>
6. Humorous Comments	47	Comments using humour, jokes, or playful remarks.	<p><i>Doamnele de romana, ADUNAREA!</i> [Ladies of Romanian literature, ASSEMBLE!]</p> <p><i>vezi-ți de treabă, Eminescu e al meu!</i> 😂😞 [Mind your own business, Eminescu is mine! 😂😞]</p> <p><i>Ok, toate ca toate, dar parul ăla... am văzut ca e noul trend pe '26. Sper sa prinda rpd ca m-am saturat de mopuri</i> [Okay, okay, but that hair... I've seen it's the new trend for '26. I hope it catches on fast, because I'm tired of mop hairstyles.]</p>	8. Critical AI-related Comments	54	<p>Comments raising concerns about authenticity, accuracy, ethics, or the implications of AI.</p> <p>♥️ <i>Doamne, ce frumos recita acea voce! AI ul ăsta câteodată face și lucruri bune!</i> 🙏 [Oh my God, this voice recites so beautifully! This AI sometimes does good things too!]</p> <p><i>Vreau să rămân cu amintirile mele curate. Mie personal nu îmi place treaba asta. Cu adevărat îl iubiți pe Eminescu dacă încă îi citiți operele, îi știți parcursul, dacă le insuflați copiilor voștri să îl citească, să îl înțeleagă, nu dacă apreciați frumusețea lui generată de AI. Ce e ireal, rămâne ireal.</i> [I want to keep my memories untainted. Personally, I don't like this kind of thing. You truly love Eminescu if</p>
7. Participatory Comments	50	Comments that include requests, suggestions, or user	<p><i>Buna. Foarte bine realizat. Cu ce model AI este făcut?</i> [Hello. Very well done.</p>			

			<p>you still read his works, know his life journey, and inspire your children to read and understand him. This does not happen if you only appreciate his AI-generated beauty. What is unreal remains unreal.]</p> <p><i>eu cred că ne-o dezvoltăm nu ne-o distrugem, fără lucrurile pe care și „le-a imaginat” omenirea de-a lungul anilor nu ar fi existat evoluție. Televiziune, internet, telefon etc. Ca orice lucru nou, sperie, dar e inevitabil. [I believe we are developing it, not destroying it. Without the things humanity has ‘imagined’ over the years, there would have been no progress. Think about the television, the internet, the telephone, etc. Like anything new, it can be frightening, but it’s inevitable.]</i></p>	<p><i>pune viața în poeziile lui Eminescu. [Mihai, you have an extraordinary voice. What a wonderful initiative to bring life into Eminescu’s poems.]</i></p> <p><i>Atât de emoționant moment...M-ai făcut să plâng... 🥰❤️</i> [Such an emotional moment... You made me cry...]</p>
10. Low engagement comments	220	Emojis, GIFs and 2 trolls	Comments which include only emojis and GIFs	
9. Affective Comments	(154)	Comments showing admiration, appreciation, or emotional connection.	<p><i>Acum îmi dau seama că Eminescu a fost mereu crush-ul meu ❤️ [Now I realise that Eminescu has always been my crush]</i></p> <p><i>Mihai, ai o voce extraordinara. Minunată inițiativa ta de a</i></p>	

Table 1. Categories of Comments

The comments included for Category 1 (Romanian Heritage and Folklore References) express national pride and cultural identification, presenting the poet as a symbol of Romanian identity, language, and collective memory. The contributions present Eminescu as a genius and function as affirmations of national belonging. This view coincides with the generally accepted view of the poet’s work as part of the canonical list of authors taught in Romanian general education. This highlights the poet’s lasting value, embedded in the collective memory of Romanians through constant exposure in the educational system. It also attests to the profound impact of Eminescu’s writing on shaping perceptions of poetry.

Category 2 (Identity-Based Comments: Moldova and Local Patriotism) consists of comments written by Moldovan users and users coming from Bucovina. Users debate the correct accent attributed to Eminescu, using it as a marker of cultural ownership and local pride. The exchanges reveal a playful negotiation of belonging between Romanians and Moldovans, highlighting

shared heritage and regional distinctions. This debate is reinforced by the fact that Eminescu has been part of the educational canon in Moldova as well, where he is taught in schools as a central literary figure. This reveals embedded geopolitics, where attention to details such as accent signals symbolic ownership and belonging.

Comments in Category 3 (Educational comments) show an engagement with Eminescu's poetry shaped by prior school experiences, where his work has been anchored in the curriculum and is associated with exam-oriented expectations. Many users recall difficulties related to memorisation and comprehension. In this context, alternative modes of presentation contribute to reframing Eminescu as a source of enjoyment, and several comments point to innovative ways of integrating these perspectives into educational practice. These comments suggest a range of possible outcomes in research and practical applications, particularly in educational settings. They invite investigation into how multimodal formats may reshape literary reception and may be effective tools in classroom pedagogy.

The factual comments in Category 4 focus on providing and correcting information about Mihai Eminescu's life and work. Users engage in biographical clarification (e.g., dates, details about photographs, or personal relationships) and debate the authenticity of the voice and the use of AI. This dynamic highlights the limitations and the shallowness of AI-generated content, as these interactions function as a mirror reflecting the need for critical thinking, the verification and completion of information, and the active human role in interpretation. Without human intervention, the experience remains incomplete.

The storytelling sequences in Category 5 represent personal narratives that connect Eminescu's poetry to life moments such as childhood, schooling, experiences of love and loss, and the shaping of artistic vocation. Many users acknowledge the ways in which Eminescu has

inspired them. These comments are rooted in affective memory because Eminescu's presence spans over generations. There are also cultural practices such as commemorations of his birth, which have left a lasting imprint on collective and individual experience. For readers passionate about poetry, his work functions as a benchmark of literary value. These stories illustrate the emotional resonance of Eminescu's poetry across a broad timespan.

In Category 6 we gathered 47 comments using humour and exaggerations. Users joke about the poet's appearance and romantic life. References to Veronica Micle, an important woman in Eminescu's life, appear frequently and need deeper knowledge in order to be understood. Moreover, many comments portray Eminescu as a handsome poet that made Romanian Literature teachers fall in love with him, and female users admit their admiration for Eminescu in a humorous manner. This shows Romanians' cultural inclination towards humour and joking as a mode of engagement. By playfully exaggerating Eminescu's physical appeal and romantic aura, these humorous portrayals can be read as forms of admiration.

The comments selected for Category 7 (Participatory Comments) consist of different types of requests. Users ask for translations, titles, technical details, further recitations, and new AI-generated avatars. This category illustrates how the comment sections function as conversational hubs because they generate engagement and collective meaning-making.

We found 56 critical AI-related comments, which we included in Category 8 (Critical AI-Related Comments). All these contributions tackle the fast development and the use of AI, expressing both enthusiasm and concern toward synthetic cultural reconstruction. Some users consider AI a creative tool; others criticise it for distorting historical truth, authenticity, and even for having the potential of influencing collective memory in

the long term. These comments reflect an ongoing societal debate surrounding AI technologies and emphasise the need for discernment and critical thinking when engaging with such content. In this sense, users appear aware that AI-generated representations require careful evaluation, comparison with verified sources, and, where necessary, correction. These perspectives also point to the necessity of establishing verification protocols and regulatory frameworks for AI-generated cultural content, ensuring transparency and reliability in its dissemination and use.

Category 9 (Affective comments) constitutes roughly one fourth of the total comments (154 comments) and includes short reactions that express admiration and fascination for the idea of creating such an avatar. The interventions in this category usually include emojis and exclamations, unlike category 10, which contains comments that are only emojis or GIFs.

The distribution of comments reveals emotional attachment and cultural identification with Eminescu. It also shows a shift in how we engage with literary figures in digital spaces, as we no longer passively consume but actively reinterpret, negotiate, and co-create meaning. Beyond the expected categories of admiration, education, and critique, what emerges is a hybrid mode of reception, where users simultaneously treat Eminescu as a canonical figure, a relatable persona, and a digitally reconstructed presence. This convergence suggests that AI-mediated content transforms cultural heritage into a participatory and dynamic experience, where authority over meaning is distributed among users, and where authenticity is debated.

Through the lens of users' reception, the digital reconstruction of Eminescu may be understood as a reverse articulation of the classical *ut pictura poesis* principle, evolving into a form of *ut poesis pictura*, where poetry is re-embodied through technological means. Like cinematic or artistic adaptations, these AI-generated representations mediate between

original text and contemporary audiences. These representations have an immediate and participatory nature, allowing users to interact with and reshape dynamic, co-created cultural artefacts. This perspective situates AI-generated avatars within a renewed model of reception and interpretative practices.

FINAL REMARKS

Our study shows that AI literary impersonations and the affordances of such tools reconfigure AI's epistemic limitations and are able to influence collective narration. AI does not distinguish between the possible and the impossible and remains unconstrained by entropy. Still, its features enable literary symbols to go beyond temporal, material, and causal facts. AI impersonations reproduce heritage and reactivate history as an experiential, dialogic space. Eminescu's AI avatar enables users to engage with collective memory. That is why we state that the absence of causal grounding in AI systems could be perceived as a deficit. Nevertheless, in this particular example, AI tools could be seen as the engine for narrative reconstruction. Authenticity is redefined for most of the users, who perceive it as a form of participation rather than as the key to accessing historical facts.

The dynamics in the comment section represent a form of public folklore, where meaning and authenticity are collectively negotiated. Across the categories of comments identified, there is a complex and multifaceted engagement with Eminescu that blends cultural reverence, personal memory, humour, and critical reflection. Users express national identification (Category 1) and negotiate regional belonging (Category 2), while educational experiences (Category 3) continue to shape reception. Factual corrections (Category 4) and storytelling practices (Category 5) highlight the need for critical engagement and the lasting emotional resonance of his work across

generations. Humour (Category 6) and participatory interactions (Category 7) demonstrate an active, playful, and collaborative digital culture, whereas critical AI-related comments (Category 8) reveal a growing awareness of the limits of technology and the necessity of human discernment. Affective comments (Category 9) underline the immediacy and intensity of user responses and confirm Eminescu's relevance in contemporary digital environments.

Users engage in a communal narration similar to the Rom. *șezătoare*, in which individual interventions are transformed into shared stories available to anyone. They reconstruct cultural value through dialogue, humour, and storytelling. This dialogue erases power asymmetries between canonical culture and the audience, replacing hierarchical modes of cultural transmission with shared meaning-making. This new trend signals a potential transformation of tradition and canon into a participatory cultural practice typical of contemporary modes of collective meaning-making.

BIBLIOGRAPHY

References

- [1] Baron, R., Spitzer, N. (2016), 'Introduction', in Baron, R., Spitzer, N. et al. (eds.), *Public Folklore*, University Press of Mississippi, pp. 1-14.
- [2] Baron, R. (2016), 'Public folklore dialogism and critical heritage studies', *International Journal of Heritage Studies*, 22 (8), pp. 588-606. DOI: [10.1080/13527258.2016.1150320](https://doi.org/10.1080/13527258.2016.1150320)
- [3] Chomsky, N. (2023, March 8), *The False Promise of ChatGPT*, available at <https://portside.org/2023-03-08/noam-chomsky-false-promise-chatgpt?fbclid=IwAR3rTRh2n80IpgIJLkW0HmXe4hAqVYdU0bvi8hBBpw-ZrMhVbMLpvhkJZU> [27th April 2026].
- [4] DEX (2016), *Dicționarul explicativ al limbii române (ediție revăzută și adăugită)*, Univers Enciclopedic, București.
- [5] Eminescu, M. (1952), *Opere. Vol. IV: Poezii postume. Anexe. Introducere. Tabloul edițiilor. Ediție critică îngrijită de Perpessicius*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române.
- [6] Jenkins, H., Ito, M., danah, b. (2016), *Participatory Culture in a Networked Era. A Conversation on Youth, Learning, Commerce, and Politics*, polity.
- [7] Natale, S. (2021), *Deceitful Media: Artificial Intelligence and Social Life after the Turing Test*. New York, Oxford University Press.
- [8] Nieto McAvoy, E., Kidd, J. (2024), 'Synthetic Heritage: Online platforms, deceptive genealogy and the ethics of algorithmically generated memory', *Memory, Mind & Media*, 3, e12, 1-18. DOI: [10.1017/mem.2024.10](https://doi.org/10.1017/mem.2024.10)
- [9] Pratschke, B. M. (2024), *Generative AI and Education. Digital Pedagogies, Teaching Innovation and Learning Design*, Manchester, UK, SpringerBriefs in Education.
- [10] Singh, G. (2016), 'YouTubers, Online Selves and the Performance Principle: Notes from a Post-Jungian Perspective', *CM: Communication and Media*, XI (38), pp. 205-232.
- [11] van Dijck, J. (2017), 'Connective memory: how Facebook takes charge of your past', in Bond, L., Craps, S., Vermeulen, P. (eds), *Memory Unbound: Tracing the Dynamics of Memory Studies*. New York and Oxford, Berghahn Books, pp. 151-172.

Corpus

- [12] *Atât de dulce, Reel produced by mihai toma_official*, available at <https://www.instagram.com/reels/DThRWF3COyV/> [20th April 2026].

[13] Radu, A., & Cotoc, A., 2026, *Instagram Reel Eminescu's AI Doppelgänger: corpus of comments*. Zenodo, available at <https://zenodo.org/records/19817509?token=eyJhbGciOiJIUzUxMiJ9.eyJpZCI6ImJiZGZmOWI2LTBjMjltNDc3YS1iODQwLWE5MWQzY2JlMjI3YyIsImRhdGEiOnt9LCJyYW5kb20iOiJjODU1NjQxMDA2MDhmMGQ4MjYzZmU0YjJlM2MxYzgxNSJ9.lWe7PdYLLIvGDLLuUfDggTBPcK-DA36nrNeexTiwl6zv7ALpYo7OPVGbvLbfY0bTltjZg-KQXe8a3gApuA0IA> [27th April 2026].

Influența sârbească asupra vocabularului legat de cultura tradițională și gastronomie al dialectului bănățean al limbii române



Serbian Influences on Vocabulary Related to Traditional Culture and Cuisine in the Banat Romanian Dialect

Adam Mikołaj MATUSZCZAK

‘Adam Mickiewicz’ University, Poznań, Poland

E-mail: adamat8@st.amu.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-2904-4500>

Abstract

This article addresses the topic of Serbian influences on vocabulary related to traditional culture and cuisine in the Banat Romanian dialect. Its aim is to present, on the basis of dictionary data and academic publications, a list of Banat regional words borrowed into Romanian from Serbian, and to analyze those words that are still in use. The words that remain in use fall into only two groups – words related to traditional culture and words related to cuisine. The analysis aims to present phonetic, grammatical and graphic differences between the Serbian original and the Romanian borrowed word. In the first part, the article provides a theoretical introduction to the topic under discussion. It clarifies the terms whose correct understanding is crucial for the interpretation of the work. The second part presents a brief outline of the Romanian-Serbian linguistic relations, with special focus on the historical region of Banat. This part also contains a list of words created on the basis of the previously mentioned criteria. The last part presents the author’s analysis of the two groups of words mentioned above that are still used nowadays. The analysis focuses on the phonetic, grammatical and graphic features of the words, and is supported by evidence that people living in

Banat still use these words – more or less frequently – in the online space (social networks, forums, shopping sites, food blogs, portals with regional themes, etc.).

Keywords: Serbian influences, Romanian language, Banat dialect, loanwords, regional vocabulary

I. INTRODUCERE

Limba română este cea mai cunoscută și cea mai vorbită dintre limbile romanice care au fost influențate puternic de limbile slave. Pe lângă varianta literară sau standard, pe teritoriul României de astăzi (și pe teritoriile limitrofe) se mai vorbesc dialecte ale limbii române numite, în tradiția lingvistică românească, subdialecte ale dialectului dacoromân sau, în uzul comun, chiar graiuri (Kroyakov, 2001: 7; Ursan, 2008: 77; Frățilă, 2010: 311).

Influența sârbească asupra limbii române se limitează practic doar la un dialect. În dialectul bănățean există numeroase cuvinte care provin din turcă, maghiară sau germană și cuvinte care provin din limba sârbă, aceasta fiind caracteristica specială a dialectului bănățean, nemaîntâlnită în niciun alt dialect al limbii române. Banatul a fost singurul teritoriu al zonei de frontieră româno-

sârbe unde contactele dintre reprezentanții celor două popoare aveau loc chiar în fiecare zi, iar românii și sârbii trăiau de mai mulți ani sub stăpânirea acelorași dușmani.

În articolul de față, se abordează problema influențelor sârbești asupra dialectului bănățean al limbii române, în special în vocabularul legat de folclor și bucătărie, luându-se în considerare aspecte precum istoria zonei respective și relațiile lingvistice româno-sârbești. Explicăm, de asemenea, câțiva termeni ambigui pentru o înțelegere corectă a expunerii noastre. Pe urmă, prezentăm o listă cu câteva regionalisme bănățene a căror proveniență din limba sârbească a fost considerată ca fiind cea mai probabilă. În ultimul capitol, analizăm cuvinte care, conform cercetării online, sunt folosite în continuare de către locuitorii Banatului. Acestea se încadrează în doar două grupuri – cuvinte legate de cultura tradițională și cuvinte legate de bucătărie. În final, prezentăm analiza termenilor respectivi în ceea ce privește fonetica, gramatica și ortografia. Analiza noastră este susținută de dovezi că aceste cuvinte sunt în continuare folosite – mai mult sau mai puțin frecvent – de către locuitorii din Banat în spațiul online (rețele sociale, forumuri, site-uri de cumpărături, bloguri culinare, portaluri cu tematică regională etc.).

II. O SCHIȚĂ TEORETICĂ PRIVIND TERMENII AMBIGUI

2.1. Dialect, subdialect și grai

În ceea ce privește dialectologia românească și relațiile lingvistice ale limbii române cu alte limbi balcanice, trebuie explicați termenii ambigui. O problemă importantă este diferența dintre termenii *dialect*, *subdialect* și *grai* și, de asemenea, determinarea numărului acestora. Majoritatea lingviștilor români moderni admit existența celor patru dialecte ale limbii române – dacoromân, aromân, meglenoromân și istroromân (TDR, 1984; Urgan, 2008: 77; Frățilă, 2010: 311).

Cu opinia lor nu sunt de acord mai mulți lingviști străini, care deosebesc existența a patru limbi balcanoromanice – limba română (numită uneori dacoromână), limba aromână, limba meglenoromână și limba istroromână (Kroyakov, 2001: 7; Klump, Kramer & Willems, 2014: 290; Ledgeway & Maiden, 2016: 91-92; Klimkowski, 2021: 364-365). Foarte rar se distinge și a cincea limbă balcanoromanică, numită limba moldovenească, vorbită de locuitorii din Republica Moldova și teritoriul disputat al Transnistriei (Klump, Kramer & Willems, 2014: 290). Prin urmare, cei mai mulți lingviști români moderni clasifică anumite varietăți ale dialectului dacoromân ca subdialecte, în timp ce o parte din lingviștii străini le consideră dialecte. Interesant este faptul că unii lingviști români din secolul al XIX-lea aveau aceeași opinie ca lingviștii străini de azi menționați mai sus (Hasdeu, 1896: 3). În mod similar, în unele lucrări contemporane ale unor filologi români, se folosește termenul *dialect* (Sicoe, 2014: 314; Micle, 2018: 11). În plus, o parte a lingviștilor români contemporani încep să adopte clasificarea dialectelor române tradiționale ca limbi separate. Totuși, această problemă rămâne încă un subiect de dezbatere (Klimkowski, 2021: 365-366).

Aceeași problemă apare și în cazul subdiviziunii dialectului dacoromân. Majoritatea lingviștilor sunt de acord că există cel puțin trei subdialecte dacoromâne: muntean, moldovean și bănățean. Foarte des, li se mai adaugă dialectul crișean și maramureșean. Cea mai mare problemă apare în cazul Transilvaniei. Unii lingviști clasifică varietățile locale de acolo ca fiind graiuri, iar alții – ca un singur subdialect, indicând, totuși, diferențe între subunitățile acestuia (Urgan, 2008: 81-83; Frățilă, 2010: 311). Lingviștii străini, însă, disting din ce în ce mai des dialectul transilvănean (Koryakov, 2011: 14; Klump, Kramer & Willems, 2014: 290). În articolul de față s-a adoptat clasificarea elaborată de lingvistul Yuri Koryakov, care distinge patru limbi balcanoromanice: română, meglenoromână, aromână și istroromână

și șase dialecte ale limbii române: muntean, moldovean, bănățean, crișean, maramureșean și transilvănean (2001: 4, 7, 9, 14, 15). Prin urmare, termenul *grai*, care, conform diviziunii tradiționale, este considerat o subunitate de subdialect, în articolul de față devine o subunitate de dialect.

2.2. Problema lingvistică din fosta Iugoslavie

Problema lingvistică din fosta Iugoslavie nu se referă doar la denumirea limbilor, ci există și la nivel național, politic și psihologic. Discuțiile dintre lingviști și politicieni cu privire la această chestiune nu s-au stins nici în prezent. Conform lingvistei Agnieszka Spagińska-Pruszk, există câteva moduri de clasificare a limbilor naționale din fosta Iugoslavie (cu excepția limbilor slovenă și macedoneană, clasificate de toți lingviștii ca limbi separate):

- 1) există doar limba sârbocroată;
- 2) există limba sârbocroată în cadrul căreia există două variante lingvistice literare: estică (sârbă) și vestică (croată);
- 3) există limba sârbocroată în cadrul căreia există patru realizări egale, sârba și croata – cele mai răspândite, în timp ce celelalte, bosniaca și muntenegreana, au același statut funcțional și juridic;
- 4) nu există limba sârbocroată, există doar limbile literare separate sârbă și croată;
- 5) limba sârbocroată este o creație artificială, abstractă; există o limbă literară sârbă, croată, bosniacă și muntenegreană (2005: 19-20).

Fiecare dintre teoriile sus-menționate a avut în trecut și mai are până astăzi susținători și oponenți. În analiza acestei chestiuni trebuie luat în considerare nu doar factorul lingvistic, ci și cel politic, sociologic și psihologic. Prin urmare, având în vedere metodele de clasificare adoptate în cele mai recente manuale pentru învățarea limbilor țărilor din fosta Iugoslavie (de exemplu

Alexander & Elias-Bursac, 2006.), precum și alte aspecte care duc la concluzia că fiecare națiune are propria limbă (Katičić, 1987: 33), în articolul de față optăm pentru clasificarea celor patru limbi – sârbă, croată, bosniacă și muntenegreană ca limbi separate.

2.3. Ambiguitatea conceptului de *împrumut*

Există mai multe definiții și mai multe modalități de a înțelege un *împrumut* lingvistic. Specialiștii care s-au ocupat de problema influențelor sârbe asupra limbii române au dat uneori definiții diferite ale acestui termen. Lingvistul Dorin Gămulescu a grupat lexicul de origine sârbească în trei categorii: „un împrumut din sârbocroată, un împrumut din altă limbă prin mijlocirea limbii sârbocroate sau [...] un calc” (1974: 213). O opinie diferită au avut Virđinija Popović (2010), Cristina Sicoe (2014) sau Maria Micle (2018), care s-au ocupat de problema împrumuturilor sârbești în dialectul bănățean al limbii române. După cum explică Sicoe, referindu-se la lingviști precum Lazăr Șăineanu și Ion Mării,

când vorbim despre împrumuturile din limba sârbă trebuie să discutăm despre așa-zisele împrumuturi prin filieră, adică cuvinte din alte limbi de origine decât cea prin intermediul căreia au intrat în limba română. (Sicoe, 2014: 319)

Prin urmare, în acest articol, optăm pentru definiția termenului *împrumut* dată de Virđinija Popović, Cristina Sicoe și Maria Micle, considerând că un sârbism este un cuvânt din vocabularul românesc care provine din limba sârbă și nu este important faptul cum a intrat acolo. Este necesară, așadar, delimitarea cuvintelor turcești, maghiare sau germane care au intrat în română direct din turcă etc. de cele care au intrat în română prin sârbă, adică sunt un element sârbesc, nu turcesc etc.

III. APARIȚIA SÂRBISMELOR ÎN DIALECTUL BĂNĂȚEAN

3.1. Relațiile lingvistice româno-sârbești din perspectiva istoriei Banatului

Limba sârbă este una dintre cele două limbi sud-slave care au influențat limba română. Cu toate acestea, influența ei nu a fost atât de puternică în comparație cu cea a limbii bulgare și s-a limitat practic la dialectul bănățean. Este important de menționat că despre influența acestor limbi asupra vocabularului românesc se poate vorbi începând cu secolul al XII-lea, când erau deja dezvoltate limbile separate sârbă și bulgară. Cuvintele slave care au apărut anterior ar trebui numite împrumuturi din limba slavă veche sau slavonă (ELR, 2001: 507-508, 525-527). În cazul influenței sârbești, acest lucru este confirmat de sursele istorice în care sunt menționați românii care trăiesc în Serbia în secolul al XII-lea, iar prezența sârbilor pe teritoriul românesc este confirmată în primul deceniu al secolului al XIII-lea (Rosetti, 1986: 266; ELR, 2001: 507-508).

Se disting două etape ale influenței sârbești asupra limbii române. Cea mai veche influență datează din secolele XII-XIV, când sârbii nu fuseseră încă asimilați de români, și este reprezentată de cuvinte răspândite pe întreg teritoriul limbii române; influența ulterioară s-a exercitat numai asupra dialectului bănățean, începând cu secolul al XV-lea, când, după cucerirea tot mai multor teritorii de către Imperiul Otoman, a crescut numărul sârbilor din Banatul condus atunci de maghiari, unde contactele dintre sârbi și români s-au desfășurat mai mult sau mai puțin în mod egal până sfârșitul Primului Război Mondial. Totuși, distingerea cuvintelor provenite din limba sârbă de cele împrumutate din bulgară este, în unele cazuri, foarte grea sau aproape imposibilă (Gămuțescu, 1974: 209, 212, 226; ELR, 2001: 507-508). Astfel de îndoieli nu există

însă în dialectul bănățean, din cauza istoriei comune a sârbilor și a românilor în această regiune, a faptului că majoritatea slavismelor din dialectul bănățean au caracter sârbesc, precum și a faptului că primii reprezentanți ai altor popoare slave – bulgarii, cehii și slovacii – au apărut în Banat într-un număr limitat abia la sfârșitul secolului al XVII-lea (Pușcariu, 1940: 292-293; ELR, 2001: 80, 509; Petrovici, 2004: 25; Docea, 2007: 61; Frățilă, 2010: 101-102; Sicoe, 2014: 315; Micle, 2018: 122-131). Românii sunt menționați în Serbia până la sfârșitul Evului Mediu (Rosetti, 1986: 397). Din cauza lacunelor în sursele istorice este dificil de stabilit ce s-a întâmplat cu populația de limbă română care a trăit pe teritoriul sârbesc în anii următori. Având în vedere faptul că sursele nu menționează prezența românilor în Serbia în afara teritoriului Banatului, se pot emite două ipoteze: una, mai probabilă, care spune că românii din Serbia au fost asimilați de sârbi (tot așa cum sârbii din România au fost asimilați de români), și alta, mai puțin probabilă, conform căreia românii din Serbia s-au relocalat pe teritoriul românesc sau cel puțin pe teritoriul Banatului.

Sursele lingvistice arată că influența sârbă asupra limbii române (în principal asupra dialectului bănățean) a fost mult mai însemnată decât cea românească asupra limbii sârbe. O puternică influență sârbească asupra dialectului bănățean se explică prin faptul că timp de câteva secole românii bănățeni au fost subordonați Bisericii Ortodoxe Sârbești (Đurić-Milovanović, Maran & Sikimić, 2011: 57-60). Astfel, deși în zona Banatului, contactele dintre sârbi și români erau regulate și reprezentanții celor două popoare trăiau în pace, limba sârbă a fost cea care a influențat varietatea locală a limbii române, și nu invers. Acest fenomen se poate explica prin faptul că în Banat, din motive bisericesti, limba sârbă a avut un statut mai ridicat decât limba română. Probabil majoritatea românilor din Banat știau limba sârbă, în timp ce sârbii nu știau limba română (Frățilă, 2010: 101-102; Đurić-

Milovanović, Maran & Sikimić, 2011: 57-60). În sursele istorice este într-adevăr menționată influența românească asupra limbii sârbe, dar aceasta se referă doar la câteva zeci de cuvinte care nu sunt semnificative, în majoritate din terminologia creșterii vitelor și a pescuitului, precum *bešika* „bășică”, *brence* „brânză”, *morun* „morun”, *struga* „strungă” sau *turma* „turmă” și câteva din alte domenii, cum ar fi *mamaliga* „mămăliga” sau *kukuta* „cucută” (Pușcariu, 1940: 308-309; Gămulescu, 1983: 29-57; Rosetti, 1986: 397-398).

3.2. Influența sârbească asupra vocabularului dialectului bănățean

Din punct de vedere lexical, în dialectul bănățean se pot găsi numeroase cuvinte care provin din alte limbi, în cea mai mare parte din turcă, maghiară, germană și sârbă. În ceea ce privește influența limbii sârbe, este important să facem o delimitare clară, conform criteriilor adoptate în acest articol, între împrumuturile care au intrat în limba română direct din turcă, germană, maghiară etc. și cele care au intrat în română prin sârbă, acestea fiind deci elemente sârbești, nu turcești etc. Pe baza surselor disponibile, precum dicționarele *Dicționar etimologic al limbii române* de Alexandru Ciorănescu (DER, 2002); *Mic dicționar academic (A-Me)* (MDA1, 2010), *Mic dicționar academic (Mi-Z)* (MDA2, 2010); *Dicționarul explicativ al limbii române (ediție revăzută și adăugită)* (DEX 2016) și listele de cuvinte întocmite de Dorin Gămulescu (1974: 213-218), Virđinija Popović (2010: 88-90), Cristina Sicoe (2014: 319-321) și Maria Micle (2018: 122-131), am creat o nouă listă care conține cuvintele a căror proveniență din limba sârbă a fost recunoscută ca fiind cea mai probabilă. Cuvintele în cazul cărora există dubii cu privire la originea lor sârbească și statutul lor de regionalism au fost omise. Fiecare cuvânt este prezentat în același mod: cuvântul românesc (cu accentul marcat) – cuvântul sârbesc din care

provine cuvântul românesc (în alfabet chirilic și latin) – categoria gramaticală a cuvântului românesc – [pentru substantiv]: desinența de plural / [pentru verb:] terminația la persoana întâi singular – definiția cuvântului.

1. alvăluc sb. *халвалук/halvaluk* s.n. (-uri) 1. „aldămaș”; 2. „arvună” (MDA1, 2010: 48; Sicoe, 2014: 321)
2. baș sb. *бау/baš* adv. „chiar, tocmai” (DER, 2002: 80; MDA1, 2010: 168; DEX, 2016: 100; Gămulescu, 1974: 214)
3. blagă sb. *благо/blago* s.f. (-i) 1. „bogăție”; 2. „fericire” (DER, 2002: 96; MDA1, 2010: 213; Sicoe, 2014: 321)
4. cazaică sb. *казалька/kazaljka* s.f. (-e) „arătător de ceasornic” (MDA1, 2010: 315; Gămulescu, 1974: 214)
5. căigană sb. *кајгана/kajgana* s.f. (-e) „omletă, ochiuri” (MDA1, 2010: 318; Popović, 2010: 89; Sicoe, 2014: 320)
6. ceică sb. *чајко/čajko* s.f. (-i) „mătușă (soră mai mică a tatălui)” (MDA1, 2010: 354; Sicoe, 2014: 320)
7. ceme sb. *тјеме/tjeme* s.f. (-i) „creștetul capului” (MDA1, 2010: 356; Gămulescu, 1974: 214)
8. clăbăț sb. *клобуц/klobuc* s.n. (-e) „căciulă din piele de miel sau de oaie” (DER, 2002: 210; MDA1, 2010: 420; Sicoe, 2014: 320; Micle, 2018: 124)
9. colaină sb. *колајна/kolajna* s.f. (-i) „medalie” (Sicoe, 2014: 321; Micle, 2018: 125)
10. comină sb. *комина/komina* s.f. (doar la sg.) „tescovină” (DER, 2002: 230; MDA1, 2010: 470; DEX, 2016: 230; Sicoe, 2014: 320)
11. cotăriță sb. *котарица/kotarica* s.f. (-e) „coș de nuiete de diferite forme” (DER, 2002: 246; MDA1, 2010: 526; DEX, 2016: 264; Popović, 2010: 89; Sicoe, 2014: 319; Micle, 2018: 125)

12. crici sb. *крикати/krikati* vb. (-esc) 1. „a avertiza, a aviza”; 2. „a dispune, a recomanda” (DER, 2002: 256; MDA1, 2010: 548; Sicoe, 2014: 321)
13. crofnă sb. *крофна/krofna* s.f. (-e) „gogoasă” (Sicoe, 2014: 320)
14. divăni sb. *диваниту/divaniti* vb. (-esc) 1. „a sta de vorbă”; 2. „a se sfătui”; 3. „a se învoi” (MDA1, 2010: 734; Sicoe, 2014: 321)
15. fucie sb. *фучија/fučija* s.f. (-i) „vas de lemn în formă de butoi sau de botă” (DER, 2002: 344; MDA1, 2010: 948; Micle, 2018: 126)
16. gai sb. *гај/gaj* s.m. (-ø) 1. ‘hățiș’; 2. „pădure de șes”; 3. „tufiș des dintr-o pădure mare” (DER, 2002: 350; MDA1, 2010: 960; Gămulescu, 1974: 215)
17. gost sb. *гост/gost* s.m. (-i) „musafir” (DER, 2002: 373; MDA1, 2010: 1013; Popović, 2010: 89; Sicoe, 2014: 320)
18. hârț sb. *хрчак/hrčak* s.m. (-i) „șoarece” (DER, 2022: 398; MDA1, 2010: 1055; Micle, 2018: 126)
19. iorgovan sb. *јоргован/jorgovan* s.m. (-i) „liliac (plantă)” (DER, 2002: 434; MDA1, 2010: 1161; DEX, 2016: 572; Popović, 2010: 89)
20. izda sb. *издату/izdati* vb. (-ez) 1. „a (se) îmbolnăvi”; 2. „a trăda”; 3. „a denunța” (DER, 2002: 440; MDA1, 2010: 1174; Micle, 2018: 126)
21. lūbeniță sb. *лубеница/lubenica* s.f. (-e) „pepene verde” (DER, 2002: 476; MDA1, 2010: 1397; DEX, 2016: 663; Micle, 2018: 127)
22. lūlă sb. *лула/lula* s.f. (-e) „pipă” (DER, 2002: 477; MDA1, 2010: 1401; Micle, 2018: 127)
23. motcă sb. *мотка/motka* s.f. (-e) „băț” (DER, 2002: 524; MDA2, 2010: 63; Sicoe, 2014: 321)
24. opreg sb. *опрег/opreg* s.n. (-e) „poală de costum popular” (DER, 2002: 561; MDA2, 2010: 217; DEX, 2016: 882; Popović, 2010: 90)
25. oraniță sb. *ораница/oranica* (-e) 1. „luntre pescărească cu fundul lat”; 2. „prăjină lungă cu o cange la vârf, folosită de pescari” (MDA2, 2010: 219; DEX, 2016: 824; Micle, 2018: 128)
26. pesac sb. *песак/pesak* s.n. (doar la sg.) 1. „nisip”; 2. „pietriș” (MDA2, 2010: 357; Gămulescu, 1974: 216; Micle, 2018: 128)
27. pilar sb. *пилар/piljar* s.m. (-i) „negustor, precupeț” (DER, 2002: 598; MDA2, 2010: 379; Gămulescu, 1974: 216)
28. poneavă sb. *поњава/ronjava* s.f. (-i) „un fel de covor” (DER, 2002: 620; MDA2, 2010: 461; Gămulescu, 1974: 216; Sicoe, 2014: 319)
29. pup sb. *пупа/pupa* s. m. (-i) „boboc de floare” (DER, 2002: 645; MDA2, 2010: 600; Sicoe, 2014: 320)
30. reză sb. *реза/reza* s.f. (-e) „zăvor la ușă” (MDA2, 2010: 705; Gămulescu, 1974: 216)
31. slăbină sb. *слабина/slabina* s.f. (-i) „la animale: parte moale și scobită a corpului, cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului” (DER, 2002: 721; MDA2, 2010: 905; Gămulescu, 1974: 217)
32. slastă sb. *сласт/slast* s. f. (doar la sg.) „grăsime” (DER, 2002: 721; Sicoe, 2014: 320)
33. slog sb. *слог/slog* s.n. (-uri) „hotar de teren” (DER, 2002: 722; MDA2, 2010: 911; Gămulescu, 1974: 217; Sicoe, 2014: 321)
34. snagă sb. *снага/snaga* s.f. (doar la sg.) „putere, forță” (DER, 2002: 725; MDA2, 2010: 920; Gămulescu, 1974: 217)
35. șaraș sb. *шаран/šaran* s.m. (-i) „crap mic” (DER, 2002: 684; MDA2, 2010: 1087; DEX, 2016: 1196; Sicoe 2014: 320)

36. șușcăi sb. *ушукату/šuškatı* vb. (-esc) 1. „a ofta”; 2. „a suspina”
(DER, 2002 764; MDA2, 2010: 1142; Sicoe, 2014: 321)
37. țetac sb. *тетак/tetak* s.m. (-i) „unchi (soțul mătușii)”
(MDA2, 2010: 1211; Gămulescu, 1974: 217)
38. uică sb. *ујка/ujka* s.m. (-i) „unchi”
(DER, 2002: 814; MDA2, 2010: 1358; Popović, 2010: 88; Gămulescu, 1974: 217; Sicoe, 2014: 320; Micle, 2018: 130)
39. uină sb. *ујна/ujna* s.f. (-e) „mătușă (soția unchiului)”
(DER, 2002: 814; MDA2, 2010: 1358; Gămulescu, 1974: 218; Sicoe, 2014: 320)
40. vodiță sb. *водица/vodica* s.f. (-e) „sfeștanie”
(MDA2, 2010: 1504; Gămulescu, 1974: 218)
41. zacon sb. *закон/zakon* s.n. (-e) „obicei”
(DER, 2002: 848; MDA2, 2010: 1531; Sicoe, 2014: 321)
42. zăbran sb. *забран/zabran* s.n. (-e) 1. „pădurice rară, dumbravă”; 2. „gard”
(DER, 2002: 847; MDA2, 2010: 1537; Sicoe, 2014: 321)
43. zăbunî sb. *забунути/zabunıti* vb. (-esc) „a se ameți, a se sminti”
(MDA2, 2010: 1537; Gămulescu, 1974: 218; Sicoe, 2014: 321)
44. zăpost sb. *запост/zapost* s.n. (doar la sg.) „Lăsata-Secului, începutul postului”
(MDA2, 2010: 1543; Micle, 2018: 130)
45. zvon sb. *звоно/zvono* s.n. (-uri) „clopot”
(DER, 2002: 765; MDA2, 2010: 1080; DEX, 2016: 1354; Gămulescu, 1974: 218; Sicoe, 2014: 321)

Toate cuvintele de origine sârbească care figurează pe această listă au fost analizate din punctul de vedere al utilizării lor în prezent de către locuitorii regiunii. Această analiză a fost făcută prin folosirea motorului de căutare Google și prin analiza rezultatelor căutărilor. Pe baza cercetărilor, s-au putut identifica două grupuri de cuvinte care continuă să fie utilizate în prezent. Acestea sunt cuvintele legate de cultura

tradițională și cele legate de gastronomie. Celelalte cuvinte pot fi considerate ca arhaisme, deoarece nu s-a observat niciun exemplu de folosire a acestora în discursurile sau textele contemporane de pe internet (rețele de socializare, forumuri, site-uri de cumpărături, bloguri culinare, portaluri cu tematică regională etc.).

Aceste cuvinte au fost verificate în continuare pentru a stabili dacă într-adevăr sunt regionalisme și dacă cuvintele sârbești din care acestea provin există într-adevăr sau au existat în limba sârbă. În acest scop, s-au folosit dicționarele *Słownik serbsko-chorwacko – polski. Tom 1 (A-M)* și *Słownik serbsko-chorwacko – polski. Tom 2 (N-Ž)* de Vilim Frančić (1987). În cazul cuvintelor sârbești din care provin cuvintele românești analizate, au fost adăugate informațiile privind accentele tonale, indicate în transcrierea în alfabetul latin. Fiecare cuvânt este prezentat, de asemenea, în trei contexte, în frazele preluate de pe internet, a căror sursă este întotdeauna indicată după fiecare frază. Având în vedere faptul că aceste informații provin de pe internet (rețele de socializare, forumuri, site-uri de cumpărături, bloguri culinare, portaluri cu tematică regională), frazele pot conține greșeli ortografice, de punctuație și altele, deoarece a fost păstrată scrierea originală. Analiza efectuată este prezentată în secțiunea 4. În ambele grupuri, termenii au fost aranjați de la cei mai frecvenți la cei mai rari.

IV. VOCABULARUL DE ORIGINE SÂRBEASCĂ LEGAT DE CULTURA TRADIȚIONALĂ ȘI GASTRONOMIE

4.1. Cuvinte legate de cultura tradițională

4.1.1. Opreg

Cuvântul *opreg* provine din cuvântul sârbesc *onpez/òpreg* „șorț” (Frančić2, 1987: 284) și este folosit pentru a denumi o parte a costumului popular feminin purtat în Banat. Acesta este un fel

de șorț colorat în formă de dreptunghi, fixat la talie și purtat adesea peste o rochie albă care ajunge până la jumătatea gambei. Foarte des, dreptunghiul este tăiat în părți mai mici și doar partea de la talie este întreagă, servind pentru a-l lega pe rochie. Prin urmare, a avut loc o restrângere de sens, pentru că termenul sârbesc desemnează un șorț în general. Din punct de vedere fonetic, accentul se mută pe vocala [e] și, spre deosebire de etimonul sârbesc, cade pe ultima silabă. Din punct de vedere morfologic, se schimbă genul, substantivul din sârbă fiind masculin, iar cel din română – neutru. Forma de plural se face prin adăugarea terminației *-e*. Acesta este unul dintre cele mai frecvente regionalisme bănățene de origine sârbească care apare până astăzi pe internet (câteva mii de rezultate pe site-uri românești, majoritatea ocurențelor având forma de plural, lucru care se poate observa în exemplele de mai jos). Cel mai des termenul este folosit pe rețele sociale precum Facebook sau Pinterest (exemplele 1a și 1c) și site-uri de cumpărături precum Okazii.ro, mai ales în oferte de vânzare (exemplul 1b).

(1a) *Arta din Banat. Oprege din Colecția etnografică Marius Matei.*

(<https://www.facebook.com/LaBlouseRoumaine10/posts/804739732977696/>)

(1b) *Oprege din banat costume populare de la magazine cu 100% calificative pozitive si livrare din stoc.*

(<https://www.okazii.ro/recomandate/oprege-din-banat-costume-populare-a177061440>)

(1c) *Fusta semiclos cu oprege*

(<https://ro.pinterest.com/pin/310607705532106799/>)

4.1.2. Poneavă

Cuvântul *poneavă* provine din cuvântul sârbesc *поњава/рђњава* „cearșaf, pătură” (Frančić, 1987: 480) și este folosit pentru a denumi un fel de covor colorat, care este de obicei atârnat pe perete. Prin urmare, a avut loc o

schimbare de sens, pentru că termenul sârbesc înseamnă un alt lucru – cearșaf, pătură; dar nu covor. Din punct de vedere fonetic, accentul se mută pe vocala [a] și, spre deosebire de etimonul sârbesc, cade pe penultima silabă. În plus, secvența din limba sârbă compusă din consoana palatală [ɲ] și vocala [a] este redată în forma românească prin consoana [n] și diftongul [ea], ceea ce redă cel mai bine fonetismul sârbesc în limba română. Din punct de vedere morfologic, genul substantivului este același (feminin) în amândouă limbile, iar terminația sârbească *-a* se transformă în *-ă*, ceea ce este un fenomen tipic pentru limba română în procesul de adaptare a substantivelor străine feminine terminate în vocala [a] neaccentuată (care, de multe ori, reprezintă terminația genului feminin și în limba-sursă, de exemplu în sârbă sau în alte limbi slave). Pluralul se formează prin înlocuirea terminației de singular *-ă* cu *-i* și înlocuirea diftongului [ea] cu vocala [e], ceea ce este o alternanță tipică în cazul unor astfel de substantive. La fel ca substantivul *oprege*, cuvântul *poneavă* este unul dintre cel mai des folosite regionalisme de origine sârbească în dialectul bănățean (peste o mie de rezultate) și, de asemenea, apare foarte des în oferte de vânzare – pe site-uri de cumpărături ca OLX (exemplul 2a) sau în articole ori postări cu tematică regională (exemplele 2b și 2c).

(2a) *Poneava/ peretar/ cuvertura/ parura/ cerga*
(<https://www.olx.ro/d/oferta/poneava-peretar-cuvertura-parura-cerga-IDfufaH.html>)

(2b) *La o poneavă – țesătură decorativă ce se pune pe perete – părintele Dumitru a lucrat patru luni doar cu mâna și cu acul confecționat de el dintr-un ac de perfuzie.*

(<https://www.libertatea.ro/stiri/cand-nu-predica-popa-dumitru-coase-si-brodeaza-foto-830716>)

(2c) *Covor de perete, cergă, poneavă, din lână, vechi, în stare foarte buna Timisoara ...*

(<https://pl.pinterest.com/ionicabercuci/modele-traditionale/>)

4.1.3. Clăbăț

Cuvântul *clăbăț* provine din cuvântul sârbesc *клобуц/klòbuc* 1. „șapcă”; 2. „pălărie” (Francić1, 1987: 536). În dialectul bănățean al limbii române, acest substantiv este folosit pentru a denumi o căciulă din piele sau de oaie. Prin urmare, a avut loc o restrângere de sens, pentru că termenul sârbesc desemnează o șapcă sau o pălărie în general. Din punct de vedere fonetic, se pot observa următoarele schimbări: vocalele [o] și [u] se transformă în română în [ə], iar accentul, spre deosebire de etimonul sârbesc, cade pe ultima silabă. În ceea ce privește grafia, literele sârbești *k* și *c* sunt redată în limba română prin literele *c* și, respectiv, *ț*. Din punct de vedere morfologic, se schimbă genul, substantivul din sârbă fiind masculin, iar cel românesc – neutru. Pluralul se formează prin adăugarea terminației *-e*, care implică alternanța fonetică din radical [ə] – [e], una tipică pentru limba română. Cuvântul se folosește pe internet destul de des (câteva mii de rezultate), pe site-uri cu tematică diferită – începând cu rețele sociale (exemplul 3a), trecând prin portaluri cu tematică regională (exemplul 3b), terminând cu articole din presa locală (exemplul 3c).

(3a) *Vara își acopereau capul cu pălărie, iarna cu „clăbăț” (căciulă) din piele de miel.* (<https://m.facebook.com/groups/801174117155775/permalink/1049491888990662/>)

(3b) *Au dat lovitura cu cele nouă procente și 47 de deputați și senatori printr-o schemă de sociologie modernă, digitalizată, până la urmă rod al globalizării și al corporatismului internațional, iar acum se întorc la ie, ȋtari, șubă și clăbăț pentru a continua munca de îndobitocire a populației.*

(https://debanat.ro/2020/12/niste-smecheri-au-descoperit-ca-prostia-are-ip-static_315781.html)

(3c) *În prezent se mai utilizează doar de copii, la serbări și constau în cizme sau opinci, laibar sau*

cojoc, clăbăț sau căciulă, batic sau o floare în păr, poale și chițele (franjuri care se atașează în partea din spate a fusteii) sau doar poale, opinci cu vârf întors sau rotunjit, poale încrețite sau nu, izmene sau pantaloni largi.

(<https://undemergem.ro/en/places/comuna-berzasca-caras-severin>)

4.1.4. Cotăriță

Cuvântul *cotăriță* provine din cuvântul sârbesc *комапуца/kõtarića* „coș de nuiel” (Francić1, 1987: 587), ceea ce înseamnă că sensul cuvântului este aproape același în amândouă limbile. Din punct de vedere fonetic, se pot observa următoarele schimbări: accentul se mută pe vocala [i] și, spre deosebire de etimonul sârbesc, cade pe penultima silabă, iar vocala [a] din sârbă se transformă în română în [ə]. În ceea ce privește grafia, literele sârbești *k* și *c* sunt redată în limba română prin literele *c* și *ț*. Din punct de vedere morfologic, genul substantivului este același (feminin) în amândouă limbile, terminația sârbească *-a* fiind înlocuită în română cu terminația *-ă*. Pluralul se formează prin înlocuirea terminației de singular *-ă* cu *-e*. Cuvântul se folosește până astăzi destul de des (câteva mii de rezultate) pe site-uri de diferite tipuri: portaluri cu știri regionale, de exemplu din județul Caraș-Severin (exemplul 4a), bloguri cu rețete culinare (exemplul 4b) sau postări pe rețele sociale ca Instagram (exemplul 4c).

(4a) *O parte dintre ei țin pasul cu vremurile și îl culeg cu utilaje, dar cei mulți nu renunță la culesul manual în „cotăriță” – coș împletit din nuiel de salcie, pentru că prin acest obicei vechi, cucuruzul este cules curat.*

(<https://www.infocs.ro/toamna-blanda-si-bogata-in-valea-almajului-productie-record-la-porumb-la-lapusnic-video/>)

(4b) *cel puțin ca e vb de mangiun de prune îmi amintesc copil fiind ca sincer uram când venea tata cu cate o cotăriță de prune si băgam cu toții ca miți sa curățam prunele era groaznic ...*

(<https://teoskitchen.ro/2016/05/prajitura-cu-gem-si-aluat-razuit.html>)

(4c) *Zdrăgănesc sticle cu vin in cotăriță 2.0*
(<https://www.instagram.com/p/CJLNcgfgDov/>)

4.1.5. Zăpost

Cuvântul *zăpost* provine din cuvântul sârbesc *zanocm/zápost* „începutul postului” (Francić2, 1987: 1222) și în limba română are aproape același sens. În amândouă limbile, cuvântul se referă, de asemenea, la obiceiurile populare asociate cu celebrarea acestor zile. Din punct de vedere fonetic, se pot observa următoarele schimbări: accentul se mută pe vocala [o], iar vocala sârbească [a] se transformă în vocala [ə] în limba română, pentru că accentul cade pe ultima silabă, spre deosebire de etimonul sârbesc, și vocala neaccentuată [a] devine [ə] conform unei tendințe proprii morfonologiei limbii române. Din punct de vedere morfologic, se schimbă genul, substantivul din sârbă fiind masculin, iar cel din română – neutru. Nicio sursă nu indică forma de plural, deci se poate afirma că acest cuvânt este folosit doar la singular. Acest lucru rezultă din sensul termenului care denumește o sărbătoare, iar numele sărbătorilor sunt de obicei folosite doar la singular. Pentru a face distincție între începutul postului de Paște și de Crăciun, se folosesc termenii Zăpostul de Paște sau Zăpostul de Crăciun. După cum rezultă din exemplele 5a și 5b, termenul se folosește cel mai des în descrierile ritualurilor locale din trecut, care se practicau înainte de începerea postului. Un exemplu atipic este 5c, pentru că fragmentul respectiv provine din memoriile lui Gheorghe Bandu din satul Duleu din Banatul românesc, în care acesta își descrie amintirile de pe frontul celui de-Al Doilea Război Mondial. În acest text, autorul folosește cuvântul *zăpost* pentru a denumi ziua începerii postului înainte de Crăciun. Termenul se folosește până astăzi, dar este rar (peste o sută de rezultate).

(5a) *La cădăreni cunoscut cu numele de zăpost și are doua etape.*

(http://cadar.org/html/cadar_traditii.html)

(5b) *De Zăpost, înainte de a se intra în postul mare al Paștelui, vin rudele apropiate și gazda pune pe masă bândărețul tăiat în mai multe felii, se stropește cu vin și cei din casă cu pahare umplute cu vin roșu încep să ciocnească și să-și ureze de bine unul altuia.*

(<https://www.facebook.com/photo/?fbid=784950948215887&set=ecnf.100071070614495>)

(5c) *15 nov. 1942 ? Zăpostu de Crăciun ? sunt în orașul Cutelnicov. Scriu iar acasă iar în noaptea de 15 ? 16 avion inamic bombardează iarăși Cutelnicovul.*

(https://www.memoria.ro/studii/timisoara/marturii_din_razboi/insemnari_de_pe_front_dot_/1556/)

4.2. Cuvinte legate de gastronomie

4.2.1. Lubeniță

Cuvântul *lubeniță* provine din cuvântul sârbesc *лубеница/lubènica* „pepene verde” (Francić1, 1987: 696) și în limba română are exact aceeași semnificație. Din punct de vedere fonetic, accentul se mută pe vocala [u] și, spre deosebire de etimonul sârbesc, cade pe a patra silabă de la finala cuvântului. În ceea ce privește grafia, litera sârbească *c* este redată în limba română prin litera *ț*. Din punct de vedere morfologic, în amândouă limbile cuvântul are același gen (feminin), iar terminația sârbească *-a* este înlocuită în română cu *-ă*. Pluralul se formează prin înlocuirea terminației de singular *-ă* cu *-e*. Substantivul *lubeniță* este unul dintre cele mai frecvente regionalisme (aproape zece mii de rezultate). Este și unul dintre cele mai controversate cazuri din articolul de față. În primul rând, dicționarele precum MDA1 (2010: 1397) și DEX (2016: 663) menționează ca etimoane formele din sârbă și bulgară. În DER (2002: 476), se indică originea lui slavă, citându-se în paranteză limbile sârbă, bulgară, croată și slovenă. În al doilea rând, în toate dicționarele sus-menționate, acest cuvânt este clasificat ca un regionalism. Pe baza tuturor

datelor, având în vedere faptul că dicționarele au clasificat acest cuvânt ca regionalism, precum și faptul că în lucrarea Mariei Micle, care diferențiază sârbismele și bulgarismele din dialectul bănățean, substantivul *lubeniță* a fost clasificat fără îndoieli ca un sârbism (2018: 127), am decis și noi să considerăm acest termen element sârbesc. De asemenea, pe internet există multe exemple de folosire a acestui termen de către locuitorii din Banat pe site-uri regionale (exemplele 6a și 6b) și rețele de socializare (6c).

(6a) *Necazurile și reușitele satului din Banat care produce lubenița cea mai zemoasă și dulce din țară*

(https://ghidulbanatului.ro/necazurile-si-reușitele-satului-din-banat-care-produce-lubenita-cea-mai-zemoasa-si-dulce-din-tara_5658.html)

(6b) *Cum alegi cea mai buna lubenita? Sfaturile unui cultivator din Banat*

(<https://www.opiniatimisoarei.ro/cum-alegi-cea-mai-buna-lubenita-sfaturile-unui-cultivator-din-banat/12/07/2017>)

(6c) *Vand lubenita engros(cantitati mari)*

(<https://www.facebook.com/people/Lubeni%C8%9B%C4%83-de-Cujmir-%C8%99i-Lovrin/100046864944707/>)

4.2.2. Comină

Cuvântul *comină* provine din cuvântul sârbesc *комина/kõmina* „tescovină” (Frančić, 1987: 558) și în limba română are exact aceeași semnificație. Din punct de vedere fonologic, accentul rămâne pe vocala [o]. În ceea ce privește grafia, litera sârbească *k* este redată în limba română prin litera *c*. Din punct de vedere morfologic, în amândouă limbile substantivul este de genul feminin, iar terminația sârbească *-a* se transformă în română în *-ă*. Este un substantiv colectiv și nu are formă de plural. Termenul se folosește pe internet destul de des (câteva mii de rezultate), în cea mai mare parte pe site-uri din Banat, în articolele privind băuturile alcoolice (exemplele 7a și 7b) sau în oferte de vânzare (exemplul 7c).

(7a) *Iar cât timp e plecată ea să adune creițari pentru casă, păcătosul ei de bărbat, dă iama în livadă să jefuiască nectarinii de rodul lor și să îi pună în cada cea mare ca să pritocească pentru cazan o comină atât de aromată, încât poate lua mințile unui om normal, dacă zăbovește prea mult lângă cazan când începe să curgă răchia.*

(<https://cazaniaobrejuna.ro/product/palinca-de-nectarine-cu-miere-50/#>)

(7b) *Iar pe altul, îl lăsăm să fermenteze pe comină acolo și ăla care fermentează pe comină, ăla este cel mai apreciat, ăla este.*

(<https://stirileprotv.ro/stiri/social/amza-pellea-l-a-facut-celebru-iar-acum-risca-sa-dispara-definitiv.html>)

(7c) *Vând țuică de comină, ținută în butoi de dud (are 40 grade verificată cu alcoolmetru, culoare galbenă de butoi, are peste 5 ani).*

(<https://lajumate.ro/produse-de-casa-14482862.html>)

4.2.3. Căigană

Cuvântul *căigană* provine din cuvântul sârbesc *кајгана/kăjgana* „omletă, ochiuri” (Frančić, 1987: 488) și în limba română are exact aceeași semnificație. Din punct de vedere fonetic, se pot observa următoarele schimbări: accentul se mută pe vocala [a] și, spre deosebire de etimonul sârbesc, cade pe penultima silabă, iar vocala [a] din prima silabă, devenind neaccentuată, se transformă în [ə], conform tendințelor morfonologice ale limbii române. În ceea ce privește grafia, litera sârbească *k* este redată în limba română prin litera *c*. Din punct de vedere morfologic, în amândouă limbile substantivul are același gen – feminin, iar terminația sârbească *-a* se transformă în română în *-ă*. Pluralul se formează prin înlocuirea terminației *-ă* cu *-e*. Cuvântul este folosit destul de des (câteva sute de rezultate), în cea mai mare parte pe site-uri cu tematică culinară, ca reclama unui restaurant din Timișoara de pe Facebook (exemplul 8a) sau rețeta pentru *căigană* dintr-un blog culinar

gestionat de o femeie din orașul Lugoj din județul Timiș (exemplul 8b), precum și într-un motor de căutare a rețetelor culinare din Balcani (exemplul 8c).

(8a) *Omletă, ouă ochiuri sau căigană? Indiferent care e preferința ta de mic dejun, la #CafeneauaVerde le găsești pe toate!*

([https://ro-ro.facebook.com/cafeneauaverde/posts/1414600735411065/](https://ro.ro.facebook.com/cafeneauaverde/posts/1414600735411065/))

(8b) *Căigană de pui cu cartofi rustic*

(<https://cozinhaderamona.blogspot.com/2012/07/căigană-de-pui-cu-cartofi-rustici-ovos.html>)

(8c) *Felul de mancare preferat, pe care i-l ceream cu repetiție, era caigana de oua cu carne afumata din untura si ratoiul astrucat in varza pe care il cocea o noapte intreaga in cuptorul de brutarie.*

(<https://www.culinar.ro/articole/stiri-culinar-ro/uica-mihai-promoveaza-bucataria-rustica-din-balcani>)

4.2.4. Slastă

Cuvântul *slastă* provine din cuvântul sârbesc *сласт/slâst* „dulceață, încântare” (Frančić2, 1987: 835) și în limba română are aparent o altă semnificație – „grăsime”. Totuși, având în vedere contextul în care acesta este folosit (sensul lui *de dulce* din limba română standard ca opusul lui *de post*), această evoluție semantică devine explicabilă. Din punct de vedere fonetic, accentul rămâne pe vocala [a]. Din punct de vedere morfologic, în amândouă limbile substantivul este de gen feminin, obținând în limba română terminația feminină -ă, cu toate că în limba sârbă el se termină într-o consoană (aparținând unui grup atipic de substantive feminine cu final consonantic). Ca substantiv colectiv, nu are forma de plural. Este un cuvânt folosit în prezent destul de rar (în jur de o sută de rezultate) și, de obicei, precum rezultă din exemplele 9a, 9b și 9c, în sintagma *menu slastă* care este folosită ca opusul meniului de post.

(9a) *In meniul de "slastă" este nelipsită zupa de găscă, sarme, fripturi, și fel de fel de pocărași.*

(https://m.facebook.com/groups/198278246942217/?refid=18&_tn=C-R)

(9b) *MENIU SLASTĂ MARE (CU CARNE)*

(<https://cateringoctavian.ro/meniu-slasta-mare-cu-carne>)

(9c) *POMANA MENIU SLASTĂ MARE (CU CARNE)*

(<https://obanateanca.ro/produs/pomana-meniu-slasta-mare-cu-carne/>)

4.2.5. Crofnă

Cuvântul *crofnă* provine din cuvântul sârbesc *крофна/krofnă* „gogoasă” (Frančić1, 1987: 617) și în limba română are exact aceeași semnificație. Din punct de vedere fonetic, accentul rămâne pe vocala [o]. În ceea ce privește grafia, litera sârbească *k* este redată în limba română prin litera *c*, ambele având aceeași valoare fonetică. Din punct de vedere morfologic, în amândouă limbile substantivul are același gen (feminin), iar terminația sârbească -a se transformă în română în -ă. Pluralul se formează prin înlocuirea terminației de singular -ă cu -e. Cuvântul nu este atestat în niciunul dintre dicționarele consultate (în dicționarul MDA1 (2010: 564) apare forma *croafenă*, cu același sens, care este însă de origine germană, nu sârbească), dar este înregistrat pe lista de cuvinte bănățene de origine sârbească întocmită de către Cristina Sicoe (2014: 320), ceea ce poate însemna că este un împrumut recent. De asemenea, precum rezultă din exemplele 10a, 10b și 10c, termenul apare pe internet, dar destul de rar (în jur de cincizeci de rezultate), pe site-uri cu tematică culinară unde *crofnă* este numită chiar o mâncare regională bănățeană.

(10a) *Zis și făcut, m-am apucat de făcut crofne bănățene.*

(<https://inbucariamea.wordpress.com/2011/05/27/crofne-banatene/>)

(10b) *Vă rog să mă credeți că am avut și cazuri în care au coborât din bloc femei care m-au rugat să*

servesc o plăcintă cu nucă sau o crofnă, cum se zice la noi.

(<https://redesteptarea.ro/boldea-la-cate-am-facut-in-lugoj-nu-am-adversar-in-2016/>)

(10c) În graiul local „croafnă/crofnă= gogoasă”, iar „șpriț” vine de la ustensila cu care se fac aceste churros.

(<https://savoriurbane.com/gogosi-turnate-reteta-spaniola-de-churros/>)

V. CONCLUZII

Pe baza publicațiilor disponibile, având în vedere criteriile de selecție stabilite, a fost compusă o listă de 45 de regionalisme de origine sârbească din dialectul bănățean al limbii române (în principal substantive, câteva verbe și un adverb). Ca urmare a cercetărilor făcute pe internet, am putut distinge două grupuri de cuvinte (cele legate de cultura tradițională și cele legate de bucătărie) care mai sunt folosite de către bănățeni, mai des sau mai rar, până astăzi. Din punct de vedere fonetic, în cele mai multe cazuri, s-au observat schimbarea accentului cuvântului românesc analizat față de etimonul sârbesc și transformarea unor vocale ale etimonului sârbesc în alte vocale în cuvântul românesc împrumutat (în majoritatea cazurilor, adaptând cuvântul împrumutat la fonetica și morfologia românească). Din punct de vedere grafic, scrierea cuvintelor românești a fost adaptată foneticii și ortografiei românești. Din punct de vedere gramatical, majoritatea substantivelor analizate care sunt de gen masculin în sârbă au devenit neutre în română.

În prezent, din mai multe motive, vocabularul regional este folosit din ce în ce mai rar (doar un sfert din cuvintele prezentate rămâne în uz, inclusiv cuvinte precum *poneavă*, *clăbăț*, *cotăriță*, *slastă* sau *crofnă*, care sunt glosați prin termeni standard, ceea ce arată că probabil sunt folosiți uneori intenționat, numai pentru a le da propozițiilor o culoare locală). Pentru a se asigura că diversitatea lingvistică din Banat nu se va pierde complet, lingviștii, specialiștii în literatură,

istoricii, precum și alți promotori ai diversității lingvistice, uneori cu ajutorul mass-mediei locale (ziare, posturi de radio, televiziuni) sau al persoanelor care gestionează canale de YouTube cu tematică legată de cultura tradițională, obiceiuri locale sau dialectologie, încearcă să mențină în viață cuvintele din graiurile locale.

BIBLIOGRAFIE

Publicații

- [1] Alexander, R., Elias-Bursać, E. (2006), *Bosnian, Croatian, Serbian, a Textbook: With Exercises and Basic Grammar*, The University of Wisconsin Press, Wisconsin.
- [2] Docea, V. (2007), „A la recherche du Banat perdu”, în *Un Eldorado aux confins, Cultures d'Europe Centrale, hors-série*, textes réunis par Adriana Babeți, coordination éditoriale: Cécile Kovacshazy, 4, Université de Paris-Sorbonne (Paris IV), Paris, pp. 53-63.
- [3] Đurić-Milovanović, A. & Maran, M., Sikimić, B. (2011), *Rumunske verske zajednice u Banatu. Prilog proučavanju multikonfesionalnosti Vojvodine*, Tuli, Vršac.
- [4] ELR (2001), *Enciclopedia limbii române*, Univers Enciclopedic, București.
- [5] Frățilă, V. (2010), *Probleme de dialectologie română*, ASTRA, Despărțământul „Timotei Cipariu”, Blaj.
- [6] Gămulescu, D. (1974), *Elemente de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- [7] Gămulescu, D. (1983), *Influențe românești în limbile slave de sud I: sârbocroată*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- [8] Hasdeu, B. P. (1896), *Românii bănățeni*, Institutul de Arte Grafice Carol Gölb, București.

- [9] Katičić, R. (1987), „O hrvatskom književnom jeziku”, *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 35 (2), pp. 33-64.
- [10] Klimkowski, T. (2021), „Współczesne języki wołoskie”, *Balcanica Posnaniensa. Ius valachicum II*, XXVIII (1), pp. 364-394.
- [11] Klump, A., Kramer, J., Willems, A. (2014), *Manuel des langues romanes. Volume 1*, Walter de Gruyter GmbH, Berlin, Boston.
- [12] Koryakov, Y. (2001), *Atlas of the Languages of the World. Romance Languages*, Institute of Linguistics, Moscow.
- [13] Ledgeway, A., Maiden, M. (2016), *The Oxford Guide to the Romance Languages*, Oxford University Press, Oxford.
- [14] Micle, M. (2018), *Dialectul literar bănăţean: privire specială asupra epocii moderne*, Editura Academiei Române, David Press Print, Bucureşti, Timişoara.
- [15] Petrovici, E. (2004), *Folclor din Valea Almăjului*, Editura Waldpress, Timişoara.
- [16] Popović, V. (2010), „Elemente sârbe în subdialectul și literatura din Banat”, *Limba și context. Revista internațională de lingvistică, semiotică și știință literară*, 2, pp. 87-90. DOI: 10.5281/zenodo.495556
- [17] Pușcariu, S. (1940), *Limba română: privire generală*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, Bucureşti.
- [18] Rosetti, A. (1986), *Istoria limbii române I: de la origini până la începutul secolului al XVII-lea (ediție definitivă)*, Editura Științifică și Enciclopedică, Bucureşti.
- [19] Sicoe, C. (2014), „Stratificarea influențelor cultural-lingvistice reflectate în literatura dialectală bănăţeană”, în *Colocviul Internațional. Comunicare și cultură în România europeană*, III, JATEPress, Seghedin, pp. 314-324.
- [20] Spagińska-Pruszek, A. (2005), *Sytuacja językowa w bylejš Jugosławii*, Oficyna Wydawnicza LEKSEM, Łask.
- [21] TDR (1984) = Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Editura Scrisul Românesc, Craiova.
- [22] Ursan, V. (2008), „Despre configurația dialectală a dacoromânei actuale”, *Transilvania. Serie nouă*. XXXVIII (1), pp. 77-85.

Dicționare

- [23] Ciorănescu, A., DER, (2002), *Dicționar etimologic al limbii române*, Editura Saeculum I. O., Bucureşti.
- [24] DEX (2016), *Dicționarul explicativ al limbii române (ediție revăzută și adăugită)*, Univers Enciclopedic, Bucureşti.
- [25] Frančić, V., (1987), *Słownik serbsko-chorwacko – polski. Tom 1 (A-M)*, Wiedza Powszechna, Varşovia.
- [26] Frančić, V., (1987), *Słownik serbsko-chorwacko – polski. Tom 2 (N-Ž)*. Wiedza Powszechna, Varşovia.
- [27] MDA1 (2010), *Mic dicționar academic (A-Me)*, Univers Enciclopedic, Bucureşti.
- [28] MDA2 (2010), *Mic dicționar academic (Mi-Z)*, Univers Enciclopedic, Bucureşti.

Webpage-uri

- [29] <https://cozinhaderamona.blogspot.com/2012/07/caigan-a-de-pui-cu-cartofi-rustici-ovos.html> [13 decembrie 2022].
- [30] http://cadar.org/html/cadar_traditii.html [13 decembrie 2022].
- [31] <https://cateringoctavian.ro/meniu-slasta-mare-cu-carne> [13 decembrie 2022].

- [32] <https://cazanariaobrejana.ro/product/palinca-de-nectarine-cu-miere-50/#> [13 decembrie 2022].
- [33] <https://www.culinar.ro/articole/stiri-culinar-ro/uica-mihai-promoveaza-bucataria-rustica-din-balcani> [13 decembrie 2022].
- [34] https://debanat.ro/2020/12/niste-smecheri-audescoperit-ca-prostia-are-ip-static_315781.html [13 decembrie 2022].
- [35] https://m.facebook.com/groups/198278246942217/?ref=id=18&_tn=C-R [13 decembrie 2022].
- [36] <https://m.facebook.com/groups/801174117155775/permalink/1049491888990662/> [13 decembrie 2022].
- [37] <https://www.facebook.com/LaBlouseRoumaine10/post/s/804739732977696/> [13 decembrie 2022].
- [38] <https://www.facebook.com/people/Lubeni%C8%9B%C4%83-de-Cujmir-%C8%99i-Lovrin/100046864944707/> [13 decembrie 2022].
- [39] <https://www.facebook.com/photo/?fbid=784950948215887&set=ecnf.100071070614495> [13 decembrie 2022].
- [40] <https://ro.facebook.com/cafeneauaverde/posts/1414600735411065/> [13 decembrie 2022].
- [41] https://ghidulbanatului.ro/necazurile-si-reusitele-satului-din-banat-care-produce-lubenita-cea-mai-zemoasa-si-dulce-din-tara_5658.html [13 decembrie 2022].
- [42] <https://www.infocs.ro/toamna-blanda-si-bogata-in-valea-almajului-productie-record-la-porumb-lapapusnic-video/> [13 decembrie 2022].
- [43] <https://www.infocs.ro/toamna-blanda-si-bogata-in-valea-almajului-productie-record-la-porumb-lapapusnic-video/> [13 decembrie 2022].
- [44] <https://www.instagram.com/p/CJLNcgfgDov/> [13 decembrie 2022].
- [45] <https://lajumate.ro/produse-de-casa-14482862.html> [13 decembrie 2022].
- [46] <https://www.libertatea.ro/stiri/cand-nu-predicapopa-dumitru-coase-si-brodeaza-foto-830716> [13 decembrie 2022].
- [47] https://www.memoria.ro/studii/timisoara/marturii_din_razboi/insemnari_de_pe_front_dot_/1556/ [13 decembrie 2022].
- [48] <https://obanateanca.ro/produs/pomana-meniu-slasta-mare-cu-carne/> [13 decembrie 2022].
- [49] <https://www.okazii.ro/recomandate/oprege-din-banat-costume-populare-a177061440> [13 decembrie 2022].
- [50] <https://www.olx.ro/d/oferta/poneava-peretar-cuvertura-parura-cerga-IDfufaH.html> [13 decembrie 2022].
- [51] <https://www.opiniatimisoarei.ro/cum-alegi-ceamai-buna-lubenita-sfaturile-unui-cultivator-din-banat/12/07/2017> [13 decembrie 2022].
- [52] <https://pl.pinterest.com/ionicabercuci/modele-traditionale/> [13 decembrie 2022].
- [53] <https://ro.pinterest.com/pin/310607705532106799/> [13 decembrie 2022].
- [54] <https://redesteptarea.ro/boldea-la-cate-am-facut-in-lugoj-nu-am-adversar-in-2016/> [13 decembrie 2022].
- [55] <https://savoriurbane.com/gogosi-turnate-retetaspaniola-de-churros/> [2022-12-13].

[56] <https://stirileprotv.ro/stiri/social/amza-pellea-l-a-facut-celebru-iar-acum-risca-sa-dispara-definitiv.html>
[13 decembrie 2022].

[57] <https://teoskitchen.ro/2016/05/prajitura-cu-gem-si-aluat-razuit.html> [13 decembrie 2022].

[58] <https://undemergem.ro/en/places/comuna-berzasca-caras-severin> [13 decembrie 2022].

[59] <https://inbucariamea.wordpress.com/2011/05/27/crofone-banatene/> [13 decembrie 2022].

The Marketed Birth of a Genre: Nineteenth-Century Definitions of the Historical Novel

Alexandra OLTEANU

Faculty of Letters, Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania

E-mail: alexandra.olteanu@staff.uaic.ro

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5425-2727>

Abstract

The article investigates the nineteenth-century Romanian historical novel as a hybrid, self-reflexive and widely popular narrative form, situated at the crossroads of Western models, local traditions and an emerging mass readership. It contends that early Romanian historical narratives do not primarily underscore temporal distance or historical 'otherness', but rather foreground the spectacular, moral, ideological and sentimental impact of the story itself, thereby relativising perceptions of the past. The evolution of the historical novel is traced through the diversification of its subgenres, especially the hajduk and outlaw novel, where sensationalism, sexuality and violence infiltrate the private sphere and become central devices for intensifying social and affective conflict. Through readings of texts such as Constantin Mille's autobiographical novel Dinu Milian and the outlaw narratives of Panait Macri and Ilie Ighel, the article identifies a shift from romantic heroism towards more naturalistic explorations of amorality, rebellion and social crisis. The article argues that the Romanian historical novel constructs its own tradition through processes of borrowing, adaptation and cultural reworking, converting its generic impurity and commercial appeal into engines of aesthetic innovation, so that the historical novel emerges not merely as a medium for representing the past, but as an active agent of social imagination, capable of reconstructing and contesting familiar representations while paving the way for literary

modernity and for metafictional modes of narrative self-reflection.

Keywords: Romanian historical novel, ideology, novel subgenres, social imagination, literary tradition

NARRATIVE AS AN OBJECT OF LITERARY DESIRE

The historical novel may be defined as a literary form that secures its popularity by conjuring an impression of historical otherness, an impression it amplifies through recourse to the normative experience of the everyday and contemporary existence, an interpretive practice that has become a guiding principle in the reading habits of audiences enthralled by narratives of the past (Olteanu, 2025: 45). The earliest Romanian historical narratives, novellas and short stories that prepared the ground for the rise of the novel, often relativise the idea of historical difference. Under the influence of Romantic historicism, what really matters is not temporal distance, or the span of centuries separating present from past, but the story itself, which gathers moral, ideological or sensational meanings. The protean nature of the Romanian historical novel throughout the long nineteenth century is sustained by the subversive potential of a form that borrows conventions from other genres in order to produce narratives as dynamic as possible and appealing to a broad reading public, as is visible, for example, in the

work of novelists such as N. D. Popescu, Panait Macri and Ilie Ighel. The difficulty of defining the historical novel stems from the volatile and unusually capacious boundaries of a genre that fuses diverse thematic configurations, discursive strategies typical of other literary modes, and narrative conventions that transfer the past from the pages of obscure chronicles into novels designed to satisfy the curiosities of readers for whom reading is at once entertainment and aesthetic experience.

The world of rivalries and amorous scandals, of passionate chains of fate and petty intrigues that unsettle the apparent equilibrium of a realm governed by its own laws, is unveiled by the sensationalist pen of the novelist schooled in journalistic plotting. In *Body Work: Objects of Desire in Modern Narrative*, Peter Brooks describes the phenomenon of the invasion of private space and the construction of objects of desire in the eighteenth-century novel, showing that the act of writing converts the horizon of intimacy into a public sphere, thereby laying bare a previously hidden life to a multitude of prying eyes:

The novel, then, can make private life the object of its concern only through invading the private sphere by opening it up to the irrevocable publicity of writing-imagined so often in the eighteenth-century novel by the publication of a private correspondence. Novelists demonstrate again and again that they are acutely conscious of this paradox through their thematizations of the struggle of privacy and its invasions. (Brooks, 1993: 32)

Bracketed narrative decorum, even when expressed merely as reluctance to render in detail characters' inner lives or bodily elements, yields to a histrionic ethos and to descriptive sensationalism, evident in the nineteenth-century novel both in amorous episodes, where sensuality predominates, and in scenes of cruelty, injury and

violence; in Ilie Ighel's bandit novel *Banditul Simion Licinski* [*The Bandit Simion Licinski*], the sensual and violent episodes attain their highest aesthetic value precisely because they evade the dominant, thesis-driven subtext of socially engaged prose. Taboo subjects such as sexuality demonstrate how intrusion into the realm of private life happens and as the Romanian novel becomes more specialised and its genres more clearly demarcated, novelists employ sexuality and violence as discursive devices to intensify their characters' social dramas or to impart a distinctive hue to the narrative, as seen in the work of Panait Macri, Ilie Ighel and G. Baronzi, who utilise the imagery of sensuality to magnify its function as a refuge for those ostracised by conventional social arrangements. In Ilie Ighel's novel *Banditul Simion Licinski* [*The Bandit Simion Licinski*], the future thief, who will prove capable of the most atrocious cruelties, succumbs to the forces of love alongside his paramour Sara:

No, neither of them had ever before reflected on anything, never had the settled idea crossed their minds to quiet that thing which possessed them with fury. When they were apart they felt no need, no passion that made them think ill, but now, in the hardening of rebellious senses, in the frenzy of uninterrupted kisses that glued their lips together, in the warm, eager clasp of their tense arms, pressed to one another as if nailed, they were lost in the infinity of unfamiliar, unperceived longings, in delights they had never dreamed of, which drew them so near that their minds had never once contemplated it, casting a leaden veil over their reason. They trembled and clung as though they would shatter, break one another to pieces.¹ (Ighel, 1890: 25; author's translation)

¹ Original quote: 'Nu, nici el, nici ea nu cugetaseră mai înainte la nimic. Nici odată prin gândul lor n-a străbătut ideea hotărâtă de a-și potoli acel ceva, care-i stăpânea cu furie. Când erau departe unul de altul nu simțeau nici o trebuință, nici o patimă care să-i facă a gândi la rău. Dar acum, în

Preserving the moral aims of hajduk literature and its historical tableaux, Ilie Ighel understands that the sensation novel's formula does not exclude naturalistic determinism, which he incorporates into his prose even as he frequently exaggerates it to portray absolute evil; Ighel's characters are denied any illusion of redemption or nobility, and the moral schema in his outlaw novels becomes progressively simplified, a tendency partly explainable by only sketchy or uneven knowledge of the real bandits' biographies later fictionalized. The social bandit abandons the aura of avenger or protector of the oppressed and, yielding to dark desires for power and personal prosperity, becomes an embodiment of formidable evil, a figure that does not repel the collective imagination but, on the contrary, fascinates it. The public responds with equal enthusiasm to the image of a pariah-hero who replaces the near-dogmatic moralizing of the hajduk. An effective indicator of public interest in Ighel's portrayal is the reception in contemporary press and the character's subsequent emergence in popular culture. In the prefaces to the two novels recounting Simion Licinski's adventures, Ilie Ighel describes the impact of this bandit's figure on the collective imagination. In such a context the model of an alternative society built on utopian principles and natural law reveals its inconsistency in favour of amoral individualism. The bandit retains his status as a social outlaw not through moral exemplarity but by becoming a symbol of violent revolt that refuses communal constraints, a generalized rebellion aimed not only at a corrupt authority but at a vitiated world as a whole, the bandit claiming himself a product of that world (Olteanu, 2023a: 260).

închegarea de simțuri revoltate, îndârjite; în transportul sărutărilor necurmăte, care le lipsea buzele cu furie; în strânsoarea caldă și poftitoare a brațelor lor nervoase, lipiți unul de altul, ca bătuți cu ținte, se pierdură în nesfârșitul unor poftite neînțelese și nesimțite încă, unor plăceri nevisate, care-i apropia unul de altul atât cât mintea lor nici că cugetase vreo dată, care le întinse ca o perdea plumburiu peste văzul lor. Tremurau și se strângeau ca și cum ar fi vrut să se sfărâme, să se rupă în bucăți unul pe altul' (Ighel, 1890: 25).

Jerome de Groot contends that readers of historical novels consent to receive a repertoire of tropes, settings and ideas that are alien to their own experience yet intrinsic to the genre (De Groot, 2010: 10). Consequently, although the historical novel often relies on realist conventions to depict the world and social relations, it registers more subtle temporal distances and conceptual divergences than other forms of literary fiction, producing in the reader a productive estrangement by combining fictional strangeness with factual authenticity:

This question of a fundamental 'estrangement' intertwined with a clear rational 'cognition' seems a clear analogue for the work that historical fiction undertakes, the compound between the two in the present case leading to something like 'faction', a conjunction of the fictional uncanny and the factually authentic. (De Groot, 2010: 10-11)

This awareness of historical difference and estrangement manifests itself to the same degree only in literatures with a substantial tradition of historical fiction. In the nineteenth century, the Romanian historical novel invents its own form by modelling itself on translations drawn from the Western novelistic repertoire and, at the same time, creates a readership that it gradually renders conscious of the workings of its conventions (Olteanu, 2025: 50). The Romanian novelist's predilection for historical scenes that belong either to grand national history or to minor, personal or urban histories is legitimised not only by the prestige of Romantic historicism, but above all by the possibility of combining the literary conventions specific to popular fiction with the authority of the historical document and with a more or less instructive mode of reading. The very generic hybridity of the novel, which amalgamates various formulae belonging to several subgenres, makes any taxonomy governed solely by thematic criteria difficult. The poetics of the serial novel

entails sets of strategies that enhance its commercial dimension through the text's ability to initiate a shrewd game with readers' expectations and curiosities: each textual unit is constructed according to a template of effectively calibrated narrative suspense, and each chapter ending is structured around chains of mysteries, reversals of fortune and revelations. Although such sensationalist flourishes shape the specificity of the Romanian narrative, the poetics of the everyday exert another decisive influence on the novel. As a symptom of cultural modernity, tasked with encapsulating the dynamics of a romanticised daily life, the novel mirrors the professionalization of both the writer and the public.

Reading and readers are formed through a fusion grounded in the literary exercises of the novelists. In *Le roman du quotidien: Lecteurs et lectures populaires à la Belle Époque*, Anne-Marie Thiesse investigates the role of popular literature and of the novel in forming and reflecting everyday life from the late nineteenth to the early twentieth century. Drawing on contemporary confessional accounts, she shows that the serial novel becomes a key reference point within the universe and sociability of women, since the rapid reading of briskly flowing instalments fragments the monotony of existence (Thiesse, 2000: 15). Novel reading thus emerges as a symptomatic practice of social modernity and functions as an equivalent of political conversation, the preferred form of entertainment for men. For Margaret Cohen, the sentimental novel similarly appears as a reaction against masculine hegemony, embodied in the realist novel:

[...] why were there no French women realists? In the course of excavating the novelistic practices surrounding the emergence of realism, I have discovered that the absence of women writers from the nineteenth-century realist canon is accurate: Balzac and Stendhal's female contemporaries

overwhelmingly steered clear of realist codes. Their avoidance of realism did not, however, mean their insignificance or absence in the contemporary novel. Rather, we will see women writers, George Sand among them, prominent in forging a form that was realism's principal competition across the 1830s and 1840s and that I call the sentimental social novel to emphasize its continuity with early-nineteenth-century sentimentality. (Cohen, 2002: 8-9)

The connections between literature labelled as popular or mass-market and the social novel concern the intimate, sentimental dimension of narratives that gloss the relations of social, familial or political authority. The writer of sentimental novels, the forerunner of the romance novel, capitalises on an exaggerated projection of the affective sphere, relying both on the reader's complicity and on the surprise generated by the dramatic scenarios set in motion. The nineteenth-century novel combines a reassuring dose of the familiar with the disruptions produced by melodramatic intrusions. As a late-emerging genre that does not obey the decorous rules of its literary predecessors, the novel claims for itself a tonic insurgency in relation to the authority of aesthetic value. Its hybrid nature, sustained by a commercially inflected rise, consistently eludes literary, formal and rhetorical constraints, from which it distances itself with sovereign indifference. Roger Caillois examines the relationship between the social and the novelistic in terms of the novel's capacity to reflect the morphology of society, constructing a dynamic image of societal dilemmas that seek to dissolve that very society like an acid. Following Caillois's reflections in *Approches de l'imaginaire*, one may argue that the novel both constructs and deconstructs representations of the familiar. The central aim of fictional prose, in his view, is to "authorise" a mode of existence that is rebellious

par excellence and that is as defiant as it is apparently familiar (Caillois, 1974: 150).

This somewhat thankless position, which appears to disrupt the harmony of ‘noble’ genres with a solid tradition, such as poetry or tragic drama, has led to numerous attempts to confine the novel’s insurgency within an operative theoretical formula of a normative kind, designed to neutralise its freedom by generating a set of rules that would homologate it alongside the other genres. The novelistic narrative establishes itself as a literary medium that legitimises itself through its capacity to transfigure social relations. The subgenres that hybridise the historical-novel form, such as the hajduk² or bandit novel, exemplify the entire process of symbolically reconverting the figure of the new hero, the outlaw (Olteanu, 2024: 345). This new heroic model is articulated through the figure of the proscribed character, who rejects the pre-existing order and calls for its violent dissolution, thereby signalling the presence of a social and historical crisis; the mythical roots of novelistic heroism are masked beneath the vehemence of revolt and cruelty.

NARRATIVE SELF-CONCIOUSNESS IN ROMANIAN HISTORICAL NOVELS

The history of the Romanian novel thus intertwines with that of metafiction, mediated by the inflections of the voices agglutinated in both literary narratives and paratexts. This textual self-consciousness, so vibrant even in the first decades of the new epic genre’s emergence, demonstrates that the novel is not merely a reflective instrument but, as Caillois also observes, functions as a vigorous literary ‘agent’ that restructures and challenges conventional

representations of the social, compelling a close examination of its internal mechanisms. One should recall here *Dinu Milian* (1887), an autobiographical novel by Constantin Mille that resembles nothing else in the novelistic production of its century: the conventions of memoir literature are combined with the strategies of the social novel, mobilising several types of discourse (social, national, ideological), all assumed by a character-narrator who contemplates his childhood, adolescence and intellectual formation with affable, ironic and critical detachment. The autobiographical novel *Dinu Milian* (1887), together with its sequel, the volume *O viață* (1914), are the only literary texts that Mille signed with his real name.

Through *Dinu Milian*, a novel that reached a fourth edition even before the publication of its second part, Mille constructs a fluid narrative recounted in the voice of a young man who justifies his revolutionary ambitions by reference to biographical dissonances; the story opens with an idealised evocation of his early years and proceeds to the events that disrupt the tranquil course of Dinu’s family life, as the affable image of childhood is unsettled by the course of history. The abdication of Alexandru Ioan Cuza, the ruler who had united Moldavia and Wallachia and laid the foundations of modern Romania, which brings significant social and political changes, and the bankruptcy of a father devoid of business acumen confer upon the hero the status of scholarship student, a social stigma within the aristocratic world to which the family is determined to lay claim. His school years, marked by portraits of authoritarian, mocking and violent teachers and by interactions with equally ruthless classmates, before whom he learns to impose himself by their own means, by force, alternate with episodes from a family life fraught with drama:

I stood motionless, stupefied, the professor pressing my shoulders to the ground, under the weight of the Frenchman’s hand my knees

² The term *hajduk* (also *haiduk*, *hajduke*) likely derives from Hungarian *hajdú* (see Merriam-Webster, s.v. „haiduk”) or from Turkish *haydut* meaning ‘brigand’ (Encyclopaedia Britannica, 1911: 820, where it is written *haidūd*) and in the Balkans and Eastern Europe (16th–19th centuries) came to denote irregular outlaws or freedom fighters who combined banditry with resistance to Ottoman or feudal authorities, later gaining heroic folk-hero connotations in literature and oral tradition.

began to give, but my tight trousers, fastened with garters about my thighs, would not allow me; from the renewed pressure, from the renewed insults, this time I fell to the ground, I felt the urge to flee the world, but where to go? to do so I would have had to pass among the boys' ranks, and it seemed preferable to remain there with my cheek in my hands, accustomed as I was to the indulgence and comforts of home, I felt myself in the midst of hell.³ (Mille, 1887: 25; author's translation)

A devoutly bigoted mother and an authoritarian father, who loses his mind when confronted with the increasingly visible consequences of the poverty he seeks to conceal, endeavour to keep Dinu Milian away from childish entertainments and from people outside their social class, in the hope of ensuring that he acquires a rigid education corresponding to the status they believe they still possess. The disparate episodes of childhood and adolescence are ordered according to the legitimising needs of the socialist intellectual's discourse. Although many of the events are not fixed with chronological precision, this autobiographical novel also makes use of specific dates, which lend the text a distinctly memorialist accent, and the author frequently inserts essayistic passages and cultural references through which he intimates possible interpretations of the events he is about to recount.

The novel offers a dramatically shaded account of the scholarship student's condition, which the hero comes to know only after the onset of his father's illness, through a letter announcing his expulsion. His experience as a schoolboy stems from his parents' desire to discipline him,

more from the intention to provide him with an education than from any pedagogical vocation, and to detach him from friendships with common people deemed unworthy of his social standing. The evocation is articulated by the voice of a mature Dinu Milian, who draws on his formative experiences to bring to light a world hostile to the egalitarian impulses of a young man from the aristocracy. Precarious living conditions drive the hero into a series of rebellions against every form of authority, whether familial, educational or political, and the episodes of revolt are all triggered by the experience of being a scholarship pupil, to which the hero's memory returns at each decisive moment of his life. The novel closes with the protagonist's departure abroad, disgusted by the social life of his country.

Milian's narrative voice formulates a violent social critique, born of the conviction that an imminent reconstruction of the community is necessary. The second volume of the autobiographical novel, *O viață [A Life]*, recounts Dinu Milian's return to Bucharest, to the capital where he intends to build a career and secure the means of subsistence. The narrative tone is more balanced and reflective than in the first volume, dominated by the violence of rebellion and a strongly contestatory spirit; the narrator's voice is detached and ostensibly objective, acknowledging that the two years spent in Brussels and Paris 'civilised, shaped and educated' him. With a freshly obtained doctorate in law and the 'red flag in his pocket', Dinu Milian is compelled to seek ways of earning a living: he obtains a post as a contributor to a newspaper and awaits, with some hope, the arrival of clients in need of his legal expertise. The rhetorical effusions of the first volume are replaced by a constant preoccupation with survival in the capital city and by the assumption of a form of existence adapted to the responsibilities of adulthood. The appearance of a novel such as Mille's can be explained only by a cumulative deployment of procedures that compensate for the absence of an established

³ Original quote: 'Eu stau în picioare îndobitocit. Profesorul mă apasă de umere la pământ. Sub greutatea mânei franțuzului genunchii vor să se îndoie. Pantalonii însă strâmți și prinși cu calțavete pe pulpe, nu mă lașă. Din nou apăsare. Din nou ocări. De astă dată cad la pământ. [...] Îmi venea să fug în lumea toată. Dar pe unde? Pentru aceasta ar fi trebuit să trec printre rândurile băeților și tot mai bine eram acolo, cu obrazul între mâini. Deprins cu alintarea și viața casei, mă credeam în mijlocul iadului' (Mille, 1887: 25).

tradition, an inventory of techniques composed of translations, adaptations and cultural assimilations that lead to the elaboration of texts that are more or less original. The boundary between originality and adaptation is fluid and is embodied in the ‘hypermnnesia of the novel’, a feature specific to every text in the genre, in which the memory of its origins persists *in nuce* (Axinte, 2011: 74). The origins of the Romanian novel must therefore be sought not only in the ensemble of compensatory strategies to which writers resort in the absence of a tradition, but also, and above all, in the historical, cultural and social processes that impel its emergence.

STYLISTIC VERSATILITY AND SUBGENERIC DIVERSITY IN ROMANIAN HISTORICAL PROSE. FROM HAJDUK TO JUDICIAL NOVEL

Prejudices against the subgenres of popular or mass-market fiction have persisted since the very period in which they were composed and published. At the time, hajduk novels offended contemporary moral sensibilities through the violence of the events they depicted, and literary critics who were contemporaries of Ilie Ighel, Panait Macri or N. D. Popescu read such works as a form of literature which, by virtue of its themes and incidents, scandalised a public interested in didactic, moral and scientifically useful reading. Large print runs and commercial success, however, refute the intuition of critics and literary historians who failed to grasp that readers fond of ‘innocent pleasures’ valued easy entertainment and moral lessons camouflaged in the diatribes of a histrionic narrative voice. The effectiveness of social criticism and the essayistic verve displayed by the authors of popular novels were stubbornly ignored by the informed arbiters of taste. The criticism and literary historiography of the following century homogenised and classified the subgenres of Romanian popular fiction either by reproducing the verdicts of earlier critics or by

retrospectively superimposing the literary achievements of their own time onto the clumsy efforts of writers who were sketching the dawn of a new species in the national culture. Within Romanian literary history, Macri has been assimilated into an aesthetic lineage branded as mediocre, and these distinctly unflattering judgements, recorded by *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, have inevitably shaped the reception of his novels:

[...] like N. D. Popescu and Ilie Ighel-Deleanu, he writes several narratives, some pretentiously entitled novels, about early-century hajduks, attempting to justify his prose by appealing to its social-educational usefulness. [...] Drawing on events involving crime, robbery and immorality, subjects eagerly exploited by the reporter hungry for sensation, Macri publishes a multitude of serial pieces in widely circulating periodicals. A writer without talent, Macri is the author of a literary output in which scenes of violence abound. (DLRO, 1970: 534-535; author’s translation)

Each genre experiences a particular period in which its popularity reaches a peak, a stage followed either by disappearance or by dissolution and absorption into another novelistic subgenre. A telling example in this respect is the hajduk novel, which undergoes a spectacular development in the second half of the nineteenth century. The hajduk novel emerges as a representative subgenre of the early phase of the species, its period of efflorescence extending from 1855, the year of publication of C. Boerescu’s *Aldo și Aminta sau Bandiții* [*Aldo and Aminta or The Bandits*], to 1885, when the fame of narratives centred on rebellious noble bandits, making way for new epic models (Olteanu, 2024: 357). After almost half a century of dominance in the literary field, the hajduk novel is assimilated into the bandit novel, which takes over its plot structure and themes

while replacing the iridescences of romantic narrative with the incisions of naturalism. Published in the transitional alphabet, the novel *Aldo și Aminta sau Bandiții* [*Aldo and Aminta or The Bandits*] marks a symbolic shift toward constructing a literary mythology that incorporates the image of a glorious past, the aspirations of post-revolutionary nationalism, and the prospect of a future destined to fulfil the goals of the 1848 generation. Boerescu's hajduks belong more to the category of contemplative, dilemmatic spirits prone to meditative excess than to that of fighters seeking battlefield glory, their portraits rendered as stereotypes composed of romantic clichés that metaphorically emphasize moral and physical superiority. The leader of the band and paternal figure, Captain Brav is individualized by 'his noble body, whose majestic brow surpassed that of his companions, and in whose penetrating eyes one saw the fire that animated the free man'⁴ (Boerescu 1855: 10; author's translation). The plot dissipates into several insufficiently delineated directions without a coherent gradation of conflicts, while the reflective hajduks dominate the action with their abyssal meditations, increasing the construction's implausibility. The collective portrait of the gang is likewise framed by the thanatic physiognomy of the romantic hero for whom death constitutes a primary dimension of existence.

The works of N. D. Popescu are cohesive, making full use of sensational elements and the novelty of startling situations, and they reveal a heightened sensitivity to the popularity of certain texts to which the author repeatedly returns as well as to the shifting literary preferences of his time; his role as chief archivist provided N. D. Popescu with rich historical material to adapt to the expectations of public taste. Although he begins from historical documents, as is common in most post-1848 prose, Popescu's popular novel goes

beyond mere romanticization of events. The novelist repeatedly shows concern for the balladic core of the hajduk myth and more often than not succeeds in creating an atemporal atmosphere akin to the world of folktales. Yet the cultural archetype of the hajduk proves especially effective in conveying nationalist principles, and its strong receptivity to local specificity quickly transforms it into a national myth. Romantic imagination readily envelops the conventional, coarse physiognomy of the bandit with the legendary aura of the perfected hero, whose appearance reflects exalted moral qualities. The evolution of the hajduk figure from the unflattering literary posture of an unremarkable man to the guardian-image of the oppressed nation is explained by the ascent of the novelistic imagination. N. D. Popescu's hajduks fight not merely for abstract patriotic principles, as Boerescu's bandits do, but are often drawn into conflict by personal motives, the action of *Iancu Jianu, căpitan de haiduci* [*Iancu Jianu, captain of hajduks*], tracing the hero's thirst for vengeance after the abduction, rape, and death of his sister, the protagonist fleeing to the mountains and becoming a hajduk as the consequence of a private vendetta. This new posture as a social outlaw also feeds his cruel, monstrous side, continually demanding punishment of oppressors insensitive to peasant suffering, and the thirst for revenge directed at the *serdar*⁵ who dishonoured his sister expands to encompass the entire social category to which he himself belonged, the boyars of Phanariot descent or those who emulated the practices and lifestyle of officials from the Phanar. The bloody scenes sustain much of the novel's thesis, their function being to demonstrate the punishments that hajduks administered to

⁴ Original quote: '[...] nobilul său corp, ce purta o frunte măreață, întrecea p-al soților săi, și în pătrunzătorii săi ochi se vedea focul ce anima pe omul cel liber' (Boerescu, 1855: 10).

⁵ A mid-level military and administrative rank in the pre-modern Romanian principalities (Wallachia and Moldavia), roughly equivalent to a local commander or captain, often with both military and policing responsibilities. The term is of Ottoman origin, from Turkish *serdar*, itself from Persian *sar-dār* ('head, chief, leader') (Somel, 2011: 576).

outsiders whom they regarded as sources of evil and corruptors of the Romanian popular soul:

Since Vodă Caragea ascended the throne, a considerable number of Greeks had overrun that small town and, by harassment, forged documents, all manner of injustices, and other stratagems, had wrested from the hands of the poor Romanians their small estates, livestock, and houses, and in some cases even their lives; Jianu intended to bring ruin upon these Phanariots and his will was fulfilled: on a dark night, returning over the mountain ridges from a raid he had carried out as far as Rucăr where some Székely had taken refuge, he and his comrades suddenly burst into the town, joined by many of those left dispossessed by Greek avarice, fell upon the houses of those predatory neighbours, overturned and scorched all that stood before them and killed all the foreigners; they spared the women but bound them so they would not be dangerous, and they restored the Romanians to the possession of their rights.⁶ (Popescu, 2021: 21; author's translation)

Iancu Jianu is not a contemplative figure drained by abstract torments but a strategist who builds his renown on personal example, the setting and props functioning as essential elements of punitive scenography and the captain of the hajduk band selecting them with care, as if weighing the effect of his bloody gesture; concern for the resonances of their actions transforms the hajduks in N. D. Popescu's novels into actors

intent on shaping posterity's view of their exploits, the band's members responding with admiration to the captain's victories and striving to transmit them as effectively as possible because they perceive themselves as integral parts of the legendary apparatus constructed from the adventures of the outlaw-avenger.

The model of the social bandit described by Eric E. Hobsbawm thus shifts from the hajduks' struggle on behalf of the community towards the fascination exerted by the bandit's cruelty, reconfigured as a symbolic form of resistance to corrupt authority (Hobsbawm, 1969: 62). After the protective figure of an athlete of spectacular escapes such as Iancu Jianu⁷, a character like Simion Licinski,⁸ confidently claimed by popular culture, comes to replace heroism with the instinct for survival and the impulse to sacrifice moral principles. If N. D. Popescu (1843–1921) perfected the hajduk narrative by shrewdly exploiting the strategies specific to the sensation novel, Ilie Ighel (1870–1938) lends a naturalist colouring to the social rebel, who no longer lives under the illusion of anachronistic heroism but seeks, at every turn, to defy the forms of authority, whether state or familial. The historical novel, that literary construct which dominates for more than half a century, functions as an umbrella genre that gathers under the aegis of its narrative diversity a

⁷ Iancu Jianu (1787–1842) was a celebrated Romanian hajduk (outlaw/folk hero) active in Oltenia during the early 19th century. Originally a merchant's son, he turned leader of a band of hajduks who resisted abusive boyars and Ottoman officials, redistributing wealth and defending peasants. Jianu became a legendary figure in Romanian folklore, celebrated in ballads and stories for his bravery, chivalry, and sense of justice. Later in life he accepted a pardon, settled as a landowner, and his exploits inspired plays and poems that helped shape the national romantic image of the hajduk (Olteanu, 2024: 350).

⁸ Simion Licinski is a ruthless, charismatic outlaw in Ilie Ighel's novel *Banditul Simion Licinski* [*The Bandit Simion Licinski*], and, according to Alexandra Olteanu, he embodies both social revolt and moral ambiguity, being portrayed as a skilled, fearless bandit who challenges corrupt local elites while committing brutal acts that complicate simple hero/villain readings. Olteanu emphasizes his role as a cultural symbol, a product of rural injustice and folkloric outlaw tradition used by Ighel to interrogate violence, honour, and community responses to oppression, and the character functions narratively to expose social tensions and problematize romanticized notions of the hajduk, the literary figure being inspired by a real thief of the same name from Dobruja (Olteanu, 2023a: 257).

⁶ Original quote: 'De când se suise pe tron Vodă Caragea, năpădise asupra aceluia oraşel o sumă oarecare de greci care prin şicane, hârtii mincinoase, nedreptăţiri de tot felul şi alte tertipuri răpiră din mâna bieţilor români moşioare, vieţi şi case, iar unora chiar viaţa. Pe aceşti fanarioţi Jianu voia să-i dea pierzaniei şi voinţa sa se realiză: într-o noapte întunecoasă, întorcându-se pe coamele munţilor de la o călcare ce-o făcuse tocmă la Rucăr unde se ascuseseră câţiva secui, el cu camarazii săi năvăliră fără veste în oraş, se uniră cu mai mulţi din cei lăsaţi pe drumuri de lăcomia grecească, se năpustiră asupra caselor acelor vecini răpitori, dărâmară, pârjoliră tot ce le ieşi înainte şi uciseră pe toţi străinii: pe femei le cruţară dar le legară ca să nu fie periculoase, iar pe români îi repuseră în stăpânirea drepturilor lor' (Popescu, 2021: 21).

multitude of subgenres engaged in a continuous process of transformation. Discussing the origin of literary genres, Tzvetan Todorov argues that such generic entities are not static but develop in response to social and historical contexts and are subject to the pressures of social conventions and readers' expectations (Todorov, 1990: 23).

Admirers of the hajduks will attribute to them every human and combative quality the novelists can imagine, and the numerous ballads inspired by their bravery are illustrative of the way in which the exemplary destiny of the social bandit is perpetuated. Bands of hajduks emerge in turbulent historical periods, displaying a normative moral stature clothed in the hues of an anachronistic ideal; their refusal to acknowledge and their defiance of unjust authority transform these bandits, kin to Robin Hood, into emblems of social revolt that corrupt boyars must fear. In his *Istoria literaturii române*, Gh. Adamescu situates the penetration of hajduk ballads into local folklore in the Slavonic era, correlating their rise in popularity with the particularities of the historical context:

Popular poetry portrays them as powerful and generous men and admires in them the resolve that the people felt themselves incapable of in those times when tyranny had brought them low and when the multitude of misfortunes made them believe they were destined to suffer forever. We should note that the miraculous does not feature in these ballads, yet something of the miraculous quality marks almost all of these heroes. (Adamescu, 1920: 31; author's translation)

The literary historian also sketches, intuitively, an initial distinction between the spiritual portrait of the hajduk in the ballad and that of the hero in more recent epic creations, including the novel, indicating that the character evolves in line with the literary form it generates, appropriating the struggles and aims of each

century, at times cloaked in allegory. The versatility of the fronts on which the hajduk, the glorious hero of the Balkan space, fights determines the ways in which tradition will relate to this type of rebellious figure, so confidently claimed by a rich popular culture. The outlaw novel emerges from the literary trunk of hajduk prose and proposes a different set of motives for the characters' actions: cruelty is no longer euphemised through the hyperbolic exaltation of noble character, while passionate impulses, selfishness and murder anticipate the hajduk's retreat into a society of outlaws that opposes the official social model. Revolt against authority and the acquisition of the status of avenger are not latent traits of the bandits in Panait Macri's novels but roles assumed together with the new position they occupy within the hajduk band. The character's development follows a sinuous trajectory that relies on reversals of fortune and melodramatic intrigue: although initially distinguished by exemplary morality, the character comes to commit a deliberate atrocity that excludes him from his community and forces him to take to the forests and the mountains. The character created by Macri in *Ghiță Cătănuță, căpitan de haiduci* [*Ghiță Cătănuță, captain of hajduks*], compresses the traits of melodrama heroes, the elegiac fervour of the romantic demon, and the wounded dignity of the marginal whose initiatives are censured by social norms. Ghiță Cătănuță's gesturality, by convention, acquires the ritual attributes of initiation, the novelist cadences the narrative with a brisk spirit that propels the sequence of events toward a striking denouement, the future hajduk is fully aware of the effects of his crime and his selfish motives give way to both amorous fulfillment and societal vocation, Ghiță Cătănuță sees in hajduking the chance to become the man Vidra would desire as well as the avenger who will set right the evil he witnessed passively as clergyman and subordinate. The monologue in which he reveals his intentions borders on madness, he casts aside his weapon and knife and,

in an ecstatic state, speaks to himself and his victim, his discourse ranges from the curse of the Phanariot origins of the parish clerk to the sacrilege committed by the latter in daring to have loved Vidra, culminating in plans to become a hajduk:

I have long known what a vile lineage the Phanariots are; yes, it was a grave wrong that I loved Vidra, yet your fault was great as well. [...] No, she needs a young man, a hero, and from this day forth I shall be that hero; I will go into the forest and there I will kill all those who have brought our country to its knees. I have long heard the people's laments and many widowed mothers have often come to me with tears in their eyes to tell how their daughters were violated by Phanariots and Turks. They begged me to call down God's wrath upon these defiled men, and I prayed many times. From today, however, the smoke of incense will be replaced by the smoke of gunpowder and the sound of bells by the crack of rifles; your blood, this blood I have shed for the first time, has opened in me a taste for killing, and I will kill without cease, without mercy, without fear of sin, wherever I see a foreigner.⁹ (Macri, 1883: 10-11; author's translation)

Panait Macri's outlaw novel, aligned with the Romanian noir tradition, is a work in which the conventional Manichaeism built on a straightforward opposition between good and evil

is subtly reconfigured into a more nuanced dynamic shaped by the oscillations in the characters' motives. As Juliette Raabe argues, in a permanent order society itself constitutes the good, which the individual opposes (Raabe, 1970: 293-294). The very act of resisting the existing social order thus places the individual outside the morality that determines good and evil. The bandit's amorality also signals the demise of a society governed by a traditional morality grounded in solidarity, self-sacrifice, egalitarianism and patriotism. The world populated by bandit-heroes no longer conforms to principles such as generosity, patriotism, social equality and the protection of the weak, which governed the epic universe created by C. Boerescu in *Aldo și Aminta sau Bandiții* (1855) and, to some extent, that constructed by N. D. Popescu; instead, it brings about a decisive abrogation of the regime of illusions concerning justice and nobility. The classic scenario of a society dominated by the force of law collapses into a space where the authority of chaos and insubordination to conventional morality is ever more forcefully asserted. The genesis of the Romanian historical novel branches out into composite subgenres that produce hybrid texts combining formulae specific to several subgeneric traditions.

The delimitation of these subgenres is most often carried out according to criteria such as thematic configuration or the structuring of epic material; another criterion employed in marking subgeneric boundaries is the label assigned either by the author or by the publishers. Subtitles frequently guide novels towards an overly general classification, the most common generic label being simply that of 'novelă' ['novel'] or 'romanț original' ['original romance']. Another recurrent subtitle is 'episod istoric' ["historical episode"], which specifies, to some extent, the type of narrative offered to a readership capable of distinguishing between the various kinds of plots characteristic of popular literature, fuelled by a growing interest in the serial form (Olteanu,

⁹ Original quote: 'Am auzit eu de mult ce neam spurcat e acela al fanarioților! Da, e o greșeală mare că iubesc pe Vidra, greșeala ta însă era și mare. [...] Nu, ei îi trebuie un flăcău, un voinic, și de azi înainte voinic voi fi și eu! Mă voi duce în codru și acolo voi omorî pe toți acei cari îngenuchiară țara noastră! De mult aud plângerile poporului și multe mume văduve au venit adesea la mine și cu lacrimile în ochi îmi spuneau cum copilele lor au fost siluite de fanarioți și turci. Ele mă rugau să chem urgia lui Dumnezeu asupra acestor spurcați și m-am rugat de multe ori. De astăzi însă, fumul tămâii va fi înlocuit cu fumul prafului de pușcă și sunetele clopotelor cu trosniturile puștilor! Sângele tău, acest sânge pe care am vărsat pentru prima dată, mi-a deschis pofta de a omorî și voi omorî într-una, fără cruțare, fără frică de păcat, ori unde voi vedea un străin!'" (Macri, 1883: 10-11).

2023b: 284). The sentimental novel represents yet another generic label circulated by editors and authors, its melodramatic intrigues clearly signalling its subgeneric affiliation. Mystery novels and hajduk narratives usually display their generic allegiance in the title itself, whereas a hybrid form par excellence, such as the outlaw novel, incorporates in its thematic and structural configuration elements specific both to the hajduk subgenre and to the criminal or judicial novel.

For Jacques Derrida, the literary genre presupposes an indissoluble link with a law, implying an 'institutionalised classification, an applicable principle of non-contamination and non-contradiction'; yet, as Derrida explains, the paradox of the literary genre resides in a flexibility and instability that lead to the transgression of generic boundaries. Discourse and language are by nature fluid and operate through difference and differentiation from other forms of artistic communication, and the existence of an 'automatism of difference' justifies the inter-influence and 'impurity' of genres (Derrida, 1992: 221). In his view, the law and force of the literary genre permit the destabilisation of a relatively homogeneous construct, within which the transgression of boundaries becomes the rule rather than the exception. Fredric Jameson's approach conceives literature as an expression of the relations that obtain between human collectives and the modes of production. In *The Political Unconscious*, Jameson understands literary genre as a symbolic expression of conflictual experiences with the various modes of production operative in particular epochs:

As for romance, it would seem that its ultimate condition of figuration, on which the other preconditions we have already mentioned are dependent – the category of worldness, the ideologeme of good and evil felt as magical forces, a salvational historicity – is to be found in a transitional moment in which two distinct modes of production, or

moments of socioeconomic development, coexist. Their antagonism is not yet articulated in terms of the struggle of social classes, so that its resolution can be projected in the form of a nostalgic (or less often, a Utopian) harmony. (Jameson, 2002: 135)

In his article 'Anomalies of Genre: The Utility of Theory and History for the Study of Literary Genres', Hayden White emphasises, following other theorists, that literary genre cannot be defined in rigid terms, since it is subject to multiple social, cultural and historical variables that generate so-called generic 'anomalies', that is, deviations from the normative reference points which typically define genres. Drawing on Michael Prince and Ralph Cohen, White contends that genre is a concept 'resistant to theory', inherently contestable, and that it conceals a fascination with generic purity (White, 2003: 599). In the case of the Romanian historical novel, generic impurity and thematic diversification through aesthetically insurgent subgenres render the definition of this highly influential nineteenth-century form particularly problematic. The volatile boundaries between aesthetically valuable literature and *paraliterature* have constituted another sensitive point in attempts to delimit precisely the literary sphere of the historical novel, which for a long time was regarded as belonging eminently to high literature by virtue of its higher degree of documentation and artistic elaboration. The most influential novelistic genre of the nineteenth century retains a compact character despite its composite physiognomy, which agglutinates a multitude of thematically divergent subgenres, some inspired by Western cultural capital and others regional or national, shaped by local social traditions.

The inter- and transnational character of the novel likewise complicates its definition as a genre. Margaret Cohen (2003) underscores the international nature of the novel, distinguished by its cosmopolitan thematics and by an itinerant

poetics that transcends national literary traditions. The novel's stake appears to lie not in its transformation into a national variant, but in its circulation as a poetic template that comes to operate within distinct cultural and literary fields. For Cohen, the novelistic genre cannot be identified, at least at the level of form, as having national roots even when its contents stage imagological constructs specific to a given nation. Her chosen example is the influence of historical realism, a trend which, although it inspires numerous local variants, offers an international literary 'currency' to all novelists who adopt it:

Even at historical moments when images of the nation have been offered on the level of the novel's content, however, national identification was never true on the level of the novel's form. [...] There are local variants of historical realism, certainly, but it is striking that those novels most closely associated with imagining the nation are using an 'international' literary currency, much as modernism was to become the 'international style' in the domain of visual culture and the decorative arts in the following century. (Cohen, 2003: 481-482)

The Marxist inflections of Cohen's theoretical framework become apparent when she introduces a further 'travelling' genre, maritime fiction, which reflects conflictual relations of production, trade and labour and thereby enables the codes of Walter Scott's historical novel to be displaced into the supranational space of the open sea. Yet Margaret Cohen's model is vulnerable in that it begins from a thematic criterion, used to delimit historical fiction, and then allows this to be replaced by criteria of geographical location and mobility which, despite their underlying dynamism, tend to confer on the genre a predominantly regional rather than universal character, in tension with the scholar's stated

aims. Maritime fiction¹⁰ can plausibly be subsumed under historical fiction, but not vice versa (Cohen, 2010: 43). Nor would relations of labour and production, combined with spatial criteria, prove any more productive for an analysis of the Romanian historical novel, suggesting that, notwithstanding its international circulation, the genre is prone to regionalisation and local refashioning, appropriating the imaginative modes of the cultures in which it takes root. Mieke Bal accordingly maintains that any generic taxonomy is inherently fallible and should be handled with caution, and she proposes instead the notion of narrative as a cultural mode of expression, intended as an alternative to the conventional rigidity of genre theory:

Time span is also significant in the fabulas of narrative texts. A first, general distinction might be the one between crisis and development: the first term indicates a short span of time into which events have been compressed, the second a longer period of time that shows a development. Neither of these two forms in itself has clear advantages over the other. It has sometimes been said that development is more realistic, more in accord with the experience of real life. This seems doubtful, to say the least. In reality too, moments of crisis present themselves, moments during which, in a brief instant of time, the life of a person or an entire nation takes a decisive turn. (Bal, 2017: 178)

Since narrative is a cultural mode that transcends the boundaries of literary genres, it also encompasses scientific and artistic domains, including anthropology, academic criticism, the

¹⁰ Maritime fiction is a body of prose narratives (novels and short stories) centred on the sea, seafaring and shipboard life, often structured around voyages, naval combat, trade, exploration or piracy, with the ship and the ocean as key settings and symbols. The genre has been influentially theorised by Margaret Cohen, especially in her book *The Novel and the Sea*, where she analyses how sea narratives shape the modern novel's poetics and imaginaries (Cohen, 2010: 22).

visual arts, cultural studies and film studies. The theoretical model proposed by the scholar offers several perspectives from which the novel may be classified, starting from rhythm, focalisation, structure and historical determination. The labels attached to novelistic genres in Bal's account are those canonised according to thematic criteria (detective, war, spy novel), historical criteria, or affiliation to a literary current (realist, romantic, postmodernist novel, etc.). In the quote above, Mieke Bal distinguishes between the crisis novel and the novel of development (Bildungsroman), the two categories being differentiated by the duration of the narrative: the crisis novel encompasses a short period of time in which a compressed action unfolds at a rapid pace, whereas the novel of development focuses on an extended period that accumulates sufficient narrative material for the transformation of the characters. Applying this distinction to the nineteenth-century Romanian historical novel and its subgenres yields a predictable result: the crisis novel predominates, offering dynamic narratives, unfolding within a short span and closing with a precipitate denouement, features justified by commercial strategies transplanted from journalistic discourse. Another unusual text belonging to the same category of the novel of development is *Dinu Milian*, a veritable Bildungsroman in which Const. Mille combines fragments of his own biography with a reflective discursive rhythm that closely registers the historical and social changes witnessed by the young socialist.

CONCLUSIONS

The dominant ideologies of the nineteenth century find an effective resonance chamber in novelistic discourse by way of the affective investment elicited in the reception of literature with historical subject matter. Visions of history are shaped by projections derived from the ideological narratives circulating in popular

culture or mass culture. In this sense, the illustrations that often accompany the text are designed to stimulate immersion in a novelistic scenario that appeals not only to the intellect but above all to the emotions. Beyond its more or less facile entertainment value, the historical novel provides an exercise in the imaginative modes through which people in different periods come to identify with a particular kind of historical representation. Everyday behind-the-scenes history gains authority and often overtakes official, supposedly objective history, absorbing its events and prominent biographies. In good Romantic fashion, high history, derived from documents, lends narrative legitimacy to its backstage counterpart, transforming an engaging story designed to satisfy the curiosities of a readership captivated by sensationalist allure into an instrument for familiarising readers with period settings and social and cultural practices. Literature with a historical subject thus entails not only imaginative but also affective modes of history, which itself becomes popular, an artefact of fictional reworking. The novel contributes to the construction of a collective cultural and social identity to the same extent that it engages with the dimension of historical transformation. In *Spectacular Realities*, Vanessa R. Schwartz describes the 'spectacularisation' of urban life in fin-de-siècle Paris and identifies it as the principal cause of the emergence of mass culture. As a dynamic, predominantly visual form, popular culture is the consequence of the urban spectacle, which mediates the interaction between producers of cultural goods and their consuming public, a relationship brokered by the press:

The printed word provided access to modern Paris for an increasingly literate population by constructing Paris as an image. The interlocking relation between the boulevards and the press fostered a new curiosity among a large and diverse population to first read and then see things for themselves and created a

culture in which individuals from different classes and of both sexes were expected to derive pleasure from the same sights and experiences. (Schwartz, 1999: 16)

What underscores the hybrid nature of the Romanian historical novel from the very outset of its crystallisation as a normative literary genre is the spectacular dimension of historical reality, overaccentuated to the point of saturating the scenarios circulated by popular fiction. The existence of an inventory of scenarios and novelistic formulae is itself a symptom of modernity: literary preferences become an indicator of literature's transformation into a commodity destined for consumption by a heterogeneous public. Those formulae that prove their success on novelistic terrain enter an evolutionary process designed to secure their popularity. The subgenres of the historical novel are as mobile as the historical-fiction genre's capacity to encapsulate seemingly divergent literary tendencies. Each subgenre, whether the hajduk, outlaw or mystery experiences a period of ascendancy before being absorbed into a newer form, more versatile thematically and more closely attuned to the social realities of its time. Within the complex literary metabolism of historical prose, the ideological imperatives of the hajduk novel, which articulates a nationalist discourse directed against a baleful history, are absorbed into the vehement social critique popularised by the bandit novel, which abandons the earlier heroic model in favour of a forceful denunciation of social crisis that comes to justify violence.

BIBLIOGRAPHY

Primary sources

- [1] Boerescu, C. (1855), *Aldo și Aminta sau Bandiții* [*Aldo and Aminta or Bandits*], Tipografia Bisericească din St. Mitropoliei, București.
- [2] Ighel, I. (1890), *Banditul Simion Licinski* [*The Bandit Simion Licinski*], Tipografia Dor. P. Cucu, București.
- [3] Macri, P. (1883), *Ghiță Cătănuță, căpitan de haiduci* [*Ghiță Cătănuță, captain of the hajduks*], Editura Librăriei și Tipografiei H. Steinberg, București.
- [4] Mille, C. (1887), *Dinu Milian*, IG. Haiman, Librar-Editor, București.
- [5] Popescu, N. D. (2021), *Iancu Jianu, căpitan de haiduci* [*Iancu Jianu, captain of hajduks*], Editura Cartea Românească Educațional, Iași.
- [6] Adamescu, Gh. (1920), *Istoria literaturii române* [*History of Romanian Literature*], Editura Librăriei Leon Alcalay, București.
- [7] Axinte, Ș. (2011), *Definițiile romanului. De la Dimitrie Cantemir la G. Călinescu* [*Definitions of the Novel: From Dimitrie Cantemir to G. Călinescu*], Editura Timpul, Iași.
- [8] Bal, M. (2017), *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative*, 4th ed., University of Toronto, Toronto.
- [9] Brooks, P. (1993), *Body Work: Objects of Desire in Modern Narrative*, Harvard University Press, Cambridge.
- [10] Caillois, R. (1974), *Approches de l'imaginaire*, Éditions Gallimard, Paris.
- [11] Cohen, M. (2002), *The Sentimental Education of the Novel*, Princeton University Press, Princeton.
- [12] Cohen, M. (2003), 'Traveling Genres', *New Literary History*, 34, 3, pp. 481-499.
- [13] Cohen, M. (2010), *The Novel and the Sea*, Princeton Press, Princeton.

- [14] De Groot, J. (2010), *The Historical Novel*, Routledge, London, New York.
- [15] Derrida, J. (1992), *Acts of Literature*, Routledge, New York, London.
- [16] DLRO (1970) = *Dicționarul Literaturii Române de la Origini până la 1900*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- [17] *Encyclopædia Britannica* (1911), Vol. 12, available at https://en.wikisource.org/wiki/Page:EB1911_-_Volume_12.djvu/845 [25th June 2026].
- [18] Hobsbawm, E. H. (1969), *Bandits*, Dell Publishing Co., New York.
- [19] Jameson, F. (2002), *The Political Unconscious. Narrative as a Socially Symbolic Act*, Routledge, London, New York.
- [20] Merriam-Webster.com Dictionary, s.v. „haiduk”, available at <https://www.merriam-webster.com/dictionary/haiduk> [25th June 2026].
- [21] Olteanu, A. (2023a), ‘Modelul gazetăresc al banditului social în romanul tâlhăresc al secolului al XIX-lea’ [‘The feuilleton model of the social bandit in the nineteenth-century outlaw novel’], *Swedish Journal of Romanian Studies*, 6, 1, pp. 248-267.
- [22] Olteanu, A. (2023b), ‘The Novel as the Foundation of Romanian Literary Terminology in the Age of Cultural Modernity’, *Philobiblon. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities*, XXVIII, 2, pp. 283-300.
- [23] Olteanu, A. (2024), ‘The Romantic Historicism and The Rise of the Historical Novel in the 19th Century Romanian Literature’, *Philobiblon. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities*, XXIX, 2, pp. 343-361.
- [24] Olteanu, A. (2025), ‘Capitalul Cultural, Circuitul Consumerist al literaturii și secularizarea Istoriei. Apariția romanului istoric românesc’ [‘Cultural Capital, the Consumerist Cycle of Literature, and the Secularization of History: The Emergence of the Romanian Historical Novel’], *Swedish Journal of Romanian Studies*, 8, 1, pp. 44-59.
- [25] Raabe, J. (1970), ‘Le Phénomène Série Noire’, in N. Arnaud, *Entretiens sur la paralittérature*, Plon, Paris, pp. 293-294.
- [26] Schwartz, V. R. (1999), *Spectacular Realities. Early Mass Culture in Fin-de-Siècle Paris*, University of California Press, London.
- [27] Somel, S. A. (2011), *Historical Dictionary of the Ottoman Empire*, Bloomsbury Publishing, London.
- [28] Thiesse, A. (2000), *Le roman du quotidien: Lecteurs et lectures populaires à la Belle Époque*, Éditions du Seuil, Paris.
- [29] Todorov, T. (1990), *The Origins of Genres*, in *Genres in Discourse*, translated by Catherine Porter, Cambridge University Press, Cambridge.
- [30] White, H. (2003), ‘Anomalies of Genre: The Utility of Theory and History for the Study of Literary Genres’, *New Literary History*, 34, 3, pp. 597-615.

Self-Cultivation and Domestic Reconfiguration in Migration: A Heuristic Ethnographic Case Study

Cristina HURDUBAIA

INALCO (Institut National des Langues et Civilisations Orientales),
Paris, France

E-mail: cristina.hurdubaia@inalco.fr

ORCID: 0009-0006-7946-5477

Abstract

This article examines how religious practices come to function as practices of self-cultivation – understood as concrete, repeated forms of work through which a subject acts upon herself and gradually transforms her relation to herself. The analysis is based on ethnographic fieldwork conducted among Romanian migrants in Belgium, within an Orthodox context, and focuses on the case of Ioana, a young woman who has lived in Belgium since childhood. The death of her grandfather in Romania triggers a reconfiguration of her religious practices in the domestic space.

The study draws on a qualitative methodology combining participant observation, semi-structured interviews, and a micro-ethnography of domestic space, with particular attention to the relation between objects, spatial organisation, and everyday practices. In this article, transnational mourning is approached as a situation marked by a rupture in ritual mediation, in which access to collective infrastructures of mourning becomes limited.

The analysis is structured around three interrelated dimensions: the writing of a double letter during the funeral, the reorganisation of domestic space through the constitution of a hybrid agencement¹ of religious and self-presentation objects, and the establishment of a daily routine of

reading and prayer. Drawing on Michel Foucault's concept of technologies of the self (Foucault, 1988), Talal Asad's perspective on religious discipline (Asad, 1993), and Birgit Meyer's material approach to religion (Meyer, 2012), the article develops a processual analysis centred on the articulation of practices, objects, and spatial arrangements.

The argument is that, in the absence of fully accessible collective ritual infrastructures, domestic space can become a site for the relocation of religious practices. Within this space, the articulation of writing, spatial arrangement, and repetition forms a mechanism of self-cultivation through which a moral subject is progressively shaped. The article contributes to the study of religion in migration through its focus on practice, material mediation, and the agencements in which objects become operative.

Keywords: self-cultivation, transnational mourning, domestic religiosity, migration, religious objects

I. INTRODUCTION: LOSS AT A DISTANCE AND THE CRISIS OF RITUAL MEDIATION

Migration reshapes the individual's affective geography, establishing a constitutive tension

¹ **Hybrid agencement:** the organisation of objects and practices within a domestic space in which religious, personal, and everyday elements coexist and interconnect, contributing to the production of functional and symbolic

effects. The concept derives from Deleuze & Guattari (1987), who define it as a configuration of heterogeneous elements that produces specific effects.

between the space of productivity and social integration – ‘here’ – and the space of memory, roots, and primary relationships – ‘there’ (Levitt & Glick Schiller, 2004). This tension stays close to the surface; it becomes particularly acute in moments of biographical crisis, especially in the face of death. Transnational mourning exceeds the level of an emotional experience intensified by distance and takes the form of a situation in which the system of ritual mediation – the ensemble of practices, objects, places, and gestures through which a culture manages loss – becomes partially inoperative. The impossibility of participating in funeral rituals, physical absence from the site of collective mourning, and the difficulty of visiting the grave produce a rupture in mediation: the subject loses access to the infrastructure through which the collective processes death.

Recent studies have highlighted the role of Romanian Orthodox parishes in the diaspora as symbolic resources for preserving identity, maintaining links with cultural roots, and sustaining forms of community belonging across national borders (Saghin et al., 2025). Research on Romanian migrant communities in Southern Europe has similarly shown that religious institutions contribute to the preservation of cultural identity and community cohesion, while migration and adaptation challenges may reinforce religious commitment among some migrants (Suiu, 2016). Recent research on Romanian communities in Western Europe has also emphasized that migration involves ongoing processes of identity negotiation and forms of dual belonging, through which migrants adapt to the host society while maintaining connections with their country of origin (Chasciar et al., 2025). Research on Romanian migrants has also shown that migration may generate divergent religious trajectories, ranging from the reinforcement of religious practices and transnational ties to processes of religious disengagement and secularisation (Dubenská & Souralová, 2018). At the same time, research on Romanian immigrants in Belgium

suggests that migration is often associated with a decline in religious participation and a progressive weakening of regular religious practices, largely due to work constraints, distance from Orthodox churches, and the characteristics of the host society (Mocanu & Bibiri, 2025). The case analysed here points to a different dynamic. Religious reactivation emerges through the experience of bereavement and the impossibility of participating in collective mourning rituals. In this context, the death of a close relative becomes the catalyst for a process of religious reactivation and domestic reconfiguration.

This article examines how an individual in such a situation constructs, using her own resources, a substitute infrastructure. The focus lies on the conditions under which religious practices can function as practices of self-cultivation – forms of concrete, repeated, and materially grounded work through which a subject acts upon herself and progressively transforms her relationship to herself. The analysis is grounded in an ethnographic case: Ioana, a young Romanian woman who has lived in Belgium since childhood and whose grandfather dies in Romania. The choice of this case lies in its heuristic value: within a relatively bounded analytical space, it brings together several dimensions of the mechanism under examination. The purpose of the case is the analytical exploration of a mechanism that may be observed in other migratory contexts.

The second section presents the theoretical framework, bringing together the perspectives of Michel Foucault, Talal Asad, and Birgit Meyer. Sections three, four, and five form the core of the ethnographic analysis and follow three central dimensions: writing, spatial arrangement, and repetition. Section six offers a concise comparison with other domestic configurations observed in the same corpus, in order to isolate the specific mechanism at work in the present case under study. Section seven formulates the theoretical and methodological conclusions.

II. THEORETICAL FRAMEWORK: SELF-CULTIVATION, RELIGIOUS DISCIPLINE, AND MATERIAL MEDIATION

2.1. Foucault's Technologies of the Self

The concept of self-cultivation used here as the article's central analytical tool has its origins in Michel Foucault's later work, especially in the Collège de France lectures of 1981–1982 and in the American seminars published under the title *Technologies of the Self* (Foucault, 1988). Foucault defines technologies of the self as

practices which permit individuals to effect, by their own means or with the help of others, a certain number of operations on their own bodies and souls, thoughts, conduct, and way of being, so as to transform themselves. (Foucault, 1988: 18)

Central to this definition is the practical character of transformation: transformation happens through concrete, repeated, and situated work on the self – gestures, objects, texts, and relationships.

Self-cultivation cannot be reduced to introspection or to a narcissistic relation to the self. It implies a relation to truth – to statements about oneself, about the good, and about duty – and a relation to others, whether living or dead, present or absent. Self-cultivation is, in this sense, constitutively relational: the subject takes shape within a field of moral and symbolic references that precedes and structures it.

It is therefore articulated along both a vertical dimension, oriented toward transcendence and norms, and a horizontal dimension, tied to filiation, memory, and continuity. This double articulation provides a framework for reading the case analysed here, in which the relation to the divine and the relation to ascendants take shape simultaneously within the same space of practice.

2.2. Religious Discipline in Asad

The Foucauldian framework is complemented by Talal Asad's perspective on religious discipline. In *Genealogies of Religion* (Asad, 1993), Asad criticises symbolic and cognitive definitions of religion, arguing that religion should be understood as an ensemble of disciplinary practices that form subjects. These practices produce dispositions, capacities, and forms of attention, shaping a particular moral relation to the self.

The daily repetition of gestures, texts, and rituals participates in producing belief rather than expressing one that already exists. Practice precedes and shapes interiority. Prayer organises attention, structures bodily rhythm, and shapes the relation to oneself. Over time, it produces a particular kind of subject.

The analysis focuses on how Ioana's practices take hold, how they are repeated, and what they gradually do to the way she inhabits her own experience.

2.3. Meyer's Material Mediation

The third theoretical pillar is Birgit Meyer's material approach to religion. In *Mediation and the Genesis of Presence* (Meyer, 2012) and in her work on 'aesthetic formations' (Meyer, 2009), Meyer argues that religion does not exist outside material mediation. It takes shape through objects, images, sounds, gestures, and architectures that make perceptible what is not directly accessible.

Religious objects produce effects of presence by activating the senses and structuring perception. An icon does not stand in for the Virgin Mary – it makes a particular kind of presence available to the senses.

For the present analysis, objects are treated as active components of the domestic arrangements under study. They contribute to the organisation of practices, relations, and forms of attention.

2.4. Articulating the Analytical Framework

Taken together, these three perspectives – Foucault’s technologies of the self, Asad’s religious discipline, and Meyer’s material mediation – make it possible to construct a coherent analytical framework. This framework allows a detailed account of the processes through which a subject is formed over time, through situated practices sustained by material supports and spatial organisation.

Such a framework avoids two common reductions. The first one is psychologisation, which reduces mourning and associated practices to individual emotional states. The second is symbolisation, which treats objects as passive representations of already constituted beliefs. The analysis proposed here moves in a different direction, one centred on processes.

This is where the mechanism becomes visible: the way an *agencement* – understood, following Deleuze and Guattari (1987), as a configuration of heterogeneous elements (objects, practices, bodies, spatial arrangements) whose relations produce specific effects – of objects, repeated practices, and spatial organisation progressively produces a moral subject and reconfigures its relationship to itself. This mechanism constitutes the central analytical stake of the analysis that follows.

III. FIELDWORK AND METHODOLOGY

The data presented in this article form part of a broader ethnographic corpus assembled within a doctoral research project dedicated to the religious practices of Romanian migrants in Belgium. The methodology combines participant observation, semi-structured interviews, and a micro-ethnography of domestic space – understood as a detailed description of domestic space, the objects

present within it, and the practices that unfold there. Ioana is twenty-five years old at the time of the research and has lived in Belgium since childhood. She speaks Romanian and English fluently. She identifies as Orthodox, although, prior to her grandfather’s death, her religious practices had been sporadic and lacked regularity. Her grandfather, who remained in Romania, represented, in her own words, ‘the only pillar still holding up my authentic connection to Romania’ (Interview with Ioana, Brussels, 2025)² – a formulation that condenses both the identity function and the emotional dimension of that relationship in a migratory context. Fieldwork with Ioana consisted of three extended meetings held in her apartment in Brussels over a period of four months following her grandfather’s death. The first meeting included a tour of the apartment, accompanied by comments on the objects present and on the ways they were integrated into everyday life. The following two meetings took the form of semi-structured interviews focused on daily practices, the history of the objects, and the transformations that occurred after the death. This combination allowed narrative discourse to be articulated with situated observation of practices.

The participant was informed about the aims of the research and agreed to take part in the study on the basis of informed consent. She explicitly consented to the use of her first name in the publication, while no surname, photographs, address, or other identifying information are disclosed. Given the sensitive nature of bereavement and family loss, particular attention was paid to the participant’s comfort during interviews, which could be interrupted or redirected at any time. The researcher shared the participant’s linguistic and cultural background, a factor that facilitated communication and access to the field

² Unless otherwise indicated, all quotations from Ioana are drawn from the interview corpus collected by the author in Brussels in 2025 and preserved in the author’s personal research archive.

while requiring ongoing reflexive attention throughout the research process.

The recordings were transcribed in full and analysed using thematic analysis (Braun and Clarke, 2006), with particular attention to recurrent practices, sequences of action, and objects that were repeatedly activated. The analysis addressed not only discursive content, but also the relationship between discourse, gesture, and materiality.

Ioana's case is heuristic. It allows the analytical exploration of a mechanism that becomes visible in a particularly concentrated form. The case allows the articulation between objects, practices, and spatial organisation to be observed with unusual clarity.

IV. WRITING AS A TECHNOLOGY OF THE SELF: THE DOUBLE LETTER

Ioana's first analytically significant gesture takes place during the funeral, which she is able to attend. She writes two identical letters: one is placed in the coffin beside her grandfather, the other is brought back to Belgium and kept in her room. This gesture falls outside any codified Orthodox ritual tradition. It takes shape as a biographical innovation, a form of ritual invention produced in response to a personally unprecedented situation.

As Ioana recounts in the interview, the content of the letter brings together several registers: a direct address ('Dear Grandpa'), an implicit request for forgiveness for her absences during the last few years, a promise of continuity ('I will tell my children and my boss about you'), and a projection toward the future. This structure – address, recognition of duty, promise, projection – is not accidental. It follows the logic of a moral commitment. The letter does not describe a feeling; it institutes a relationship, formulates an obligation, and establishes continuity.

The function of the letter kept in Belgium differs from that of the letter placed in the coffin,

although the text is identical. The letter in the coffin belongs to the funerary register, as an offering addressed to the dead. The letter on the bedside table becomes a stable support for the same utterance: it fixes the address, anchors it in a physical object, and gives it a material presence that counteracts the absence of the person. Ioana expresses this in a striking phrase: 'the conversation didn't stop.' The dialogue with her grandfather continues, transferred onto another support.

The letter is not sacralised. It is not framed, displayed, or treated as a relic. It remains folded, slightly crumpled, placed on the chest of drawers. This detail is analytically important: the object remains within the register of human utterance and does not enter the liturgical register. It does not enter the category of canonical religious objects (icons, Bibles, candles), yet it functions as a technology of the self in the Foucauldian sense. Through this practice, the subject works on her own relationship to herself, stabilises a diffuse emotion within a structured discourse, and reformulates loss in terms of obligation and continuity.

The temporal dimension of the letter deserves a separate emphasis. The promise made to her grandfather – to speak of him to future great-grandchildren and to those around her – shifts the act of writing from the register of mourning toward a formative one. Writing configures a subject oriented toward the future, committed to an assumed continuity. Through writing, the relationship is extended beyond the moment of remembrance.

According to Ricœur, self-understanding is fundamentally an interpretative process, and narrative provides a privileged mediation through which the self is interpreted and progressively configured over time (Ricœur: 1990: 138). In this perspective, narrative contributes to the constitution of the self (Ricœur, 1990: 167) by developing a dynamic conception of identity (Ricœur, 1990: 170). Narrative identity is therefore not fixed but continually formed through the

organisation and interpretation of experience. The identity of the subject emerges through narrative itself, as the configuration of a life story gives coherence to personal identity (Ricœur, 1990: 175). Writing thus functions as a practice that stabilises the self over time by organising lived experience into a coherent and meaningful account. These ideas are consistent with Ricœur's broader theory of narrative identity, the constitution of the self, and selfhood (ipseity), as developed throughout *Soi-même comme un autre* (Ricœur, 1990: 12–13, 138–150, 167–177, 196–197, 210–211, 340–343, 368–369).

V. ARRANGING DOMESTIC SPACE: THE HYBRID AGENCEMENT

5.1. Constituting the *Agencement*

In the weeks following the death of her grandfather, Ioana reorganises a chest of drawers in her bedroom. It already held personal-use objects: perfumes, a display stand for watches and jewellery, and body-care items. Ioana adds or moves several objects into this space: an icon of the Virgin Mary connected to her parents' wedding, a Bible that had belonged to her grandfather, a book of Orthodox prayers printed in Cluj, a small candle, and the letter.



Ioana's Altar

The result falls short of a domestic altar in the classical sense – a separate, delimited, consecrated space. What takes shape is a hybrid space: the religious coexists, on the same material support, with objects of self-presentation. The perfumes and jewellery remain where they are. This coexistence is analytically significant and constitutes the core of the *agencement*.

The form of self-cultivation that emerges here does not follow an ascetic logic and does not require withdrawal from the world. No separation appears between the religious register and the everyday one. Religious objects, family mementos, and objects associated with everyday bodily routines occupy the same domestic space. The practices associated with them are carried out in continuity rather than in separate domains of activity. In this sense, the *agencement* is something more than an arrangement of objects – it is a way of organising everyday life in which different registers of existence are held together.

5.2. Objects and Their Regimes of Presence

A closer analysis of the objects composing the *agencement* reveals distinct mechanisms of presence and different analytical functions, organised around three types.

1. *Sacred texts and their supports.* Her grandfather's Bible and the prayer book make religious utterance possible – reading, recitation, prayer – anchoring the vertical dimension of the device. Her grandfather's Bible is not just any text: it is his copy, with yellowed pages and a distinctive smell. Ioana describes touching the pages as a form of mediated physical contact that reduces distance. The Bible functions simultaneously as a sacred text and as a relic. Its materiality carries a presence and sustains a relationship. This double function – vertical, oriented toward transcendence, and horizontal, oriented toward the relationship with the dead – is characteristic of the densest objects in the *agencement*.

2. *Objects of the domestic sacred space.* The icon and the small candle (a candle holder used as a lamp, the result of a material bricolage) structure the visual centre of the chest of drawers. This luminous device makes the presence of light possible without resorting to a proper Orthodox oil lamp, adapting a traditional form to domestic conditions. From Meyer's perspective (Meyer, 2012), the icon functions as an operator of presence rather than a representation. It institutes a regime of visibility in which the divine becomes perceptible to the subject. Ioana describes a recurrent gesture: before falling asleep, her gaze falls on the icon. The gesture is minimal, without explicit intentionality, yet it organises the transition from the active day to the vulnerable moment of night. The icon functions as a point of attention and as a silent witness to this threshold.

3. *Objects of memory and genealogy.* The icon has an additional function: it is her parents' wedding icon. It anchors the *agencement* in filiation and genealogical continuity. The letter introduces a second level: it links the grandfather, Ioana, and the future children within a single act of address. Together, the icon and the letter configure what, following Hervieu-Léger (2000), may be understood as a chain of memory – a transmitted and assumed continuity extending across generations.

5.3. Spatiality as Micro-Infrastructure

The spatial organisation of the chest of drawers has direct effects on the repeatability of practices. The placement of religious objects in the bedroom, near the bed, makes encounters with them part of the daily rhythm – in the evening before sleep and in the morning upon waking. Access happens without an explicit decision; it is already organised by space.

The arrangement creates a discreet centre. It functions as a point of gravity that structures practices without formal constraint. Space functions as a support for discipline: it makes

repetition possible, stabilises it, and integrates it into everyday life.

In this sense, spatiality can be understood as a micro-infrastructure. It makes practices possible by providing the conditions in which they can emerge and be repeated. The objects, their positioning, and their proximity to the body produce the conditions for repetitive gestures to emerge. The *agencement* thus operates as a device in the Foucauldian sense: a material and practical configuration in which relationships between body, objects, and forms of attention are articulated.

This spatial organisation contributes to the progressive transformation of the relationship to the self. Practices become integrated into the rhythm of everyday life, forming part of the way the subject inhabits space. Self-cultivation takes shape here through this discreet insertion, through repetition, and through the stabilisation of gestures that gradually acquire consistency.

VI. DAILY REPETITION: DISCIPLINE AS THE FORMATION OF THE SUBJECT

Alongside the constitution of the material *agencement*, Ioana establishes a daily practice: biblical reading, reading from the prayer book, and personal prayer. This routine did not exist before her grandfather's death – or appeared only sporadically, without regularity. The change is qualitative: the objects were present, yet inactive. Through the institution of repeatability, they become operative. The shift from presence to activation corresponds, in Asad's terms (Asad, 1993), to the transformation of the object from a decorative element into an operator of discipline.

Daily repetition introduces several dimensions simultaneously. There is temporal regularity – the practice takes place at relatively stable times, especially in the evening. There is spatial stability – the practice occurs in front of the chest of drawers or in bed, in proximity to the objects. There is gestural continuity – the touching of the Bible, the

lighting of the candle, and the reading of prayers. These dimensions do not overlap accidentally; together they configure a stable framework of action.

Within this framework, what Asad calls religious discipline takes the form of a progressive formation, through repetition, of a moral habitus – a particular way of relating to oneself, to time, and to obligation. Practice produces regularity, and regularity stabilises attention and conduct.

Ioana describes the function of prayer in a striking way: at moments when grief tends to become formless and overwhelming, the canonical words of prayer offer her ‘a borrowed voice.’ Prayer functions as a structured linguistic framework that organises breathing, attention, and thought. It introduces form where experience risks remaining diffuse.

Prayer contributes to the formation of a particular kind of subject – calm, regulated, and oriented – out of the raw material of experience. This corresponds closely to the way Foucault describes the transformation of the self through technologies of the self (Foucault, 1988: 18): a transformation carried out through repeated practices acting upon the body, attention, and thought.

An implicit bodily dimension is also visible here: the rhythm of breathing, the position of the body, and the sequence of gestures all contribute to stabilising experience. Discipline does not operate exclusively at the discursive level; it also involves a reorganisation of the way the subject inhabits her own body and her own time.

One thing also stands out about what Ioana does not do: she does not seek organised communal support – she does not attend a Romanian parish in Brussels and does not take part in regular services. The self-cultivation she constructs is domestic and solitary. This says something specific about the logic of relocation at work here.

In the absence of collective ritual infrastructure – the parish, the cemetery, and the kin community – Ioana builds a substitute infrastructure in her own

bedroom. The domestic thus becomes a ritual site, a space in which practices are reconfigured and sustained through objects, spatial arrangement, and repetition.

VII. VERTICALITY AND HORIZONTALITY: ARTICULATING THE AXES

What gives Ioana’s *agencement* both complexity and coherence is the articulation of two distinct axes, which I call vertical and horizontal. The distinction is analytical: it helps organise the relations that structure the observed practices.

The vertical axis organises the relationship with transcendence: the icon, prayer, biblical reading, and the candle lit before the icon all function as operators of this relationship. They place the subject before a presence that exceeds her, judges her, and sustains her. Through these objects and practices, Ioana is constituted as a religious subject – in a non-doctrinal, non-clerical sense – as one oriented toward a moral and cosmic order that precedes and exceeds individual existence.

The horizontal axis organises the relationship with filiation and genealogical continuity. Her parents’ icon, her grandfather’s Bible, and the letter function as operators of this axis. They anchor the subject within a chain of transmission: Ioana receives from previous generations – the wedding icon, the inherited Bible – and projects this transmission toward future generations through the promises formulated in the letter. Death renders this chain visible and transforms it into an assumed obligation.

The two axes meet within the *agencement*. The same object – the icon – functions simultaneously as an operator of transcendence and as an object of filiation. The overlap of these functions does not produce confusion; it gives consistency to the device. The *agencement* holds together because of this functional density, in which the same material element sustains multiple registers of relation.

Ioana's subjectivity is constituted at the point where these axes intersect. She is at once granddaughter and believer, anchored in genealogical continuity and oriented toward a transcendent order. The relationship to the past and the orientation toward the future are held together within the same practical framework. Self-cultivation appears here as a process of articulation between these registers.

The linguistic dimension occupies a central place in this articulation. The *agencement* brings into circulation two regimes of utterance: religious utterance, mediated by canonical texts – the prayers and the Bible – and personal utterance, addressed and stabilised in the letter. She moves between these registers, and through this movement she takes shape.

From Ricœur's perspective (Ricœur, 1990), narrative identity is constituted through discourse, through storytelling, and through the organisation of experience into a coherent temporal sequence. In the case analysed here, this construction takes place at the intersection of religious and personal utterance. The subject is formed through this double mediation, through the articulation between what is transmitted and what is formulated.

VIII. COMPARISON: STRUCTURED ACTIVATION VERSUS DECORATIVE PRESENCE

Ioana's case gains analytical sharpness through contrast with other domestic configurations observed in the same corpus. Two contrasting types of configuration are presented here in order to isolate the mechanism of structured activation and to clarify the conditions under which religious practices become operators of self-cultivation.

1. *The decorative configuration.* In several homes, icons are present on walls or shelves without being associated with regular practices. They function as markers of identity or heritage – 'we are Orthodox,' 'this has always been in our family' – without sustaining a regime of discipline

or work on the self. The objects are visible, accessible, and integrated into domestic décor, yet they are not activated through recurrent gestures.

In these configurations, the relationship to the object remains declarative or symbolic. The icon indicates belonging, evokes memory, and marks continuity, without structuring practice. The absence of repetition and the lack of a stable framework of use prevent the object from producing effects on conduct or on the relation to the self. It does not organise time, regulate attention, or introduce discipline.

The distinction matters: the analytical focus lies in their regime of activation. A materially identical object may function either as a decorative element or as an operator of transformation, depending on how it is integrated into practices and spatial organisation. Self-cultivation emerges through the articulation of objects within a device of use.

2. *The miniaturised configuration.* In situations of pronounced material or housing precarity – temporary rentals, shared accommodation – religion tends to become miniaturised. One finds objects worn on the body (medallions, small crosses) or stored in boxes, without the constitution of a stable domestic centre. Space does not allow the installation of a point of gravity around which practices can be organised.

Under these conditions, the institution of repetition becomes difficult. Practices remain fragmented, dependent on fluctuating contexts and momentary availability. The relationship to objects is intermittent, without the stabilisation of recurrent sequences of action. Self-cultivation appears in a more fragile form, less materially supported, with a lower density of repetition and spatial organisation.

This miniaturisation corresponds to a different mode of distribution: dispersed, mobile, and adapted to unstable conditions. The effects on the formation of the subject differ accordingly. The absence of a stable spatial framework limits the possibility of constituting daily discipline and continuity of practice.

By contrast, Ioana's case highlights a different configuration: the constitution of a stable domestic centre in which objects, space, and gestures sustain one another. The difference lies in the organisation of practices, their spatial anchoring, and their repetition.

What distinguishes the case under study is the structured articulation of three elements: writing, spatial arrangement, and repetition. Writing stabilises a personal utterance and reformulates the relationship with the dead in a register of obligation and continuity. Spatial arrangement creates a stable domestic centre that makes repeated encounters with the objects practicable. Daily repetition produces, over time, a progressive formation of the moral relation to the self.

These dimensions function through their articulation. Writing gains stability through repetition. Spatial arrangement provides a framework for practice. Material supports sustain repetition over time. The effect emerges from their articulation, from the way each element supports and conditions the others.

In this sense, Ioana's case allows a more general analytical distinction to be formulated between presence and activation. Presence refers to the existence of objects in space. Activation refers to their integration into a regime of repeated practices, stable spatial organisation, and a framework of meaning that makes them operative. Self-cultivation takes shape in this second register, as the effect of sustained activation over time.

This distinction makes it possible to shift analysis away from the inventory of objects and toward the processes through which they become effective. The analysis focuses on the conditions under which objects are set to work, repeated, and integrated into everyday life. The *agencement* – objects, space, and practices articulated together – is where the analysis is anchored.

IX. CONCLUSIONS

The analysis of Ioana's case allows several theoretical and methodological observations that contribute to the study of religion in migration and to the anthropology of practices of the self.

In this case, transnational mourning appears as a situation marked by a rupture in ritual mediation. Distance affects the conditions through which mourning practices can be sustained and through which relationships with the dead are maintained. Access to the collective infrastructures that organise death and memory becomes limited, creating the need to assemble alternative forms of support through available resources. Domestic space emerges as a site in which practices are relocated and reorganised through objects, material bricolage, and gradually established routines. Within this configuration, the domestic environment becomes a medium through which processes of self-cultivation take shape.

Religious objects participate in the production of effects of presence and in the organisation of practice. Their efficacy depends on the regime of activation in which they are embedded and on the relations they establish with gestures, routines, and spatial arrangements. A decorative icon and an icon integrated into daily practice share the same material form while occupying different analytical positions. The distinction lies in the ways objects become incorporated into repeated actions and domestic configurations. The study of material religion therefore benefits from attention to *agencements*, processes, and relations between objects and practices.

The double letter introduces a type of object that occupies a singular position within the domestic configuration analysed here. As a technology of the self in the Foucauldian sense, it supports a writing practice through which the subject works on her relationship to herself, to the past, and to the future. The letter stabilises a personal utterance, gives form to an otherwise diffuse experience, and formulates a moral

commitment. Its proximity to religious objects creates a broader field of interaction between religious practices and biographical objects involved in processes of self-formation.

The model developed in this article – the articulation of writing, spatial arrangement, and repetition – offers a way of describing a mechanism of self-cultivation in a migratory context. The mechanism identified here is not restricted to Orthodoxy and may be explored in other religious and cultural settings characterised by disruptions of collective infrastructures and the emergence of individual reconfigurations. Its heuristic value lies in providing a framework through which different configurations can be compared while preserving their specificity.

From a methodological perspective, the analysis relies on the articulation of discourse, practice, and materiality. Interviews provide access to the participant's formulations and interpretations, observation makes visible gestures and sequences of action, and the description of space and objects reveals the conditions within which practices become possible. Self-cultivation emerges through the interaction of these dimensions and through the organisation that links them together.

The study also has clear limits. The analysis is based on a single case and therefore remains exploratory. The narrative material captures practices only partially, depending on what is articulated during interviews and what can be observed within a limited period of time. Future research could examine the longitudinal evolution of *agencements* and develop comparative perspectives across generations, social milieus, and different degrees of housing stability.

At the same time, the concentrated character of the case makes it possible to observe the mechanism with particular clarity. The analysis brings together objects, practices, and spatial organisation within a dense configuration whose internal relations can be followed in detail, offering a useful basis for future comparative research.

REFERENCES

- [1] Asad, T. (1993), *Genealogies of Religion: Discipline and Reasons of Power in Christianity and Islam*, Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- [2] Braun, V., Clarke, V. (2006), 'Using Thematic Analysis in Psychology', *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), pp. 77-101. DOI: [10.1191/1478088706qp063oa](https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa)
- [3] Chasciar, D. R., Chasciar, V., Coman, C., Toderici, O. F., Iotu, C., Otovescu, A., Shields, R. (2025), 'The Integration and Identity of the Romanian Community in Florence in the Context of Life in the Diaspora', *Frontiers in Sociology*, 10, Article 1675123. DOI: [10.3389/fsoc.2025.1675123](https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1675123)
- [4] Deleuze, G., Guattari, F. (1987), *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- [5] Dubenská, T., Suralová, A. (2018), 'Turning to or Away from Religion: The Role of Religion in the Lives of Romanian Migrants in the Czech Republic', *Journal of Religion in Europe*, 11, pp. 73-98. DOI: [10.1163/18748929-01101004](https://doi.org/10.1163/18748929-01101004)
- [6] Foucault, M. (1988), 'Technologies of the Self', in Martin, L. H., Gutman, H. and Hutton, P. H. (eds.), *Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault*, University of Massachusetts Press, Amherst, pp. 16-49.
- [7] Hervieu-Léger, D. (2000), *Religion as a Chain of Memory*, translated by S. Lee, Rutgers University Press, New Brunswick.
- [8] Levitt, P., Glick Schiller, N. (2004), 'Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society', *International Migration Review*, 38 (3), pp. 1002-1039. DOI: [10.1111/j.1747-7379.2004.tb00227.x](https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00227.x)
- [9] Meyer, B. (2009), *Aesthetic Formations: Media, Religion, and the Senses*, Palgrave Macmillan, New York.

[10] Meyer, B. (2012), 'Mediation and the Genesis of Presence: Towards a Material Approach to Religion', Inaugural Lecture, Utrecht University.

[11] Ricœur, P. (1990), *Soi-même comme un autre*, Éditions du Seuil, Paris.

[12] Mocanu, M., Bibiri, A.-D. (2025), 'The Effect of Immigration on Religious Beliefs and Practices: Romanian Immigrants in Belgium', *Journal of European Studies*, 55 (3). DOI: [10.1177/00472441251335457](https://doi.org/10.1177/00472441251335457)

[13] Saghin, D., Cormoș, V., Turtorean, M. (2025), 'The Church, a Symbolic Resource in Preserving the Identity of Romanian Immigrants and an Important Agent of Integration into Italian Society', *World*, 6 (3), Article 123. DOI: [10.3390/world6030123](https://doi.org/10.3390/world6030123)

[14] Suiu, A. (2016), 'Socio-Economic Activities, Religious Presence and Urban Visibility: The Case of Romanian Migrants in Catalonia', *Lucrările Seminarului Geografic „Dimitrie Cantemir”*, 42, pp. 145-155.

[15] Interview with Ioana. Brussels, Belgium, 2025. Personal archive of the author.

Secrets, Lies, and Consequences: A Great Scholars' Hidden Past and His Protégé's Unsolved Murder,
by Bruce Lincoln (Oxford University Press, 2024)



Book Review

Brendan HUMPHREYS

University of Helsinki, Finland

E-mail: brendan.humphreys@helsinki.fi

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4271-6149>

Abstract

*This review examines Bruce Lincoln's *Secrets, Lies, and Consequences* (2024), highlighting its exploration of Mircea Eliade's relationship with the Iron Guard, the unresolved murder of Ioan Petru Culianu, and the ethical complexities of scholarship, mentorship, and historical memory. It argues that Lincoln's work makes a significant contribution to ongoing debates surrounding Eliade's legacy and the responsibilities of intellectual history.*

Keywords: Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, murder, intellectual history

'In May 1991 Ioan Culianu, associate professor of history of religions at the University of Chicago Divinity School, approached a colleague with a request to safeguard some papers. Less than a week later, Culianu was shot to death in the Divinity School men's room. The papers he sought to protect would eventually come into my hands. This is their story.' (Lincoln, 2024: 9)

Born in 1946, Bruce Lincoln is Professor Emeritus of the History of Religions in the Divinity School of the University of Chicago. His doctoral dissertation, later an award-winning book, *Priests, Warriors, and Cattle: A Study in the*

Ecology of Religions (University of California Press, 1980) was supervised by Mircea Eliade. His other books include *Discourse and the Construction of Society* (1989), *Authority: Construction and Corrosion* (1995), *Holy Terrors: Thinking about Religion after September 11* (2002) and *Theorizing Myth: Narrative, Ideology, and Scholarship* (1999), perhaps his most impressive. This latter-named work carries a warm, if brief, tribute to Eliade. I had hoped that *Secrets, Lies, and Consequences* would unpack their relationship at length. It does not really do so, however.

It is an unusual book. Lincoln's own work combines extensive erudition, bold – perhaps eclectic – comparisons, original lines of thought, and imaginative insights. This work might be closer to true crime, and contains genuine detective work, but its autobiographical aspects made the work deeply personal and painful. It might be described as a cautionary tale about mentorship. The writing was, in the author's words, 'not just technically difficult, but emotionally fraught' (Lincoln, 2024: 9). He summarised (justified?) his relationship to his mentor thus: 'Mr. Eliade was my second father, whom I loved and to whom I am indebted in countless ways' (Lincoln, 2024: 12). Lincoln had been increasingly aware of Eliade's involvement

with Romanian fascism in the 1930s but had not taken a full measure. This book records such a reckoning.

Mircea Eliade (1907-1986), it needs hardly be said, was a world-famous historian of religion, with an impressive knowledge of Asian and European languages. He was also a significant Romanian language novelist, and memoirist. Some 35 of his books are published in English. Post-World War II, he lived in France, before settling in Chicago in the mid-1950s. He was a professor and department head in the University of Chicago until his retirement in 1983.

The man widely seen as his chosen successor was fellow Romanian Ioan Petru Culianu (1950-1991). In a shocking incident, he was murdered, aged only 41. The crime was never solved, but the more likely scenario was that he was killed by agents of the Securitate, angered by articles critical of the post-Ceaușescu regime that Culianu had written. Just days before his murder, he asked a colleague, Mark Krupnick (1939-2003), to safeguard some papers. These papers were then passed by Krupnick to Lincoln.

The papers were translations into English of articles that Eliade had written in the 1930s, in which he signalled his support for the Legion of the Archangel Michael and the Iron Guard, the Legions's paramilitary wing. In a comic twist, Lincoln then lost the papers when clearing out his desk in 2017. Realizing his error, he committed himself to learning Romanian, finding the originals, re-translating and publishing them. In the process he encountered many other texts on the thorny issue of Romanian fascism, and Eliade's relationship to it. Some of these were published in Italian, German, and French, and were thereby often beyond the reach of scholars who were embroiled – pro and contra – in the controversies over Eliade's dark past.¹ Eliade's literary estate refused permission to publish many,

but the copyright runs out in 2028, so all will become publicly available in two years' time.

Eliade was a child of post-Paris Treaty and post-Trianon Treaty Romania, when the country doubled its size at the expense of its neighbours. It gained areas that included Transylvania, Banat, Bukovina, and Bessarabia. With them it gained national and religious minorities including Germans and Hungarians, Roma and Jews. The politics of the 1920s and 30s were dominated by the national 'question' with right-wing strains rejecting Western influence and modernity, favouring *volkish* culture and spirituality. Eliade was already a prolific writer in his teens, and he seemingly worked his way through this sea of opinions and worldviews. He came under the influence of Bucharest Philosophy Professor Nae Ionescu at this time and was invited to contribute to his right-wing newspaper, *Cuvântul*.

Some of these writings are quoted and examined here, in Lincoln's efforts to find out how close to Romanian fascism Eliade had been. In particular, he asks if his writings were explicitly anti-Semitic, as anti-Semitism was an explicit part of the Legion's ideology, and its charismatic founder Corneliu Zelea Codreanu (1899-1938). Plainly there was much common ground between the Legion's decidedly religious worldview and Eliade's own messianic nationalism, with its longing for spiritual rebirth (whatever that might mean in practice). In his own words, he did not seek a revolution such as those of Lenin, or Mussolini, which were merely 'political' and compromised by modernity, rather, he longed for messianic transformations akin to those of Jesus or Gandhi. While it is true that the Legionnaires did soak themselves in the language of sacrifice and martyrdom, they also freely soaked themselves in the blood of their victims. Gandhi they were *not*. But was Eliade ever active in the Legion?

In 1938 the Legion was outlawed and its leaders jailed, including Eliade's mentor Professor Nae Ionescu. Eliade was also arrested and asked to sign a declaration of 'desolidarization' committing

¹ For another notorious case of a distinguished mind's ambiguous relationship with fascism, see Jeff Collins' *Heidegger and the Nazis*, Icon Books, 2000.

himself to leave the Legion and have not further political activities. He refused to sign, claiming that he had no political role. He was then jailed in a concentration camp for several months, only being released with the help of his wife's contacts. But he still had to sign a declaration. This time he did, an

act he never acknowledged in any of his later writings. Preserved in the files of successive Romanian security services, it came to light only in the postcommunist era when the Securitate Archives were made public, years after Eliade's death. (Lincoln, 2024: 64).

From the late 1930s until the end of his life, he was deliberately evasive about his actual beliefs. Lincoln conjectures his motive:

In doing so, he sought to shield himself against two antithetical dangers that would haunt him for the rest of his life: (a) the possibility that the authorities or those hostile to the Legion would recognize the extent of his earlier involvement and believe – rightly or wrongly – that he remained loyal to the movement; (b) the possibility that his former legionary comrades would consider him a traitor. Maintaining that two-sided defense was no easy matter. (Lincoln, 2024: 65-66)

Codreanu himself said to his followers: 'If I have only one bullet and an enemy and a traitor are in front of me, I would use the bullet on the traitor'. (Lincoln, 2024: 37) His organisation was as obsessed with internal betrayal as it was with Jews. Had his former comrades considered Eliade a traitor, it might well have cost him his life.

By the 1970s, Eliade was so highly regarded internationally as to be nominated for the Nobel Literature Prize, although he was not awarded. Yet periodically rumours about his past would appear, especially in Italy and Israel. His responses were evasive and disingenuous. He was loyal to

Codreanu, who was executed in 1938, but not to his successor Horia Sima who briefly shared power with the wartime dictator Antonescu. He could not have been an anti-Semite, after all he was friends with the Jewish author Mihail Sebastian. And the anti-Semitism of the Legion was 'economic' not 'racial' (like that of the Nazis). It was true that he had left Romania before the war and had spent much of the war as a diplomat in Lisbon. But the Legion were an extremist organisation long before the war, they were deeply anti-Semitic and literally murderous.

Two people who had a role in the defence of Eliade's reputation were his second wife Christinel, and the above-mentioned Ioan Culianu. The latter owed a great deal to Eliade's personal and academic patronage, which left him in a compromised position.

But given the extent to which his own career and reputation were now irrevocably linked to Eliade's, he surely understood that it was in his interest to assume the best of his mentor and patron. (Lincoln, 2024: 124)

Christinel as wife (and later widow) was fiercely protective of her husband's reputation. He has supposedly sworn to her that he never belonged to the Legion, and that any inconvenient texts that retrospectively tied him to the movement were obviously forgeries by his enemies. 'Sad, lonely, angry, and defiant, Mrs. Eliade agonized not just over the critics' attacks, but what she came to see as the inadequate efforts of unreliable friends and wavering allies' (Lincoln, 2024: 153). Among those who incurred her wrath was the ostensibly loyal Ioan Culianu. Following Eliade's death, Culianu 'saw new information coming to light that threatened to discredit some of Eliade's customary denials and obfuscations'. He thus had to '...stave off the critics without sacrificing his own credibility and self-respect' (Lincoln, 2024: 160).

But there was more at stake than self-respect. On 21 May 1991, Culianu was shot dead in a men's room in Chicago University.

The lurid quality of the crime, plus the occult nature of Culianu's research interests, fed all sorts of speculation about the identity and motive of the killer. Some people imagined him – and given that the murder took place in a men's room, we can presume that the killer was male – to have been a disgruntled student, jilted lover, jealous spouse, drug dealer, cult member, or, as one person interviewed by the police put it, one of the 'wackos' attracted to Culianu's classes. The details, however, suggest a cool professional who performed the task with precision, then walked away, never to be caught. (Lincoln, 2024: 164)

The motive? Culianu had been writing some comic/satirical articles for *Lumea liberă* (Free World), a Romanian expatriate journal with a circulation of ten thousand. Yet several months before his assassination – so a year after the revolution – his columns dropped their political content and concentrated on literary and cultural matters. Culianu did host the long-deposed King of Romania, Michael (1921-2017) on a trip to Chicago. There was a movement to re-install the monarchy in Romania, which would have upset the new regime. But would the new regime have undertaken an assassination in the USA? Having interviewed several informed Romanians, including a Securitate defector, Lincoln thinks it unlikely. Culianu was simply not important enough to merit such attention.

Who then did kill him? Might it have been an exiled Legionnaire, as there were several in Chicago? Culianu had become engaged to Hillary Wiesner, who was Jewish. If he had been part of their community, as Eliade was considered still sympathetic to the Legion, such a betrayal might have been unforgivable. But Culianu was not considered part of the 'family', so this too is

unlikely. Lincoln does not formally accuse Eliade's obsessively protective widow, Christinel, of conspiracy. But he does suggest that a member of the Romanian diaspora might have taken it upon himself to dispose of Culianu, who had incurred Christinel's wrath. Eliade was held in great esteem by the community, and any damage to his reputation might be felt collectively. Yet nothing is conclusive, the murder remains unsolved.

What this book adds to Lincoln's distinguished oeuvre is hard to assess: the tone is crabbed and somewhat guilt-ridden. As a reader, one senses how personal and painful it was to write. It adds a layer of painful irony to something that Eliade told Lincoln when he was a graduate student in 1971. "When I take on new students," he began, in what was clearly a well-rehearsed speech, "I prepare myself for the day they will betray me." (Lincoln, 2024: 12).

The controversies over Eliade's fascist associations will continue to play themselves out in the coming years and decades. However belatedly, this book has contributed to the process.

**À la table des idées : gastronomie, mémoire et identités
en partage.**

***Delicatese cu spirit și savoare. Identități culturale și culinare
de Crina-Magdalena Zărnescu***
Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2024, 141 p.

● ● ●

Book Review

Nadia-Flaviana ALBESCU
University of Alba Iulia, Romania
Queen Marie Arts College, Alba Iulia
E-mail: nadiaflavianaalbescu@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8058-6433>

Abstract

*This review offers a critical reading of *Delicatese cu spirit și savoare. Identități culturale și culinare* [Delights of the Mind and Taste. Culinary and Cultural Identities] by Crina-Magdalena Zărnescu, highlighting how the author constructs a hybrid space at the intersection of gastronomy, memory, and cultural identity. The work stands out for its unclassifiable nature, combining essay, travel narrative, and cultural reflection.*

Through a symbolic table bringing together major figures of European and world culture, the book develops a polyphonic intellectual dialogue in which taste becomes a means of knowledge and exchange. The analysis emphasizes the transformation of gastronomy into a « philosophy of taste », following Brillat-Savarin, as well as the central role of memory and conviviality.

The review also examines the structure of the book, based on the interplay between gastronomic experiences and participation in international conferences, and underlines its rich intertextuality. It concludes that the work redefines the shared

meal as a space of reflection, identity, and cultural dialogue in the contemporary world.

Keywords : gastronomy, memory, cultural identity, conviviality, interculturality

Avec son récent ouvrage, *Delicatese cu spirit și savoare. Identități culturale și culinare*, Crina-Magdalena Zărnescu¹ propose un ouvrage difficile à rattacher à un genre unique. Situé à la croisée de l'essai culturel, du récit de voyage intellectuel et de la méditation gastronomique, le volume relève d'une forme de *gastrosophie culturelle* où les pratiques alimentaires deviennent un prisme d'observation des identités, des mémoires et des échanges interculturels. La notion de *gastrosophie*² (Onfray, 2011 : 14), remise en circulation dans la pensée contemporaine par des

¹ Maître de conférences, docteur ès lettres, à la Faculté de Théologie, Lettres, Arts et Histoire du Centre universitaire de Pitești, elle entretient un lien profond avec l'espace culturel français et, plus largement, avec la culture universelle. Cette affinité se reflète dans ses ouvrages et ses études consacrés à la traductologie, à l'histoire de la culture et à la littérature françaises.

auteurs tels que Michel Onfray, trouve ici une expression originale, orientée moins vers l'hédonisme philosophique que vers l'exploration des identités culturelles et des médiations interculturelles.

Cette orientation prolonge, sous une forme nouvelle, les préoccupations déjà présentes dans les travaux antérieurs de l'auteure consacrés à la littérature, à l'éducation et aux mécanismes de la transmission culturelle.

Conçu comme une invitation à une table imaginaire, le livre séduit dès ses premières pages par la subtilité de son dispositif. Loin de se réduire à une célébration de l'art culinaire, l'ouvrage construit un espace hybride où se rencontrent littérature, gastronomie et anthropologie culturelle. Autour de cette table symbolique se déploie une véritable polyphonie culturelle. S'y rencontrent, réels ou convoqués de manière imaginaire, des esprits aussi divers que François Rabelais, Michel Onfray, Marguerite Yourcenar, mais aussi Cincinat Pavelescu ou Radu Anton Roman, sans oublier des figures comme Ernest Hemingway ou Truman Capote. Cette constellation d'invités, réunis dans un esprit de convivialité, donne lieu à un dialogue fécond où se croisent mythes gastronomiques, réflexions esthétiques et méditations sur la condition humaine. Loin d'alourdir le texte, cette densité référentielle en constitue au contraire l'un des charmes majeurs, nourrissant une écriture à la fois érudite et ludique.

L'ouvrage est construit à partir d'expériences vécues lors de colloques et de rencontres scientifiques organisés dans différents espaces culturels – de Cerisy-la-Salle à Hammamet, de Macerata et Ankara à Cluj-Napoca ou Bucarest. Toutefois, ces déplacements ne constituent pas un simple cadre narratif. Ils deviennent l'occasion d'examiner la manière dont les pratiques culinaires accompagnent les échanges intellectuels et participent à la construction d'une mémoire culturelle partagée.

Dans le sillage de la *Physiologie du goût* de Brillat-Savarin, l'auteure s'intéresse moins à la

gastronomie comme technique ou comme art qu'à ses dimensions symboliques et anthropologiques en opérant un déplacement subtil vers une véritable « philosophie du goût », où l'expérience culinaire se transforme en voie d'accès à la compréhension du monde, à l'intersection de la sensibilité, de la culture et de la réflexion identitaire.

Le repas apparaît ainsi comme un espace privilégié de sociabilité, de dialogue et de négociation des identités. À travers une série de rencontres réelles ou imaginaires réunissant écrivains, philosophes et figures marquantes de la culture européenne, le livre met en scène une forme de conversation transhistorique où les idées circulent à travers les saveurs, les souvenirs et les récits.

L'un des aspects les plus intéressants du volume réside dans l'articulation constante entre expérience sensible et réflexion intellectuelle. À Cerisy, haut lieu de la vie intellectuelle européenne, où se sont rencontrées certaines des figures majeures de la littérature et de la philosophie françaises, l'existentialisme d'Albert Camus entre en résonance, de manière inattendue mais profondément suggestive, avec le raffinement d'un canard aux cerises. Cette juxtaposition ne relève nullement d'un jeu gratuit, elle construit une véritable cohabitation symbolique entre idée et goût, entre abstraction et matérialité. (p.77)

L'itinéraire se poursuit vers d'autres espaces où la convivialité se double d'une interrogation sur le monde contemporain. À Hammamet, notamment, l'un des épisodes les plus marquants, la réflexion sur l'identité et l'altérité s'inscrit dans une scénographie presque cosmique. Entre désert et mer, sous un ciel saturé d'étoiles, le repas – autour d'un agneau à la gargoulette – devient une expérience quasi-totale, où le sensoriel et le culturel se fondent dans une même intensité. (p.107)

Le retour vers l'espace roumain enrichit encore cette réflexion. Les colloques de Cluj-

Napoca et de Bucarest ouvrent un champ de méditation où s'entrecroisent des questions majeures – identité, conflits, déséquilibres du monde contemporain – toujours traversées par une attention constante au goût et à l'expérience sensible. La cuisine roumaine y est ainsi envisagée ici comme un palimpseste de strates culturelles, traitée avec une ironie mesurée et une forme de tendresse analytique, tandis que les paysages transylvains, notamment ceux des monts Apuseni, confèrent au texte une tonalité presque orchestrale.

Le texte navigue avec aisance entre essai, récit de voyage et méditation culturelle, porté par une écriture souple et modulable. L'ironie, tantôt légère, tantôt plus mordante, s'associe à une grande acuité du regard, tandis que le plaisir de l'évocation irrigue constamment le discours. En 141 pages, *Délices de l'esprit et du goût* compose une mosaïque riche d'idées, d'images et de saveurs, relevant d'une forme d'alchimie culturelle au sens évoqué par Marguerite Yourcenar (p.139), agrémentée de quelques recettes, parfois originales.

Si la composition de l'ouvrage peut sembler éclatée au premier abord, son unité profonde repose sur une logique mémorielle et sensorielle qui organise lieux, saveurs et rencontres selon le modèle de la réminiscence proustienne. La gastronomie devient ainsi un langage permettant d'articuler expérience individuelle et mémoire collective, quotidien et culture, local et universel. Par son attention aux phénomènes de transmission culturelle, aux constructions identitaires et aux formes de convivialité qui accompagnent les échanges intellectuels, l'auteure du livre *Délices de l'esprit et du goût* rejoint plusieurs axes de réflexion particulièrement présents dans la revue HEROS. Le volume montre avec finesse que les pratiques alimentaires constituent non seulement un patrimoine culturel, mais également un espace privilégié de production du sens et de mise en relation des individus et des communautés.

Au terme de la lecture, l'invitation de l'auteure acquiert une portée à la fois esthétique et

existentielle : elle appelle à ralentir, à réapprendre la conversation et la saveur dans un monde dominé par la vitesse et l'insensibilité. L'ouvrage apparaît moins comme un livre sur la gastronomie que comme une réflexion sur les formes culturelles du vivre-ensemble. En faisant du repas un lieu de mémoire, de dialogue et de partage, Crina-Magdalena Zărnescu invite son lecteur à considérer le goût comme une voie d'accès à la compréhension des cultures et des identités contemporaines. Ainsi, le lecteur cesse d'être un simple témoin pour devenir un véritable convive, prolongeant naturellement cette expérience bien au-delà des pages du livre, dans la durée intime de la mémoire et du goût.

BIBLIOGRAPHIE

[1] Michel Onfray, « Confession d'un gastrosophe », in *Philosophie Magazine*, nr.50, Juin/ 2011, p.14.

Information about the authors

Nadia-Flaviana ALBESCU is Associate Professor at the University of Alba Iulia and a teacher at the 'Regina Maria' High School of Arts. Her research focuses on literary studies, cultural identity, and interdisciplinary approaches to literature, with particular interest in the relationship between memory, aesthetics, and cultural practices.

Alexandra COTOC is a Lecturer, PhD, in the Department of English Language and Literature, Faculty of Letters, Babeş-Bolyai University, Romania. Her research focuses on Internet Linguistics, Sociolinguistics, Discourse Analysis, and Digital Humanities. She is a member of the Scientific Committee of the European Summer School in Digital Humanities, Culture & Technology, Cluj-Napoca, Romania, and an alumna of the European Summer School in Digital Humanities in Leipzig, Germany. She teaches undergraduate courses in English grammar, as well as courses and seminars on New Media Communication and Digital Culture, Sociolinguistics, and Internet Linguistics.

Carmen DURA is a Romanian language lecturer at the Faculty of Philosophy, University of Novi Sad (Republic of Serbia). She holds degrees in literature, theology, and music from Alexandru Ioan Cuza University of Iaşi and the George Enescu University of Arts in Iaşi. Her doctoral dissertation, *Pragmatics of Romanian Dramatic Discourse in the 20th Century*, was defended in 2007 at Alexandru Ioan Cuza University of Iaşi under the supervision of Professor Constantin Frâncu. Her research focuses on linguistics, particularly linguistic pragmatics, Romanian literature, with a special interest in the works of Bartolomeu Valeriu Anania and Nicolae Steinhardt, as well as sacred music preserved in manuscript and early printed sources.

Brendan HUMPHREYS is an Associate Professor of East European Studies at the Aleksanteri Institute, University of Helsinki. He is a political historian and anthropologist whose research focuses on the Cold War, the Balkans, carceral studies, nationalism and exceptionalism, and the sociology of conflict. His publications include *Russian Modernization: A New Paradigm* (with Markku Kivinen, Routledge, 2021) and *From Gulag to Euro Prisons* (with Judith Pallot, Palgrave, 2026).

Cristina HURDUBAIA is a PhD candidate in Cultural Anthropology at INALCO (PLIDAM, Paris). Her research focuses on domestic objects in migration, with particular attention to regimes of presence, everyday practices, and the organisation of domestic space in transnational contexts, as well as the symbolic and interpretive dimensions associated with objects. Her work brings together anthropology, material culture studies, migration studies, and social museology.

Adam Mikołaj MATUSZCZAK holds a Bachelor's degree in Romanian Philology and a Master's degree in French Philology from Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland. In his Bachelor's and Master's theses, as well as in articles and conference presentations, he has focused primarily on the history of language, linguistic geography, dialectology, etymology, and toponymy. He is particularly interested in linguistic situations in border regions and in areas where representatives of more than one nation or ethnic group live and use multiple languages. In his research, he seeks to combine traditional linguistic approaches with the active use of new technologies, particularly in language research conducted in online environments. This year, he is preparing to begin doctoral studies at his alma mater.

Anamaria RADU is a Junior Lecturer, PhD, in the Department of Romanian Language, Culture and Civilization at Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania. She is currently a Romanian language lecturer (Romanian Language Institute, Bucharest) at the Institut für Romanistik, Humboldt University of Berlin. In addition to teaching and assessing Romanian as a foreign language, her research focuses on Language Acquisition, Sociolinguistics, Discourse Analysis, and Digital Humanities.

Alexandra OLTEANU is an Assistant Professor at Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania, and a member of the Digital Humanities Laboratory research team. Her research focuses on Cultural Studies, Digital Literary Studies, Genre Theory, and Literary History and Theory, with particular emphasis on nineteenth-century Romanian literature and the evolution of the Romanian novel. She has published extensively on nineteenth-century Romanian literature, including studies on the outlaw and historical novel, literary myths, social banditry, Romanian literary terminology, and the emergence of the Romanian historical novel. Her most recent publications appeared between 2023 and 2025.

REVIEWERS OF ISSUE No. 4/2026

Adina CHIRILĂ – West University of Timișoara, Romania
Romanița CONSTANTINESCU – Heidelberg University, Germany
Anca GÂȚĂ – University ‘Dunărea de Jos’, Galați, Romania
Ovidiu IVANCU – Vilnius University, Lithuania
Paul NANU – University of Alba Iulia, Romania
Virđinija POPOVIĆ – University of Novi Sad, Serbia
Cristina SICOE – West University of Timișoara, Romania
Liliana SOARE – University of Pitești, Romania